

Mere end en stofmisbruger

- ekstern evaluering af et tilbud til stofbrugere
med børn

udarbejdet af
Kathrine Louise Bro Ludvigsen

Behandlingscenter for Stofbrugere
Københavns Amt 2003

FORORD

Dette forord retter sig mod to parallelle publikationer, som knytter sig til projektet Forældre-vinklen - dels den nærværende eksterne *evaluering* og dels den egentlige *projektrapport*.¹

ForældreVinklen er et tilbud til forældre, som er i behandling for stofafhængighed i Københavns Amt. Projektet har fokuseret på forældrene og forælderrollen, hvilket hænger godt sammen med den store opmærksomhed, der i forvejen knytter sig børnenes vilkår: Ophopning af en række risikofaktorer og hyppigere forekomst af omsorgssvigt og anbringelser end i befolkningen som helhed.

Mere upåagtet er det faktum, at ganske mange stofbrugere har hjemmeboende børn og løfter deres forælderrolle på undertiden vanskelige vilkår og med en række odds imod sig. Blandt de negative odds er angsten for at barnet kunne blive anbragt, frygten for at falde igennem i andre forældres øjne, tvivlen om hvornår og hvordan man fortæller sit barn, at mor eller far er i behandling med metadon. Altsammen ting der bidrager til den sociale isolation, som er mange stofbrugende forældres lod, et vilkår som man i øvrigt også kender inden for familier med alkoholproblemer.

Intentionen med Forældrevinklen var oprindeligt at øge forældrekompetencen hos stofbrugere via en række traditionelle tiltag som undervisning om børns udvikling, opdragelsesproblemer, socialretlige forhold m.m. Der viste sig imidlertid hurtigt et endnu mere presserende behov: At kunne dele sine bekymringer med andre forældre og uden den stigmatisering og de negative forventninger, som mange oplever på socialforvaltningen eller i misbrugsinstitutionen.

Projektet er afviklet mellem juli 2002 og juli 2003 under ledelse af cand. psych. Louise Grøn-bæk Østergård og BA i psykologi Mie Daverkosen. Projektet er muliggjort ved en bevilling af satspuljemidler i 2001 fra det daværende Social- og Sundhedsudvalg i Københavns Amt.

Yderligere oplysninger om projektrapporten og den eksterne evaluering bedes rettet til Behandlingscenter for Stofbrugere, tlf. 432 5555, kabs@kbhamt.dk. Vi formidler også gerne kontakt til forfatterne.

Thomas Fuglsang
centerchef

¹“ForældreVinklen - vinkler og gode viljer i en frizone”. Louise Grøn-bæk Østergaard og Mie Daverkosen. Behandlingscenter for Stofbrugere 2003.

FORORD	1
RESUMÉ	7
1. INTRODUKTION	13
1.1. Formålet med rapporten	13
1.2. Evalueringens perspektiv	13
1.3. Rapportens opbygning	14
2. BAGGRUNDEN FOR PROJEKT FORÆLDREVINKLEN	15
2.1. Kort rids af KABS.....	15
2.2. Arbejdsgrundlag for projektet	16
2.2.1. Fra ”Forældreskole” til ”ForældreVinklen”	17
2.2.2. Frizonen: En vurderings- og kontrolfri zone	21
2.3. Opsummering vedrørende projektets formål	22
2.4. Evalueringens overordnede mål	23
2.5. Metoder i evalueringen	24
2.5.1. ”Vandtætte skodder” imellem evaluator og projektmedarbejderne	26
3. FORÆLDREVINKLENS INDHOLD OG FORLØB	29
3.1. Setting.....	29
3.2. Målgruppen for ForældreVinklen.....	29
3.2.1. Deltagerprofil og rekruttering	30
3.2.2. Holdforløb.....	34
3.3. Dagens forløb i ForældreVinklen	36
3.4. Metoder i ForældreVinklen	38

3.4.1. "Den gode vilje"	39
3.4.2. Præsentation af sig selv via mnemo teknik.....	40
3.4.3. "Drømme/ønsker/forventninger til ForældreVinklen" ("forventningsøvelsen")	40
3.4.4. Billedfortællinger i forhold til børnene.....	42
3.4.5. "Forskellige øjne på dig selv som forælder"	42
3.4.6. "Det personlige brændpunkt"	43
3.4.7. Temaer ("her-og-nu").....	45
3.4.8. Netværksbilleder	45
3.4.9. "Drømme, mål og forandring"	46
3.4.10. "Livslinie"	47
3.4.11. Anvendelse af film i ForældreVinklen	48
3.5. Midtvejsevaluering på Hold 1.....	49
3.6. "Deltagernes personlige mappe" og pointer i metoderne	50
3.7. Indhold og ramme.....	51
3.8. Fravær og afbud.....	52
3.8.1. Ophør og kontakt til de fraværende	54
3.9. Opsummerende	55
4. DELTAGERNES ERFARINGER MED FORÆLDREVINKLEN	57
4.1. Deltagernes forventninger til ForældreVinklen.....	57
4.2. "Her kan jeg være mig selv" –om det levede dobbeltliv	58
4.2.1. Frizonen	59
4.2.2. Betydningen af at føle sig ligestillet.....	61
4.3. "At kunne sige alt" – anerkendelse versus fordømmelse	62
4.4. Tillid og ikke tillid	65
4.5. "At give noget af sig selv" –sociale relationer og personligt engagement .	67
4.6. "Kan jeg overhovedet være her?" –konflikter i ForældreVinklen	69
4.7. Selvhjælpsgruppen.....	72
4.8. Opsummering: "Behov for et sted for os"	73

5. BEHANDLER ERFARINGER MED FORÆLDREVINKLEN	75
5.1. De vandtætte skodder/frizonen.....	75
5.1.1. ”Vi er også en frizone”	78
5.1.2. Misforstået tavshedspligt -fridage.....	78
5.2. Fra forventninger og interesse til skepsis og tilbageholdenhed.....	81
6. KONKLUSION.....	83
LITTERATURLISTE	91
BILAG.....	92

RESUMÉ

RESUMÉ

I denne rapport fremlægges resultaterne af den eksterne evaluering Københavns Amts Behandlingscenter for Stofbrugere (KABS) lod gennemføre om det tidsbegrænsede forsøgsprojekt ”ForældreVinklen”, som rettede sig til brugere, der var indskrevet til behandling i KABS og som havde børn. Rapporten er skrevet på baggrund af 18 kvalitative interviews med projektdeltagere, projektmedarbejdere, samt med behandlere i KABS, foruden ca. 200 timers deltagerobservation i ForældreVinklen. Evaluators metode og idégrundlag har været antropologisk, og hovedvægten lagt på kvalitative metoder. Denne indfaldsvinkel til evalueringen af projektet har været hensigtsmæssig, da der først og fremmest har været tale om et forsøgsprojekt, der skulle udforske nye metoder og tilgange, og hvis resultater og erfaringer ikke bedst har ladet sig måle i kvantitativ forstand. Denne evaluering tilsigter således at formidle centrale problemstillinger og erfaringer, som viste sig i projektforsøget og som kan have betydning for lignende initiativer i fremtiden.

Projektets indhold

ForældreVinklen var et projekt, som på meget begrænset tid skulle finde en ramme og et indhold, der kunne give deltagerne mulighed for at arbejde med såvel positive som negative følelser, tanker og spørgsmål vedrørende forældreskab. At projektet kun havde knap ni måneder til at finde en hensigtsmæssig form præger også de betragtninger, der fremlægges i denne evaluering, eftersom projektets foranderlighed i sig selv er forsøgt indfanget og beskrevet.

I projektets forløb startede to hold op. Der kom 32 brugere til den indledende (obligatoriske) forsamling med projektmedarbejderne. Heraf begyndte dog kun 22 deltagere i selve projektet. Holdene var beregnet til hver at have ca. otte deltagere, i praksis lå gennemsnittet på tre fremmødte pr. gang.

ForældreVinklen har ikke, som det til dels blev lagt op til fra KABS’ side, været et kursus i forældre-børn-problematikker (børnesygdomme, børns udvikling, forældres omsorgsevne mv.), hvor målet var at øge ”forældrekompetencen”, dvs. deltagerens evne til at varetage deres rolle som forældre på en måde, der regnes som normal og acceptabel. Projektet har tværtimod forsøgt at undgå at forudsætte, at deltagerne skulle have brug for ”forbedring” i form af et fokus på at øge forældrekompetencen, og dermed den implicite kritik af dem som forældre, der ligger heri. Snarere har ForældreVinklen udelukkende været et terapeutisk rum, der gennem forskellige øvelser gerne ville rumme de overvejelser og behov deltagerne selv var optagede af i forholdet til deres børn. Man har

således søgt at bygge på, at deltagerne selv stræbte efter at være ”gode forældre” og støtte dem deri. Derved har man søgt at modarbejde deltageres tilbøjelighed til snarere at se negative end positive sider af sig selv.

Ligestillede deltagere

Det var et vigtigt træk ved projektet, at deltagerne var *ligestillede* i den forstand, at de alle var forældre (til egne børn eller stedbørn, enten hjemmeboende eller anbragte uden for hjemmet) og alle var eller havde været aktive stof(mis)brugere. Dette at møde ligestillede, var både projektets styrke og svaghed, for så vidt at reaktioner og relationer deltagerne imellem kom til at betyde meget for deres oplevelse og brug af projektet. De deltagere, der følte sig imødekommet og anerkendt af de andre deltagere, oplevede på denne måde en forståelse og accept, som gjorde det muligt for dem at fortælle om ”alt” –såvel tunge problemer og selvbebrejdelser som glæde og stolthed over deres børn. Omvendt kunne de deltagere som ikke mødte forståelse fra de andre deltagere, have svært ved at være i ForældreVinklen. Endvidere tyder det samlede materiale på, at de som havde mere end to børn og kun lidt samkvem med mindst ét af disse børn, hurtigere holdt op i ForældreVinklen end dem som kun havde ét hjemmeboende barn eller meget samkvem med et anbragt eller på anden vis udeboende barn.

En vigtig pointe i evalueringen er, at deltageres oplevelse af at være blandt ligestillede netop *ikke* handlede om at være *stof(mis)brugere*, men tog udgangspunkt i *forældrerollen*. Dette fokus på en positiv identitet (forælder) vægter i sig selv også ressourcer og muligheder, mere end definitionen ”stof(mis)bruger” som er stigmatiserende og negativt ladet, og som alle deltagere helst ville fjerne sig fra.

Frizonen

For at sikre ”en åben atmosfære” i ForældreVinklen, hvor deltagerne kunne føle sig frie til at tale om deres forældreskab og deres problemer dermed, fungerede projektet adskilt fra den øvrige behandling i KABS. Dette betød at projektmedarbejderne ikke skrev i behandlingsjournalen, og at der ikke skulle formidles informationer mellem afdelingsbehandlere og projektmedarbejderne om deltagerne. Denne funktion blev af projektmedarbejderne omtalt som en ”frizone”, fortolket som ”en kontrol- og vurderingsfri zone”. Det betød, at projektmedarbejderne ikke skulle kontrollere, om

deltagerne overholdt deres aftaler om behandlingen i øvrigt, og at deltagerne ikke skulle opleve sig vurderet og bedømt.

For deltagerne betød frizonen imidlertid noget mere. Det betød, at man ikke følte sig mødt med fordømmelse pga. sine problemer med stoffer eller med at være forælder, men kunne fremstå og blive set som et menneske med andre (positive) sider. Oplevelsen af fordømmelse udspringer af den erfaring de fleste deltagere havde med behandling, at det man fortæller om sin brug af stoffer, kan få negative konsekvenser og medføre øget kontrol eller mere kritisk opmærksomhed fra behandlernes side. Denne fordømmelse kan brugere af behandling opleve som udgangspunkt for, at der bliver stillet spørgsmålstejn ved, om de nu er gode eller dårlige forældre. ”Frizonen” i ForældreVinklen udgjorde et helt andet grundlag for at tale om sine problemer og glæder. Deltagernes oplevelse af ikke at blive mødt med fordømmelse i projektet, gjorde det muligt for dem at fortælle ”alt”, men dette ”alt” handlede netop *ikke* særlig ofte om stof(mis)bruget. Stof(mis)bruget var mere det underliggende vilkår deltagerne levede med. Langt mere drejede det sig om at tale om det nære og svære: ens børn, partner, familie mv. Man kan sige, at det blev legitimt for deltagerne at tale om følelser og smerte i relation til forældreskabet og børnene, fordi der ikke straks blev rettet fokus på stofferne og dermed på stofbruget som medvirkende årsag til problemerne. For deltagerne gav ”frizonen” således ikke primært ”frihed til at tale om stofbrug”, men snarere ”frihed til at lade være” –og dermed til at tale om sine personlige problemer og tanker, uden straks at skulle betragte dem som noget af betydning for ens stofbrug og behandling.

For behandlerne blev ”frizonen” derimod årsag til at deres første positive tilkendegivelser og interesse for projektet efterhånden ændrede sig til skepsis og tilbageholdenhed. Behandlerne skulle forhånds-udlevere medicin (især metadon) til de deltagere, som gik i ForældreVinklen, for at de kunne møde til tiden i projektet. Imidlertid afslørede nogle deltagere, at de havde ”snydt” med det, og taget sig ”fridage” fra behandlingen, efter at de egentlig var holdt op med at komme i ForældreVinklen, men fortsat fik udleveret medicin dagen inden. For behandlerne var det frustrerende ikke at vide, hvem som kom i ForældreVinklen og at de ikke kunne kontrollere, hvem af de henviste brugere, der holdt op i projektet. Et andet kritikpunkt fra behandlerne var, at de ikke kunne følge op på de emner deltagere talte om i ForældreVinklen, da der på grund af frizonen ingen information skulle være mellem behandlere og projektmedarbejderne. På den måde oplevede behandlerne det vanskeligt at udføre deres arbejde med at støtte brugerne i at bearbejde de problemer, deltagere måtte være optagede af i ForældreVinklen.

Det fremgår af beskrivelsen at deltagerne og behandlerne nærmest anlægger modsatrettede perspektiver på projektet og ”frizonen”. Mens deltagerne ser projektet som et gavnligt fristed fra behandling (endda i den grad, at nogle har brugt projektet som mulighed for at få sig en ekstra ”friday” fra behandlingen), problematiserer behandlerne de selv samme træk. Begge dele siger imidlertid nok mere om parternes forhold til den behandling, ForældreVinklen har dannet kontrast til, end det siger noget om selve projektet.

Projektets metoder

En stor del af arbejdet i ForældreVinklen foregik som forskellige terapeutiske øvelser, som projektmedarbejderne tilrettelagde og præsenterede deltagerne for. Øvelserne har ofte bestået af flere deløvelser, og det var sommetider svært at forklare øvelsernes fulde omfang uden at deltagerne mistede overblikket. Det har betydet, at nogle deltagere tøvede med at gå i gang med en øvelse, og tit har holdene længe diskuteret rammen for, hvordan øvelsen skulle foregå og hvilken funktion den havde, snarere end at komme i gang med selve indholdet. Dette har været frustrerende for både projektmedarbejdere og deltagere, men må også ses i lyset af, hvor svært –og nyt– det var for mange af deltagerne at tale om deres forældreskab og deres børn. Hertil kom deltagernes fortsatte ønske om at sikre sig, at de ting, de måtte fortælle under en øvelse, faktisk ikke ville ”komme ud” og eventuelt komme dem til skade senere.

Når deltagerne omvendt har fået erfaringer med nogle af de svære øvelser, har flere ytret sig meget positivt, om end de stadig har haft svært ved at konkretisere, hvad metoden helt præcist gik ud på, og hvad de fik ud af den. Flere deltagere har givet udtryk for, at øvelserne og ForældreVinklens atmosfære som helhed har givet dem mere selvtillid, selvværd og indsigt i sig selv og i andre menneskers situation og valg i livet. Øvelser der har fokuseret på ”den gode vilje” har da spillet en særlig rolle: Ideen har her været, at deltagerne skulle øve sig i at identificere deres egen eller andres ”gode vilje” i de erfaringer og vanskeligheder, de fortalte om – selv når der var tale om fastlåste situationer og tunge problemer eller svære valg.

Forsigtigheden med at være med i en øvelse uden at kende det fulde indhold af den, skal også ses i forhold til den lange startfase projektet var præget af. Helt frem til midten af februar begyndte nye deltagere i projektet, samtidig med at de øvrige deltagere stadig forsøgte at lære hinanden at kende. Startfasens varighed resulterede i, at nogle deltagere mistede tålmodigheden og holdt op, og at an-

dre var længe om at få nok kendskab til de andre deltagere og stole på dem, og dermed have lyst til at give sig i kast med projektets forskellige øvelser. Opbyggelsen af tillid til projektmedarbejderne og gensidigt mellem deltagerne, har således været en af de helt centrale udfordringer for ForældreVinklen – og givetvis afgørende for, hvem der valgte at blive i projektet, og hvem der holdt (hurtigt) op igen.

Selvhjælpsgruppen

Efter projektets ophør startede en lille gruppe på seks deltagere deres egen selvhjælpsgruppe. Det er i sig selv en succes, idet mange af deltagerne havde et håb om, at de i ForældreVinklen ville kunne skabe et netværk udenfor behandlingssystemet. Selvhjælpsgruppen kunne lade sig gøre fordi deltagerne lærte hinanden at kende i nogle trygge, støttende og anerkendende rammer, som ForældreVinklens projektmedarbejdere skabte med projektet.

Katrine Louise Bro Ludvigsen
september 2003

1. INTRODUKTION

1. INTRODUKTION

1.1. Formålet med rapporten

Denne rapport fremlægger resultaterne af den eksterne evaluering som Københavns Amts Behandlingscenter for Stofbrugere (KABS) lod gennemføre i relation til et etårigt forsøgsprojekt kaldet *ForældreVinklen*. ForældreVinklen blev gennemført fra d. 1. juni 2002 til d. 1. juni 2003, som det første tilbud decideret rettet mod forældre i behandling under KABS. ForældreVinklen var ligeledes ét af de første tilbud, som gik på tværs af afdelingerne i hele Københavns Amt, en tanke der i de følgende år vil blive mere udbredt, som led i KABS' omstrukturering og indførelsen af specialtilbud.

Rapporten kan således på den ene side ses som en afslutning af et tidsbegrænset projekt, og på den anden side ses som en indledning til at diskutere, hvordan man i KABS ønsker at arbejde videre med målrettede (special)tilbud bredt ud til brugere tilknyttet KABS, heriblandt tilbud for brugere der har børn. Rapporten kan derfor ses som et led i den fortløbende proces som startede med det ny KABS, og ikke blot som en evaluering af et afsluttet tidsbegrænset forsøgsprojekt.

Rapporten fremsætter dels evalueringen af ForældreVinklen, forløbet, brugernes og afdelingsbehandlernes erfaringer med projektet, men den placerer også ForældreVinklen i en bredere kontekst, nemlig det behandlingssystem projektet har været lokaliseret i.

1.2. Evalueringens perspektiv

Med den eksterne evaluering ønskede man fra KABS' side en vurdering af et forsøgsprojekt, uafhængig af de parter der indgik i projektet, og man valgte en specialestuderende fra Institut for Antropologi ved Københavns Universitet til at varetage denne evalueringsopgave. Det særlige ved antropologens metode er, at man placerer sig som én blandt andre i det sociale fællesskab, man ønsker at studere. Det er deltagernes stemme, der ønskedes hørt, men for at få den dybere forståelse af deres erfaringer, og de problemstillinger de påpegede, måtte disse også placeres i et bredere, og dog afgrænset, fortolkningsrum, nemlig den behandlingskontekst de befandt sig i og som også havde betydning for deres opfattelse og deltagelse i et forsøgsprojekt som ForældreVinklen. En uddybning af evalueringens baggrund og indhold beskrives i afsnit 2.4.

I evalueringsarbejdet i ForældreVinklen har det været helt afgørende, at deltagerne i projektet har været så åbne og imødekommende som de har været. I hele projektets levetid har de fundet sig i at blive fulgt i og spurgt om alt, hvad de sagde og foretog sig i relation til ForældreVinklen. Ligeledes

har projektmedarbejderne i ForældreVinklen vist stor interesse, til trods for at de var under næsten konstant observation og aldrig vidste hvad evaluator mente om deres arbejde. Sidst har medarbejdere på de afdelinger, hvor evaluator har haft sin gang, til virksomhedskonferencen i oktober 2002, samt til de interview evaluator foretog med udvalgte behandlere, vist stor interesse og åbenhed og givet et betydeligt indblik i deres overvejelser og erfaringer, dels omkring ForældreVinklen, men også i relation til deres daglige arbejde. Derfor skyldes alle disse mennesker tak for den hjælp, de hver især har bidraget med.

Under evalueringsforløbet har PhD-studerende og mag.scient. Steffen Jöhncke været faglig supervisor med gode diskussioner og inspiration.

1.3. Rapportens opbygning

I kapitel 2 præsenteres først den organisation som ForældreVinklen udspringer af, samt baggrunden for tilblivelsen af ForældreVinklen og nogle af de forskellige overvejelser, der har været i denne proces. Ud fra denne baggrund opsummeres evalueringens overordnede formål og ramme. Kapitlet omhandler således det arbejdsgrundlag som lå til grund for projektet og evalueringen. Dette bliver ret udførligt gennemgået, idet formålet med og indholdet af ForældreVinklen i flere omgange og på flere niveauer har gennemgået forskydninger.

Kapitel 3 beskriver ForældreVinklens faktiske forløb, ramme og indhold. Her fremstilles ligeledes de metoder ForældreVinklens projektmedarbejdere gjorde brug af.

Det følgende kapitel 4 belyser deltageres erfaringer med ForældreVinklen og hvad projektet har betydet for dem. Herefter, i kapitel 5, følger behandlernes erfaringer med projektet ud fra deres oplevelser af, hvad ForældreVinklen betød i relation til den almene behandling. Kapitel 6 er rapportens konkluderende kapitel over de centrale punkter i evalueringsplanen. Derudover indbefatter dette kapitel de centrale problemstillinger og erfaringer som blev synlige i projektet.

Der skelnes i rapporten mellem betegnelserne *projektmedarbejdere* og *deltagere*, *behandlere* og *brugere*. ”Projektmedarbejdere” og ”deltagere” refererer til parterne i ForældreVinklen, mens ”behandlere” og ”brugere” omhandler deltagerne/øvrige KABS brugere og personalet i afdelingerne, den egentlige behandlingskontekst.

2. BAGGRUNDEN FOR PROJEKT FORÆLDREVINKLEN

2.1. Kort rids af KABS

Med amternes overtagelse af stofmisbrugsbehandlingen i 1996 begyndte en lang proces som i Københavns Amt i 2001 resulterede i oprettelsen af KABS². Med etableringen af KABS samledes amtets hidtidige tilbud på stofmisbrugsområdet: *Åben Rådgivning*, døgntilbehandlingen *Stjernevang* og *Socialmedicinsk Klinik*, med den hensigt at udnytte ressourcerne bedre og skabe en større og tydeligere sammenhæng for amtets borgere. Som følge af denne sammenlægning på det overordnede administrative plan, blev den såkaldte ”tre-i-én-model”³ efterfølgende indført, hvor også behandling på det regionale plan skal samles og målrettes, således at udredning, behandling og opfølgning nu foregår på hver enkelt afdeling (fra *Status og udvikling i KABS. November 2002* s.3) KABS’ visioner med den ny plan for behandlingen skal i praksis dække:

1. Akut behandling af stofmisbrugere indenfor 24 timer.
2. Det forambulante tilbud, hvor afklaring og udredning afdækkes og munder ud i en handleplan og visitation til enten *basistilbud* eller *specialtilbud*:
3. Basistilbud; udgør den grundlæggende ydelse alle brugere i KABS får efter udredningsfasen, med mindre de visiteres til døgntilbehandling. Basistilbuddet omfatter længerevarende ambulante substitutionsbehandling, kombineret med regelmæssig opfølgning i en integreret social- og sundhedsfaglig indsats (lægelig opfølgning, mulighed for at benytte socialrådgiver, socialpædagog og sygeplejerske).
4. Specialtilbud; vil omfatte regionale kursuslignende tilbud lokaliseret i de forskellige afdelinger. Disse tilbud skal være tidsafgrænsede forløb, der dækker specielle behov eller grupper (af terapeutisk-, pædagogisk-, og/eller undervisningsmæssig karakter). Specialtilbuddene henvender sig til alle brugere i KABS på tværs af afdelingerne⁴.

I den ny behandlingsstrategi er der endvidere øget fokus på evidensbaseret behandling og bedre klient-registrering. Medarbejderne på de enkelte afdelinger skal dokumentere indsats og resultater i hvert enkelt tilbud, samt knytte dette til den enkelte brugers forløb i det nyerehvervede

² Social- og sundhedsudvalget i Københavns Amt besluttede i marts 1999 at gennemføre ni delundersøgelser til at udrede forskellige forhold af stofmisbrugsområde i Amtet. Disse undersøgelser udgjorde en samlet analyse ”*Sammenhængende analyse af stofmisbrugsområdet*” 2000. På baggrund af denne samlede analyse ønskede forvaltningen en diskussion af udviklingsmuligheder indenfor misbrugsområdet i Københavns Amt. Analysen pegede på en række nødvendige udviklingstiltag, hvoraf nogle ville sikres ved en samling af behandlingssystemets organisation.

³ Tre-i-én modellen betegner ”en organisatorisk samling af vigtige faser i behandlingen: *Udredning, behandling og opfølgning*” (fra *Status og udvikling i KABS. November 2002* s. 4)

⁴ Fra *Notat: Opgaver, vision og handlingsplan for KABS*, den 12.09.2001 og *Procedurer for behandlingen i KABS* september 2002 og fra *Status og udvikling i KABS. November 2002* s. 17-18.

elektroniske klientregistrerings- og journalsystem kaldet *KLABS*⁵. Formålet med dette er ”at understøtte behandlingen og tilvejebringe et grundlag for kvalitetsudvikling og en hensigtsmæssig resourcefordeling”⁶. For både ansatte såvel som brugere i KABS fulgte endnu en lang række omstruktureringer, såvel på det administrative som på det praktiske plan. Disse omstruktureringer er stadig i deres implementeringsfase.

ForældreVinklen skal derfor ses som led i denne større plan om flere og mere kvalificerede og målrettede tilbud til brugere i KABS, og som et svar på, hvad forvaltningens undersøgelse fra 2000 pegede på, nemlig en øget behandlingsindsats over for stofbrugere med børn:

”Større bredde og specialisering af tilbuddene. Der er brug for sociale behandlingstilbud til en stor gruppe brugere, som alene modtager metadon. Og der er brug for specielle tilbud til f.eks. unge, psykisk syge og stofbrugere med børn.” (Fra *Status og udvikling i KABS. November 2002* s. 6)

Men ForældreVinklen skal *samtidig* ses som et tilbud, der falder uden for den øvrige behandlingsstruktur og planlægning på flere væsentlige punkter, hvilket nærværende rapport vil gå i dybden med.

2.2. Arbejdsgrundlag for projektet

Baggrunden for ForældreVinklen var at skabe et specifikt tilbud til de brugere, der er tilknyttet KABS og som har børn, samt høste erfaringer til det videre arbejde med denne gruppe brugere. Behovet herfor blev synliggjort i forbindelse med amtets undersøgelse (tidligere omtalt i note 2), hvorefter:

”Forvaltningen foreslår derfor etablering af et projekt, der skal øge stofbrugernes forældrekompetence, herunder mindske kriser og modvirke behandlingsafbræk i forbindelse med børns anbringelse. Målet med projektet er at udvikle og implementere metoder vedr. forældreomsorg/kriser i behandlingsindsatsen overfor stofbrugere i KABS” (Internt KABS-dokument: *Større forældrekompetence hos stofbrugere* 21.05.2001)

Ifølge samme dokument er det ofte de hjemmeboende børn, der unddrager sig opmærksomhed, dels fordi misbrugsbehandlingsinstitutionerne ikke er tilpasset børn, dels fordi de kommunale familieafdelinger ikke har ressourcerne til det. Forældrene selv holder lav profil af frygt for, at problemer vil afstedkomme fjernelse af barnet.

I maj 2001 blev der afsat 625.000,- kr. fra satspuljemidlerne til planlægning og udførelse af et projekt rettet mod denne gruppe brugere i KABS. Kommissoriet, der dannede baggrund for en nedsat arbejdsgruppes videre udarbejdelse af projektets formål og indhold, lagde op til et kursuslignen-

⁵ Indført i april 2002 (*Status og udvikling i KABS. November 2002* s. 3)

⁶ Fra *Procedurer for behandlingen i KABS* september 2002 s. 6.

de undervisningsforløb (f.eks. ”undervisning af forældregrupper, temadage etc.”⁷) iblandet bearbejdelse af individuelle problemer af følelsesmæssig karakter (f.eks. ”bringe fokus på sorg og bearbejdelse af denne”). Projektet omtales endvidere i Kommissoriet som en ”forældreskole” (Kommissoriet er medtaget som bilag 1). En nedsat arbejdsgruppe bestående af medarbejdere fra afdelingerne udarbejdede en rapport (feb. 2002) som dannede udgangspunktet for den endelige arbejdsgrupperapport *Pilotprojekt: Støtte til stofbrugere med børn. KABS Maj 2002* (herefter: *Maj 2002*). I juni 2002 blev to eksterne projektmedarbejdere ansat hver et år på 18 timer ugentligt: Psykolog Louise Grønbæk Østergaard og BA i psykologi Mie Daverkosen, begge med flere års erfaring inden for hhv. misbrugsbehandling og familiebehandling. Disse projektmedarbejdere udarbejdede ikke en endelig projektbeskrivelse, men et arbejdspapir *ForældreVinklen – Refleksioner over formål, arbejdsspørgsmål og hypoteser, metoder* (2002), som har gjort det ud for projektmedarbejdernes projektbeskrivelse i denne evaluering⁸. Evaluator blev ansat fra d. 1. august 2002 til d. 1 juli 2003.

Denne evaluering tager udelukkende udgangspunkt i det materiale vedrørende projektet fra *Maj 2002* rapporten, idet arbejdet før denne rapport ligger udenfor evalueringens rammer.

I det følgende beskrives de intentioner med projektet, som fremgår af *Maj 2002* og projektmedarbejdernes arbejdspapir for projektet.

2.2.1. Fra ”Forældreskole” til ”ForældreVinklen”

I processen mellem Kommissoriet og *Maj 2002* drejes fokus væk fra ideen om en ”forældreskole” og i stedet lægges der op til, at projektet skal gøre problemer relateret til det at være forældre i behandling for stofmisbrug ”mere håndterbare for brugerne”. Der nævnes især problemer såsom sorg, krise, angst og samarbejdsvanskeligheder. De problemer der her refereres til og som beskrives i *Maj 2002* s. 4, kan ses i bilag 2. Det understreges endvidere at ”det er disse problemer – plus de problemer, der bliver synlige i forløbet” som projektet skal fokusere på (*Maj 2002* s.4 markering tilføjet). Tanken om en ”Forældreskole” bliver med projektmedarbejdernes ansættelse yderligere nedtonet,

⁷ Citaterne der er gengivet i parentes er fra ”Arbejdsgruppens kommissorium for projektet vedrørende tilbud til stofbrugere der har børn” i: *Pilotprojekt: Støtte til stofbrugere med børn. Maj 2002* s. 11.

⁸ Projektmedarbejderne beskriver selv deres arbejdspapir som midlertidigt og hentyder, at de senere vil udvikle en mere systematisk redegørelse i løbet af projektet: ”I det følgende beskriver vi vores første refleksioner omkring formål, hypoteser og arbejdsspørgsmål som metodiske overvejelser som de fordeler sig på forskellige niveauer. Refleksionerne er nedfældet, som de er fremkommet i vores løbende arbejde og en mere systematisk gennemgang og opstilling har vi endnu ikke nået, men ser som kommende arbejdsopgaver” (*ForældreVinklen – Refleksioner over formål, arbejdsspørgsmål og hypoteser, metoder* s1). Der er imidlertid ikke udarbejdet en endelig projektbeskrivelse, i stedet foreligger denne først som en del af projektmedarbejdernes afsluttende rapport over projektet i juli 2003.

idet de ikke ønsker at komme med et på forhånd fastlagt kursusprogram, hvor formålet er at bibringe deltagerne én bestemt viden eller kompetence. Projektmedarbejderen præciserer dette i interviewet:

”At bibringe deltagerne med nye vinkler og muligheder til at håndtere forskellige situationer som forældre, *det* synes jeg er vores opgave. Men jeg synes ikke det er vores opgave at tænke i at øge forældrekompetencen hos deltagerne, fordi... hvad er *det* så? Hvad er det de skal? Hvad er det de har af tanker om, hvad forældre de skal have?”

Selvom projektmedarbejderne således tager afstand fra at skulle have et bestemt formål med de brugere som måtte komme, fremhæves det fortsat i diverse dokumenter fra KABS, at formålet her ses som at øge brugernes forældrekompetence⁹. Projektmedarbejderne ønsker derimod at lægge vægten på det deltagerne *selv* kommer med –deres *vinkler*. Endvidere beskrives ideen om et *både – og* som et paradoks af projektmedarbejderne:

”Altså både skulle *ville* noget *bestemt* med klienterne, samtidig med at det skal være et sted, hvor de kan komme [med deres behov], ... det er et paradoks, som ikke er særlig godt synes jeg”

Det paradoks, som projektmedarbejderne tager afstand fra i begrebet ”Forældreskole”, handler om at projektmedarbejderne *både* skulle have en bestemt hensigt med deltagerne, give deltagerne en bestemt skoling; og *samtidig* skabe et fortroligt rum, der tager udgangspunkt i de præmisser og ønsker hver enkelt deltager selv kommer med og giver udtryk for.

Det at brugerne ønskes inddraget i projektets form og indhold fremgår også af arbejdsrapporten *Maj 2002*:

”*kernen* i forløbene er fortløbende møder med grupper af stofbrugende forældre” (markering tilføjet)

og at

”Forløbene bør være fleksible, så brugerne kan være med til at definere form og indhold” (*Maj 2002*: s.5).

Der er således både lagt op til en afstand fra skoleidéen, og til en åben og meget fleksibel projektform, som yderligere får sit eget ståsted uden indblanding, ved at være adskilt fra al øvrig behandling ved hjælp af ”skodder”. Det der senere benævnes *frizonen*:

”For at sikre en åben atmosfære i gruppen, skal der være skodder mellem projektet og den øvrige behandling [...] Det vil sige, at projektmedarbejderne ikke skriver i brugernes behandlingsjournal og ikke formidler informationer videre til den øvrige behandling” (*Maj 2002*: s 9.)

Med ansættelsen af de to projektmedarbejdere, overdrages de ansvaret for: ”[...] den videre planlægning og udførelse af projektet” ligesom de skal:

” –iværksætte pr-arbejde for –og rekruttering til– forløbene, –stå for planlægning, afholdelse og erfaringsopsamling af/fra holdene –udvikle kursets pædagogiske, terapeutiske indhold –samarbejde med afdelingerne og orientere udviklingsleder” (*Maj 2002* s. 7)

Det skal nævnes, at det ikke er uddybet, hvori samarbejdet skulle bestå. I praksis har samarbejdet udelukkende gået på rekruttering af deltagere til projektet, hvor behandlerne især i den første fase har måtte varetage denne opgave¹⁰. Som det fremgår af *Maj 2002* tænkes planlægningen af projektet som en fortløbende udviklingsproces, hvilket projektmedarbejderne har det fulde ansvar for. At ForældreVinklen kan justeres og ændres, beskrives bl.a. i projektmedarbejdernes foreløbige projektbeskrivelse således:

”[...] vi har været inspirerede af Ecstasy-gruppens forløb¹¹, hvor deres succeskriterier udviklede sig fra at være fokuserede på, at deres deltagere skulle reducere forbrug af feststoffer, til at de kom til gruppen og brugte den. Altså et flyt af fokus fra ændringer inden i deltagerne til det at deltagerne overhovedet kom til gruppen og havde glæde af den.” (*ForældreVinklen –Refleksioner over formål, arbejdsspørgsmål og hypoteser, metoder* s.2)

For projektmedarbejderne indikerer dette, at der kan være mange forskellige slags ændringer i et projekt, som man skal være åbne overfor, hvorfor de ikke ønsker at lægge sig endeligt fast på overordnede mål og succeskriterier. Derfor bliver projektets formål, som de skitserer til sidst i samme arbejdsrapport også åben for flere muligheder, her ordret gengivet:

”Formål:

Formuleringer af hensigter, ønsker, målsætninger, forventninger, krav om udbytte, resultat, produkt, afkom, proces under og efter projektet.

- At give forældre i KABS et sted de kan mødes med ligestillede og give og modtage støtte.
- At støtte deltagerne i at magte deres situation som forældre bedre.
- At høste erfaringer med et frizonetilbud.
- At samle viden om og erfaringer med hvilke behov målgruppen har for støtte - til hvad og hvordan.” (*ForældreVinklen –Refleksioner over formål, arbejdsspørgsmål og hypoteser, metoder* s. 8)

⁹ ForældreVinklen beskrives fortsat i diverse dokumenter produceret af KABS som et projekt, der skal øge stofbrugende forældres ”forældrekompetancer” (se f.eks. *Virkesomhedsplan 2003* for KABS s. 13 og *Status og Udvikling i KABS. November 2002* s.14)

¹⁰ Behandlernes oplevelser af samarbejdet beskrives i kap. 5

¹¹ Der henvises her til rapporten af Trine Ry: *Ecstasy-gruppen. Københavns Kommune, Familie- og Arbejdsmarkedsforvaltningen, Kontoret for intern service, marts 2001*

For at skabe en yderligere ”større åbenhed end de overordnede formuleringer af formål og succeskriterium” opstiller projektmedarbejderne nogle arbejdsspørgsmål, som de ser som deres opgave eller ønsker at få svar på i projektet.

De overordnede spørgsmål er:

- Hvad opleves deltagerne især at have behov for støtte til?
- Hvilke fordele henholdsvis ulemper opleves der at være i Frizoneforholdet i denne sammenhæng?
- Hvordan kan vi bedst imødekomme deltagernes støttebehov? (*ForældreVinklen - Refleksioner over formål, arbejdsspørgsmål og hypoteser, metoder s.9*),

Projektmedarbejderne påpeger at disse arbejdsspørgsmål mv. sandsynligvis vil ændre sig, efterhånden som de får erfaringer med projektet. Der lægges dermed endnu engang op til, at projektet er en proces med mulighed for forandring. De succeskriterier som projektmedarbejderne herefter opstiller, er

- ”At deltagere møder igen og igen
- At deltagere giver udtryk for at finde glæde og mening i samværet med andre forældre, hvor fokus er forældreskabet.
- At deltagere oplever, at de udvikler nye tilgange i forhold til at mestre deres forældreskab. –Ændringer i prioriteringer, -ændringer i holdninger”¹².

Det må bemærkes, at der i disse kriterier også udtrykkes stor forsigtighed med at love for meget i forhold til projektets succeskriterier: Kan projektet f.eks. siges at have været en succes, hvis kun én eller to deltagere mødte op gentagne gange, eller ditto gav et positivt udtryk for projektet?

Ud over at projektet vil fokusere på problemer med forældreskabet hos den enkelte, vil fokus også være rettet mod glæder og ressourcer:

”[...] hvorvidt man kan styrke deltagernes glæder, styrker og ressourcer i deres forældreskab, som en vigtig komplementaritet til det at lære at mestre vanskeligheder. Altså at det også i høj grad handler om at anerkende de ressourcer, der er, og fremme deltagernes selvtillid som forældre, uanset de vanskeligheder,

¹² Ovenstående citatsamlinger er taget fra *ForældreVinklen –Refleksioner over formål, arbejdsspørgsmål og hypoteser, metoder s.9-10*

der måtte være, og uanset om barnet er tæt på eller længere væk.” (*ForældreVinklen –Refleksioner over formål, arbejdsspørgsmål og hypoteser, metoder s. 3*)

Dette fokus får stor betydning for deltagerne, som det vil blive uddybet i kap. 4. I projektmedarbejdernes overvejelser om ForældreVinklens deltagere som *gruppe*, er udgangspunktet:

”Vi møder deres spørgsmål med en ramme/tilgang, hvor enkelttilfældet, det akutte, det personlige brændpunkt bruges til en perspektivering i det fælles, det almene, så alle kan lære noget af enkelttilfældet [...] Vi blander således det fælles, almene med det individuelle/personlige behov igennem hele forløbet. Man kan sige, at det er her, der opstår en hybrid af behandling/terapi (som starter i enkelt-sagen) og undervisning/kursus (der starter i det fælles).” (*ForældreVinklen –Refleksioner over formål, arbejdsspørgsmål og hypoteser, metoder s.4*).

2.2.2. Frizonen: En vurderings- og kontrolfri zone

Frizonen som i *Maj 2002* blev beskrevet som ”skodder” tog udgangspunkt i en generel idé om projektets uafhængighed af den almene behandling og KABS i øvrigt. Efterfølgende har frizonen fået indhold og struktur ud fra det projektmedarbejderne undervejs har fortolket og indrettet frizonen til i relation til ForældreVinklens formål. Rammerne for og indholdet af frizonen er af projektmedarbejderne løbende blevet fremstillet og forklaret overfor KABS’ ledelse.

I kraft af deres tidligere arbejds erfaringer giver projektmedarbejderne udtryk for, at det er svært at arbejde terapeutisk når forholdet til dem, der er i behandling, rummer krav om kontrol og vurderinger. Med kontrol og vurderinger menes der for det første den kontrol og vurdering som ligger i forbindelse med den ordinerede medicin (dosis, udlevering og indtagelse). For det andet den skærpede opmærksomhed som behandlingssystemet og det kommunale system retter mod brugere med hjemmeboende børn og den information myndighederne udveksler. Vurderinger gælder også for brugere med anbragte børn i forbindelse med samkvem. At projektmedarbejderne ser kontrol og vurdering som et problem for projektet, kommer til udtryk i interviewet:

”[...] hvis man skal hjælpe nogen og tilbyde noget omkring nogle, der er så sårbare, så ville det være godt, at det var en frizone. Altså at det var kontrolfrit”

”Jeg tænker jo at det er almindeligt, at man [som psykolog] sikrer sig et terapeutisk rum, en frizone”

Det udtrykkes også i deres arbejdsrapport. Her beskrives frizonen således:

”Vi [projektmedarbejderne] har den frihed, at vi ikke skal udsætte dem [deltagerne] for et bestemt erkendelsespres i retning af f.eks. at indse eller acceptere, at de ikke er gode nok forældre eller lignende. Det er ikke vores ansvar.” (*ForældreVinklen –Refleksioner over formål, arbejdsspørgsmål og hypoteser, metoder s.4*).

og videre:

”Vi har friheden til at fordybe os i deres [deltagernes] perspektiv, og spørgsmålet er om denne fordybelse i modsætning til pres, vil give andre og bedre betingelser for ”erkendelse”” (*ForældreVinklen – Refleksioner over formål, arbejdsspørgsmål og hypoteser, metoder* s.4).

Med frizonen påpeger projektmedarbejderne ligeledes muligheden for i projektet at undersøge, hvad det betyder at være i en frizone:

”Vores udgangspunkt er, at frizoneeksperimentet er en lidt usædvanlig chance for at få et perspektiv frem, som let kan risikere at stå svagt i en koordineringsbestræbelse. Uanset hvor realistisk det er med frizoner på lang sigt, er der her en mulighed for at gøre sig erfaringer med det modsatte af koordinering og samarbejde.” (*ForældreVinklen - Refleksioner over formål, arbejdsspørgsmål og hypoteser, metoder* s.1).

Med ”koordineringsbestræbelse” henviser projektmedarbejderne til det øgede fokus på samarbejde og koordinering af de forskellige behandlingsinstanser. For projektmedarbejderne er det dog magtpåliggende at understrege, at projektet ikke skal ses som en konkurrent til det eksisterende behandlingssystem, men som et supplement:

”Vi er altså ikke en konkurrent, man kan nærmere sige, at frizonen bliver ekstra relevant, når der er øget samarbejde, koordinering. Vi tænker, at de to tilgange nærmere betinger hinanden. Når der samarbejdes på tværs af systemets delsystemer omkring en familie, med koordinering af informationer og behandlingstiltag, forestiller vi os, at behovet for et sted, hvor klienten/brugeren kan tale om sig selv og arbejde med afgrænsede områder af sit liv, øges. Et sted, hvor klienten ikke bliver korrigeret eller fastholdt af viden og informationer fra andre sammenhænge. Omvendt tænker vi, at frizonetilbud oftest kun er forsvarlige og hensigtsmæssige, når der er andre instanser, som varetager det koordinerende behandlingsarbejde omkring klienterne/brugere og skaber sammenhænge og begrænser splitting. Vi tænker på frizonetilbuddet som et supplement til det koordinerede samarbejdende behandlingstilbud” (*ForældreVinklen – Refleksioner over formål, arbejdsspørgsmål og hypoteser, metoder* s.2)

2.3. Opsummering vedrørende projektets formål

Formålet med ForældreVinklen var at skabe og høste erfaringer fra et specifikt tilbud til de af brugerne i KABS, som har børn. Der er tale om en gruppe brugere, hvis interesser som forældre hidtil har stået svagt, da fokus ofte er rettet på barnets tarv.

ForældreVinklen skulle således omhandle forældreskabet på godt og ondt og varetage *forældreplejen* (som det udtrykkes af projektmedarbejderne). Det vil sige at se på forældrenes synspunkter og tanker om det at have børn, hvad enten de var hjemmeboende eller ej, samt give plads til at få diskuteret dette i en gruppe bestående af andre forældre i KABS. For projektmedarbejderne var formålet at støtte deltagerne i de situationer de måtte bringe frem i ForældreVinklen, anerkende de ressourcer deltagerne havde og fremme deres selvtillid også i de vanskelige situationer der måtte være. Derudover skulle projektet foregå i en *frizone*, hvor (vandtætte¹³) ”skodder” mellem projekt-

¹³ Frizonen blev til Virksomheds Konferencen 2002 omtalt af Centerchef Thomas Fuglsang som ”vandtætte skodder”.

medarbejderne og behandlerne på afdelingerne betød, at der ikke blev udvekslet informationer om deltagerne i projektet, ligesom ForældreVinklen skulle foregå i en kontrol- og vurderingsfri zone.

Når det har været vigtigt at skitsere ovenstående rammer så grundigt, er det af to grunde. For det første på grund af projektets vide og foranderlige rammer og åbne udgangspunkt. For det andet fordi selve *processen* i ForældreVinklen er genstand for evalueringen. ForældreVinklens karakteristika er løbende blevet udviklet på baggrund af projektmedarbejdernes erfaringer med projektet. Da der ikke på forhånd var defineret et entydigt formål og succeskriterium, der kunne være rettesnor for om projektets formål kunne siges at være opfyldt eller ej, er en evaluering i traditionel forstand vanskelig, såfremt man forventer en simpel opgørelse af målopfyldelse eller ej. Anskues evalueringen derimod ud fra en antropologisk tilgang med dette fags prioritering af de kvalitative metoder, byder projektet imidlertid på rigt materiale og kan ligeledes sige noget om de forhold KABS ønsker belyst i projektet. Det er disse to roller (evaluatorens og antropologens) denne evaluator påtog sig, og det er ud fra begge tilgange at spørgsmålet om projektets organisering og deltagernes erfaringer vil blive anskuet og diskuteret.

Da projektet ikke har udarbejdet en endelig projektbeskrivelse med formål og ramme, men har ønsket at lade det stå åbent, har evaluator i det ovenstående stykket en projektramme sammen af forskellige elementer fra arbejdsrapporter, interview og ud fra det projektmedarbejderne har informeret brugere og behandlere om. Dog er der i *Maj 2002* opstillet nogle overordnede evalueringsmål som evaluator inddrager i sit arbejde, ligesom den evalueringsplan, der blev udarbejdet i begyndelsen af projektets tidsperiode, blev godkendt af ledelsen i KABS. I det følgende afsnit skitseres evalueringens overordnede formål og metoder.

2.4. Evalueringens overordnede mål

De erfaringer KABS ønskede at erhverve fra projektet, skulle varetages på to niveauer: Dels fra projektmedarbejderne, som løbende skulle omsætte deres viden til en udvikling af projektet. Samt dokumentere dette i en afsluttende rapport. Dels fra den eksterne evaluator, som ligeledes skulle udarbejde en rapport over projektet. I *Maj 2002* fremgår det, at den eksterne evaluering skal vurdere:

”De overordnede evalueringsspørgsmål [som] er:

- hvilken værdi har projektet haft for de deltagende brugere?
- er projektet organiseret hensigtsmæssigt?

Evalueringsspørgsmålene kan pindes ud:

- Hvilke af målene –og målgrupperne – i projektbeskrivelsen når man gennem kurserne?
- Hvilke når man ikke?
- Er der iøjnefaldende ikke tilsigtede effekter af kurserne – positive som negative?
- Hvordan er brugernes tilslutning (fremmøde), holdning til og vurdering af kurserne?
- Er kurserne organiseret hensigtsmæssigt (tilgængelighed, tidspunkter, omfang, samarbejdsflader, indhold...)?” (Maj 2002: s. 9).

Selvom det ikke fremgår klart, hvilke mål der henvises til i det første underspørgsmål af evalueringsspørgsmålene, vil samtlige elementer evalueres ud fra den overfor opridsede gennemgang af projektet. Derudover har evaluator ud fra de pejlepunkter, der i evalueringsplanen blev nedskrevet, i forløbet lagt vægt på følgende:

1. Hvordan deltagerne oplevede at være i ForældreVinklen, herunder:
 - Hvad deltagerne lagde vægt på i projektet?
 - Hvordan kontinuiteten på holdene var og hvilke konsekvenser det havde?
 - Hvilke barrierer kunne der være i projektet, som forhindrede deltagere i at møde op?
 - Hvilken indflydelse havde holdsammensætningen for forløbet og for at føle sig ligestillet?
 - Hvilken indflydelse havde metoder, rammer og indhold for forløbet?
2. Hvilke justeringer blev der foretaget undervejs i projektets forløb og hvorfor, herunder:
 - Hvilken indflydelse havde deltagerne på indholdet og rammen i projektet?
3. Hvordan frizonen fungerede i praksis, herunder:
 - Hvordan opfattede deltagerne denne frizone og hvad brugte de den til?
 - Hvordan opfattede behandlerne frizonen og hvordan fungerede det for handlingen ?

Evaluators evalueringsplan er gengivet i bilag 3.

2.5. Metoder i evalueringen

Det centrale krav til evalueringen har været at undersøge ”hvilken værdi har projektet haft for de deltagende brugere” og om ”projektet er organiseret hensigtsmæssigt” (jf. forrige afsnit). Evaluate-

ringens fokus har derfor taget udgangspunkt i disse krav. Tilgangen har været den antropologiske feltarbejdsmetode, hvor hovedvægten ligger på deltagerobservation, uformelle samtaler og samvær med de implicerede i projektet, samt udførelse af kvalitative interview baseret på deltagerobservationen og de uformelle samtaler.

Evaluator har således i begyndelsen fulgt projektmedarbejderne til to informationsmøder (hvervemøder på afdelingerne), én forsamtale¹⁴, samt deltaget ved diverse møder og overværet projektmedarbejdernes diskussioner og planlægning af projektet. Ligeledes deltog evaluator i KABS' virksomhedskonference i oktober 2002, hvor "tre-i-én modellen" blev diskuteret og hvor projektmedarbejderne holdt et oplæg over deres foreløbige erfaringer med ForældreVinklen.

Efter projektets start har evaluator deltaget samtlige gange det første hold (Hold 1) har mødtes og fulgt hhv. deltagerne og projektmedarbejderne i deres arbejde, diskussioner og pauser. Hensigten var ikke at evaluator skulle deltage aktivt i selve projektets opgaver (sådan som deltagerobservation normalt udføres), men være en "flue på væggen". Dette forbehold, at evaluator ikke måtte indgå for aktivt i projektet, blev fra KABS' side begrundet med, at man ønskede en "neutral" vurdering, som ikke prægede forholdene/udviklingen af projektet.

Det er dog på ingen måde muligt som observatør at undgå at præge den situation, man befinder sig i. Uanset om man distancerer eller fordyber sig, vil man altid påvirke situationen. For evalueringens gennemførelse var det vigtigt at skabe tillid og tryghed i relation til deltagerne, da det er en kendsgerning at tillid og tryghed er nødvendige for at åbne sig og have lyst til at give sin mening til kende. Således er den personlige relation og gensidige sympati også væsentlige elementer for succesfuld dataindsamling og interview.

Ved begyndelsen af Hold 2 i midten af december 2002, forsøgte evaluator at have et mere distanceret forhold til processen på dette hold og til holdets deltagere, forstået på den måde at evaluator kun ville komme "en gang imellem". Det viste sig dog hurtigt, at evaluator blev meget mere synlig og således kom til at fylde mere ved bare at dukke op lejlighedsvist, end ved en stabil tilstedeværelse hver gang. Ligesom de lejlighedsvis besøg, af deltagerne blev fortolket som mere kontrollerende- end observerende besøg. Derudover ændrede ForældreVinklen sig så at sige fra gang til gang, og nye deltagere kom med, mens andre holdt op, hvilket også gjorde det nødvendigt med en fortsat stabil deltagerobservation.

¹⁴ Forsamtalen havde det formål at synliggøre og informere om gensidige forventninger, ikke alene fra projektmedarbejdernes side, men også for den interviewede mht. hvad vedkommende gerne ville bruge ForældreVinklen til. Det var ikke muligt at deltage ved flere forsamlinger, da sådanne aftaler mellem projektmedarbejderne og deltageren ofte blev sat i stand med meget kort varsel.

Det datamateriale som nærværende rapport er udarbejdet efter, er således baseret på mange timers deltagerobservation og på de kvalitative interview evaluator har foretaget med hhv. deltagere, projektmedarbejderne og behandlere: Tretten kvalitative interview blev foretaget med deltagere på hhv. Hold 1 og Hold 2. Ud af disse blev tre deltagere interviewet to gange, sidste gang i et gruppeinterview, ligesom et andet af interviewene blev udført med to deltagere som et gruppeinterview. Syv behandlere fra tre udvalgte afdelinger blev i slutfasen interviewet to og to i gruppeinterview på deres respektive afdelinger (Hvidovre, Glostrup og Gentofte) om deres erfaringer og oplevelser af projektet. Én behandler blev interviewet i starten af projektet omkring ideen om og forventningerne til ForældreVinklen. Ét kvalitativt interview blev foretaget med ForældreVinklens projektmedarbejdere i starten af projektet.

Evaluator har således interviewet 7 behandlere, de to projektmedarbejdere og 11 forskellige deltagere. Det var evaluators intention at interviewe flere deltagere på holdene, men på grund af frafald og ustabil fremmøde blev det til tider svært at få aftaler i stand. Til gengæld indeholder de gennemførte interview en stor mængde information, og det supplerende materiale fra deltagerobservation og samtaler med deltagerne i pauserne, bekræfter endvidere de problemstillinger og svar, der udtrykkes i interviewene. Således har evaluator talt med samtlige deltagere som mødte op i ForældreVinklen på nær én, der stoppede efter sin første gang, hvor evaluator ikke var tilstede.

Hver af de 18 kvalitative interview var på 1½ til 2½ times varighed. Alle interview er blevet optaget på bånd og efterfølgende skrevet ud i deres fulde længde på nær et enkelt interview, som i stedet er lyttet igennem flere gange. Materialet er herefter blevet gennemgået og bearbejdet, sideløbende med at rapportens analyser er blevet skrevet.

Samtlige interview samt deltagerobservationen er blevet anvendt i bearbejdningen og vil blive inddraget undervejs i rapporten. De citater, der anvendes i nærværende rapport, er udvalgt blandt flere mulige ud fra det kriterium at være det citat, der bedst har illustreret de pointer som materialet har rummet. For at gøre det læsevenligt er de endvidere redigeret let fra tale- til skriftsprog. Alle personer optræder anonymt og personrelaterede data er ændret. Navne der forekommer i interviewene er således udskiftet.

2.5.1. "Vandtætte skodder" imellem evaluator og projektmedarbejderne

Kravet om en uvildig evaluering og det tidligere omtalte ønske om at evaluator ikke måtte påvirke projektet, er også baggrunden for ønsket om "vandtætte skodder mellem evaluator og projekt-

medarbejderne”¹⁵, dvs. at projektmedarbejderne ikke måtte få indblik i hvilke overvejelser og tanker evaluatoren arbejdede med. De vandtætte skodder har derfor betydet at evaluatoren har været tilbageholdende med at stille meget konkrete spørgsmål til projektmedarbejderne, for ikke at udtrykke hvilke nedslagspunkter evaluatoren arbejdede med. Det har heller ikke været muligt at have en åben dialog over evaluatorens midtvejsevaluering, som kunne have bidraget med kendskab til projektmedarbejdernes begrundelser for valg af metoder, handlingsstrategier etc.

De vandtætte skodder har til tider virket usmidige og kunstige i forhold til, hvor lille projektet var. Det er dog sandsynligt, at projektmedarbejderne ville have truffet andre/flere beslutninger på baggrund af evaluatorens kommentarer, hvis dette havde været muligt for dem. Imidlertid er det værd at overveje, om en formativ evaluering, hvor der er mere fortløbende feedback til et givent projekt, ville have været mere hensigtsmæssig. Fordelen i denne form kan f.eks. illustreres med følgende eksempel. I arbejdsrapporten blev der lagt op til, at projektet skulle være et vandrepjekt, så brugere kunne opleve et tilbud tæt på deres bopæl. Det vil sige at ForældreVinklen efter første hold kunne forsøge en anden placering i tilknytning til en af amtets øvrige afdelinger. Trods det at vejen for nogle af deltagerne var temmelig lang, har der kun været positive tilkendegivelser over for ForældreVinklens placering. Som en deltager sagde inden et interview:

”Bare det du [evaluator] siger; ”velkommen til bolig 11 og 12” det betyder; ”pyhh nu lægger vi det andet bag os”

At lægge ”det andet bag sig” beskrives dels som den daglige trummerum på afdelingerne, dels som de konflikter/skænderier deltagerne er trætte af i forhold til deres medbrugere på afdelingerne:

”Tiden herude [på afdelingen] er noget af det, jeg ikke rigtig kan holde ud mere. Jeg føler virkelig, det er mig, der skal lytte til de andres problemer og rådgive dem, for ”nu kender jeg så meget til det”, og ”jeg har ikke sidemisbrug” og sådan noget... Men jeg har en *helvedes* masse problemer, og jeg *orke*r ikke at høre om andres problemer vel? [...] Det er simpelthen ikke andet end at prøve at gå imellem folk, så de ikke kommer op og slås... Derfor er det så *befriende* at komme til ForældreVinklen, og det er også derfor jeg er så glad for, at det ligger derude [i Glostrup] og at det ikke er i forbindelse med noget andet [behandlingsrelateret]”.

Ideen om ForældreVinklen som et vandrepjekt blev, som følge af det deltagerne fortalte evaluatoren, ikke yderligere forfulgt. Deltagerne syntes, det var rart at komme væk fra den daglige gænge på afdelingerne, ligesom de syntes, det var rart at møde folk fra andre afdelinger. Disse oplysninger fik projektmedarbejderne i et evalueringsmøde mellem KABS’ ledelse, ForældreVinklen og evaluatoren. ForældreVinklen forblev derfor i hele projektets levetid i bolig 11-12. Det var således en fordel for projektet at denne viden blev formidlet videre, om end man kan spørge om det havde

¹⁵ Referat fra indledende møde mellem KABS’ ledelse, Projektmedarbejderne og evaluatoren.

behøvet at gå gennem en evaluator –f.eks. ved at projektmedarbejderne havde spurgt deltagerne direkte.

Imidlertid gjorde de vandtætte skodder mellem evaluator og projektmedarbejderne det muligt for deltagerne at diskutere ting med evaluator, som de med sikkerhed vidste evaluator ikke ville gå videre med til projektmedarbejderne. Dette havde en betydning for, hvor fri deltageren kunne føle sig, når vedkommende blev interviewet omkring sine positive såvel som negative erfaringer med ForældreVinklen. Der er for evaluator derfor ikke tvivl om, at de vandtætte skodder var en fordel for projektets eksterne evaluering.

3. FORÆLDREVINKLENS INDHOLD OG FORLØB

3.1. Setting

ForældreVinklen har haft til huse i to af de gamle lægeboliger, der oprindeligt var tilknyttet behandlingsinstitutionen ”Stjernevang” på Glostrup Amtssygehus’ område. De lave boliger ligger i små klynger med fire boliger i hver. De fleste af boligerne benyttes til administrative formål. Det eneste ydre institutionelle tegn er det uniformerede rengøringspersonale, samt de dørskilte der på nogle af dørene fortæller om boligernes anvendelse.

De to boliger ForældreVinklen fik stillet til rådighed, var sammenhængende og hver indrettet med hhv. køkken, badeværelse, et mindre og et større rum, samt et kontor. Døren, der indvendigt forbinder de to boliger, stod for det meste åben, når ForældreVinklen var i gang. Lokalerne var lyse og venlige, og der var ingen låste døre. Begge boliger blev benyttet hver gang; i den ene ende blev der arbejdet, i den anden ende holdt rygepauser. I det største arbejdsrum sad deltagerne og projektmedarbejderne om et stort ovalt conferencebord, som regel havde deltagerne ansigtet vendt mod et stort whiteboard placeret på den ene væg. Her skrev projektmedarbejderne, og enkelte gange deltagerne, ting op. I rummet var ligeledes tv/video, som blev benyttet til fremvisning af film. I boligernes to mindre rum udførte man gruppearbejde, når det forekom, hvilket dog var sjældent. I arbejdsafdelingen havde projektarbejderne deres kontor med bærbare computere og printere. I hele sensommerperioden blev terrassen anvendt af deltagerne i pauserne.

Andre projekter¹⁶ brugte sideløbende faciliteterne på nogle af de dage, hvor ForældreVinklen ikke benyttede lokalerne.

3.2. Målgruppen for ForældreVinklen

Målgruppen var fra starten KABS’ brugere med en eller anden form for forældrerelation til børn, dvs. at de selv havde børn eller var ”stedforælder”. Projektmedarbejderne rekrutterede deltagerne på forskellig vis fra hhv. Hvidovre, Glostrup, Gentofte, og Ballerup afdelingerne, samt fra Social Medicinsk Klinik (SMK) i Glostrup. I det følgende fremlægges data vedrørende henvendelser til projektet.

¹⁶ Bl.a. anvendte Glostrup afdelingen faciliteterne til deres ”Refleks gruppe”. ”Refleks” er udløberen af det intensive kursus vedr. kognitiv miljøterapi personalet i de regionale afdelinger deltog i i slutningen af 2002. (*Status og udvikling i KABS. November 2002* s.15, samt materiale vedr. Refleks fra de afdelinger, der i praksis har arbejdet med det.)

3.2.1. Deltagerprofil og rekruttering

Det har ikke været muligt at sammensætte et kvalificeret (sikkert) materiale til at lave en egentlig kvantitativ redegørelse over deltagerne. Der er i stedet her taget udgangspunkt dels i tre forskellige lister over deltagerne som projektmedarbejderne har sendt til evaluator, samt evaluators egne opgørelser over deltagerne. Det har ikke været muligt for evaluator selv at registrere samtlige brugere som henvendte sig til projektmedarbejderne, i stedet blev projektmedarbejderne bedt om at registrere de folk som henvendte sig til ForældreVinklen og de som gik til forsamtale. Fra behandlernes side skønnes det imidlertid, at et større antal brugere blev henvist til ForældreVinklen end det antal projektmedarbejderne har registreret. At oplysningerne fra projektmedarbejderne og behandlerne ikke er i overensstemmelse, kan dels skyldes manglende systematisk registrering, dels de vandtætte skodder. For behandlerne var det ikke muligt at føre opgørelser over, hvem der gik i ForældreVinklen, idet nogle deltagere henvendte sig udenom behandlerne, dvs. at de selv tog initiativ til at kontakte projektmedarbejderne efter at have læst pjece/plakat eller efter at have talt med andre brugere som gik i ForældreVinklen. Behandlerne har på grund af frizonen ikke med sikkerhed vidst, hvem der henvendte sig, deltog eller stoppede i ForældreVinklen.

Af de oplysninger det har været muligt at sammensætte skønnes det, at i alt 43 personer har haft kontakt med ForældreVinklen. Måden hvorpå deltagerne har fået kendskab til projektet fordeler sig som følger:

Kontakt gennem behandler	Anbefaling fra deltagerne i projektet	Projektmedarbejdernes informationsmøde	brev til SMK-klienter ¹⁷
15	5	12	17

At der i tabeloversigten figurerer flere personer end det samlede antal, skyldes at disse allerførst blev informeret om ForældreVinklen af deres respektive behandlere, men også nævner informationsmødet eller først fik lyst til at tage imod tilbuddet efter, at de havde fået en anbefaling fra en af projektdeltagerne, som gik i deres afdeling:

”[...] så mødte jeg Julie, som jeg så har snakket meget godt med. Hun fortalte mig, at hun gik herover [i ForældreVinklen]. Og så fik jeg mod på at prøve.”

Anbefalinger fra andre projektdeltagere har spillet ind for flere af deltagerne, idet mange af dem nævnte at have talt med andre deltagere om projektet. Dette kan således også have haft indflydelse

¹⁷ Ca. 500 brugere er indskrevet i Social Medicinsk Klinik (SMK) i Glostrup og disse brugere indgår i basistilbudet som omfatter substitutionsbehandling og tilbud om social rådgivning.

på om en bruger eksempelvis mødte op til projektmedarbejdernes informationsmøder på de forskellige afdelinger.

Informationsmøderne blev afholdt på hver enkelt afdeling og omhandlede bl.a. informationer om frizonen, antallet af deltagere i ForældreVinklen, fremmøde, at fokus var forældreskabet, samt eksempler på metoder der kunne tages i brug i ForældreVinklen. Især i Glostrup mødte mange op til informationsmødet, mens der både i Gentofte og Ballerup måtte hentes tilhørere til informationsmødet blandt caféens brugere. Der er en vis sandsynlighed for, at det forholdsvis store fremmøde i Glostrup, hvor seks brugere deltog, skyldtes at projektmedarbejderen netop kom og deltog i *Husmødet*¹⁸ på den pågældende afdeling, inden hun skulle afholde informationsmødet om ForældreVinklen, hvorfor der var mange brugere til stede. På Hvidovre havde behandlerne informeret mulige deltagere forinden og her mødte tre op til informationsmødet.

Under de to informationsmøder evaluator deltog i, var formidlingen gennem projektdeltagere meget betydningsfuld. Der deltog to deltagere fra ForældreVinklen til hvert ét informationsmøde. Her var det tydeligt, at der blev lyttet mere opmærksomt, når deltageren fortalte om projektet, end når projektmedarbejderne beskrev ForældreVinklen.

Projektmedarbejderne producerede endvidere pjecer og plakater, som blev distribueret til afdelingerne og senere sendt ud til Falck busserne. I den sidste rekrutteringsfase fik brugerne tilknyttet SMK med brev tilbudt at deltage i ForældreVinklen. Da det ikke var muligt for projektmedarbejderne, at få en specificeret opgørelse over de brugere i SMK som havde børn ud af de ca. 500 brugere registret under SMK, måtte de sende brevet ud til samtlige SMK-brugere. Dog kunne nogle SMK-brugere skilles fra af behandlerne i SMK og projektmedarbejderne. I alt fik omkring 350 SMK-brugere tilsendt et brev om projektet.

På baggrund af disse breve kom der i alt 17 henvendelser: heraf 10 mænd og 7 kvinder (inklusive to par). Reaktionen var alle positive, på trods af at tre af henvendelserne omhandlede andet end ønsket om at gå i ForældreVinklen: Én havde *ikke* børn, men ringede blot for at takke for brevet, som for flere var det første tilbud de mente at have modtaget fra KABS. Vedkommende efterlyste et lignende tilbud for andre målgrupper. Én henvendte sig for at gøre opmærksom på ændringer i sin situation, mens den sidste efterlyste et tilbud rettet til pårørende til misbrugere.

Af de 14 henvendelser fra SMK-brugere, som passede til målgruppen, meldte ca. tre fra efter den første telefonsamtale med projektmedarbejderne på grund af arbejde eller uddannelse de pågældende ForældreVinkel-dage. I alt fik elleve lavet aftaler om forsamlinger, og af de ni som var til

forsamtale, startede fem. Heraf var én tidligere deltager, som havde holdt pause fra ForældreVinklen, samt to brugere, der ikke længere var tilknyttet KABS, men som fik brevet på grund af deres tidligere registrerede indskrivning.

Alle deltagere i ForældreVinklen har været til en obligatorisk *forsamtale* med projektmedarbejderne, inden de kunne begynde på et af holdene.

Selvom forsamtalen skulle lægge op til en gensidig dialog over ForældreVinklens muligheder, havde flere af deltagerne haft en oplevelse af, at forsamtalens hensigt var at kontrollere eller vurdere, om man var god nok til at være med:

Henriette: ”[...] jeg kan nemlig huske, hvordan jeg snakkede med dem om tirsdagen; ”kan jeg så ikke bare komme på torsdag?”. -”Nej” det kunne jeg ikke, fordi de ville godt lige snakke med mig først og sådan noget... Så de ville nok lige se, hvad jeg var for én, før jeg måtte komme og blande mig [ler lidt]”

Evaluator: ”...føjte du dig vurderet?”

Henriette: ”ja ... og det var egentlig ikke særlig rart”

De fleste interviewede deltagere har været kritiske i forhold til forsamtalen, og flere nævnte den følte for lang:

”[...]jeg syntes ikke, jeg fik noget ud af den forsamtale der. Der var en masse ting og en masse spørgsmål og en masse forklaring. Og man hører ikke halvdelen”

Dette var også nogle deltageres indtryk af informationsmøderne. Det første møde med projektmedarbejderne blev dog for andre, netop en betryggende oplevelse af at blive mødt med lydhørhed.

Projektmedarbejderne havde mulighed for at afvise deltagere, de ikke fandt egnede, men i princippet blev det oftest snarere et spørgsmål om, hvorvidt den interviewede i forsamtalen følte sig i stand til, eller stadig havde lyst til, at deltage ud fra det projektmedarbejderne fortalte om ForældreVinklen. Flere valgte således selv ForældreVinklen fra, under eller efter forsamtalen.

Målgruppen til ForældreVinklen sigtede bredt på alle med forældre(lignende) relationer til børn, derudover forventedes det også at deltagerne havde lyst til at tale om deres forældreskab, arbejde i en gruppe af begge køn og komme stabilt. Krav til deltagerne som implicit kom til udtryk i forsamtalerne.

Samtlige deltagere som skulle starte i ForældreVinklen modtog et brev med ForældreVinklens datoer for en periode på ca. to måneder. Dette brev havde betydning i forhold til de deltagere,

¹⁸ Husmødet beskrives af en deltager som ”de ansattes møde med os [brugerne].” Ifølge deltagerens udsagn fungerer disse ugentlige møder ikke regelmæssigt i alle afdelinger. Hvilket de interviewede var kede af.

der hentede medicin på afdelingen, idet de med brevet som dokumentation på at de gik i ForældreVinklen, kunne få medicin med hjem til den pågældende ForældreVinkel-dag.

De 30 deltagere, der kom til forsamtale fordeler sig således:

Deltagere der har været til forsamtale fordelt ud fra deres regionale afdeling:					
Ballerup	Gentofte	Glostrup	Hvidovre	SMK brugere	I alt
2	4	11	4	9	30

Tabel 1.

Kønsmæssigt fordeler de 30 deltagere sig med en overvægt af kvinder (en deltager figurerer to gange da vedkommende vendte tilbage til projektet efter et længere ophør):

Kvinder til forsamtale	Kvinder som mødte op	Mænd til forsamtale	Mænd som mødte op
19	14	11	9

Tabel 2

Det samlede antal brugere i KABS registreret i KLABS som havende børn er: 165¹⁹. Heraf er er 92 mænd og 73 kvinder. Der er altså en forskydning af antallet af kvinder i ForældreVinklen, sammenholdt med kønsfordelingen i det samlede antal brugere i KABS registrerede med børn.

Børnenes bopæl fordelt på de 30 deltagere, der kom til forsamtale (dobbeltgængerer figurerer her kun en gang):

Hjemmeboende	Anbragte	Bor hos den anden forælder*	Uoplyst**	Børn i alt
9	15	19	min. 9	min. 51

Tabel 3 (* heraf også medregnet et barn, der boede hos anden familie, samt én der var flyttet hjemmefra)
(** Det er ikke oplyst, hvor disse børn boede. Ligesom antallet af børn ikke er oplyst i to tilfælde)

Børnene fordelt på de 22 deltagere som begyndte i ForældreVinklen:

Hjemmeboende	Anbragte	Bor hos den anden forælder	Børn i alt
9	8	13*	34

Tabel 4 (* heraf også medregnet et barn der boede hos anden familie, samt én der var flyttet hjemmefra)

¹⁹ Tallet er fremkommet på søgningen: Brugere med udeboende og/eller hjemmeboende børn under 18 år, samt børn under 18 år, brugerne har forældremyndighed over.

Som det fremgår af tabel 3 og 4 påbegyndte samtlige forældre med hjemmeboende børn ForældreVinklen. Derimod faldt antallet af dem, hvis børn var anbragte og hvis børn var udeboende på anden vis. Gældende for de som blev i ForældreVinklen var også, at langt størstedelen kun havde ét (oftest hjemmeboende) barn. Derimod var der en tendens til at de deltagere, som havde mere end to børn og hvis børn var anbragte eller som man kun havde lidt samkvem med, ikke blev i ForældreVinklen lige så lang tid som den anden forældregruppe.

3.2.2. Holdforløb

ForældreVinklen var oprindeligt tænkt som et undervisningsforløb med tre på hinanden følgende eller overlappende hold med et deltagerantal på 4 – 10 brugere. Arbejdsgruppen forestillede sig at holdene skulle mødes to gange ugentligt. Endvidere var der en forhåbning om, at ForældreVinklen kunne danne baggrund for og støtte deltagerne til at fortsætte i deres egen selvhjælpsgruppe når holdene afsluttedes.

I praksis kom ForældreVinklen til at omfatte to hold, der hver mødtes én gang ugentligt kl. 10 – 14. Det første hold (Hold 1) var et inviteret hold forstået på den måde, at projektmedarbejderne bad behandlerne udpege de mest interesserede og stabile brugere til projektets første hold. Projektmedarbejderne lagde vægt på, at det første hold var en homogen gruppe, forstået som at de enten havde hjemmeboende børn eller havde meget samkvem med deres børn, ligesom de forventedes at kunne møde stabilt og være motiverede for at arbejde med deres forældreskab i en gruppesammenhæng. I denne forbindelse afholdt projektmedarbejderne et informationsmøde for behandlerne på hver af afdelingerne, hvor de bl.a. informerede om ForældreVinklens formål, målgruppe, indhold og om frizonen.

Hold 1 startede medio august 2002 med otte inviterede deltagere. Ideen om hold var imidlertid svær at opretholde, da fremmødet var meget varierende og nye deltagere herfor kontinuerligt blev optaget. Selvom projektmedarbejderne erklærede Hold 1 for lukket i midten af oktober, besluttede de alligevel at indtage nye deltagere i midten af december, da deltagerantallet var for svingende (lavt). Fra midten af december til midten af februar 2003 kom fem nye deltagere til samtale, samt en tidligere deltager, der havde haft en pause fra ForældreVinklen. Her startede fem, hvoraf to holdt hurtigt op igen. Hold 1 var oprindeligt planlagt til at slutte i midten af november 2002. Men efter et stærkt ønske fra deltagerne fortsatte holdet projektets tid ud. En deltager formulerede det således i ForældreVinklen:

”Nu har vi været forsøgskaniner, så I [projektmedarbejderne] kunne se, hvad der er godt. Og så kommer I frem til en god model, hvor er vi så henne? Får vi ikke gavn af den frugt, som vi har været med til at skabe?”

Hold 1 forløb over 35 gange, men var helt frem til februar 2002 præget af, at holdets deltagere skulle lære hinanden at kende. Hold 2 startede i midten af december 2002, og forløb i alt over 18 gange, men blev de sidste tre gange slået sammen med Hold 1 på grund af et lavt deltagerantal. Hold 2 var også præget af blandet fremmøde, men her blev holdet relativt hurtigt lukket for nye deltagere.

I alt 13 deltagere havde deres gang på Hold 1, mens ni deltagere frekventerede Hold 2. Deltagerantallet pr. gang lå i gennemsnit på tre på hvert hold, således at der til tider mødte 5 – 6 deltagere op, til tider kun én. Ingen af gangene i ForældreVinklen har været aflyst.

Hold 1 bestod overvejende af kvinder som aldersmæssigt var fra midt i 30'erne til midt i 40'erne og som havde lange behandlingsforløb bag sig. De fleste havde kun ét barn, som oftest var hjemmeboende eller var et barn vedkommende havde meget samkvem med. Kendetegnende var det endvidere at dette barn var i skolealderen (ml. 10 og 14 år).

På Hold 2 var gruppen af deltagere mere blandede: Der var lige mange mænd som kvinder, alderen varierede fra 24 til 48 år, ligesom antallet af børn varierede fra et til fire og aldersmæssigt lå fra 14 måneder til omkring 18 år. Børnenes bopæl var også forskellig og deltagernes behandlingsforløb i tid og indhold var meget blandede. Hold 1 fremstod således som en mere homogen gruppe i modsætning til Hold 2 og forskellen på holdsammensætningen var synlig i diskussioner og i deltagernes oplevelse af gruppefællesskabet på de to hold, hvilket vil fremgå undervejs i rapporten.

Ud af de 43 som henvendte sig, kom 30 til forsamtale (én person i to omgange), heraf mødte 22 deltagere op i ForældreVinklen efter forsamtalet. Af de øvrige deltagere som havde været til forsamtale, meldte tre fra, mens de resterende aldrig mødte op. Ud af de 22 deltagere som startede, stoppede fire deltagere efter deres første gang i ForældreVinklen, én startede igen på et senere tidspunkt. De to hold blev slået sammen i slutningen af projektet, og her var der i alt syv stabile deltagere tilbage, dvs. deltagere som var i kontakt med projektet og havde været tilstede mindst én gang indenfor den sidste måned. Seks af disse er fortsat i en selvhjælpsgruppe (selvhjælpsgruppen omtales i afsnit 4.7.).

3.3. Dagens forløb i ForældreVinklen

Projektmedarbejderne ændrede undervejs deres måde at planlægge dagens forløb på. De første gange var dagen planlagt i et meget stramt program, detaljeret skrevet op i minutter punkt for punkt på tavlen. Hensigten med programmet på tavlen var i følge projektmedarbejderne at synliggøre de mange pauser, der var taget højde for i planlægningen. De første deltagere havde ikke ytret sig kritisk over for program og tilrettelæggelse, men da en ny deltager protesterede over programmets stramhed, viste det sig, at de øvrige deltagere også havde følt programmet lidt anstrengende. To havde følt sig stresset over tidsrammen og én havde været bange for, om hun ”var god nok til at følge med på sådan et kursus”. Én mente at programmet og (interview)øvelserne var for ”skoleagtige” og holdt op i projektet. Efter denne kritik valgte projektmedarbejderne at tage programmet af tavlen, men fortsatte efterfølgende nogle gange med at have et lignende program planlagt, blot ikke skrevet på tavlen. En sådan planlægning og tidsramme var imidlertid svær at gennemføre, idet deltagerne havde andre og for dem mere påtrængende emner, de gerne ville tale om. Eller de havde spørgsmål til formen af det projektmedarbejderne lagde frem. Ofte måtte projektmedarbejderne således bruge mere tid på at forklare en øvelse/metode end de havde regnet med.

Programmet blev med tiden mere åbent, og på et tidspunkt næsten ”programløst”. Dette skyldtes bl.a., at projektmedarbejderne aldrig på forhånd kunne vide, hvor mange der ville møde op. Derfor blev dagens program først tilrettelagt i sidste øjeblik, og i stigende grad i samråd med de deltagere som mødte op den pågældende dag. Projektmedarbejderne opererede i denne forbindelse med to planer: Én hvis der kom flere end tre deltagere, hvor der så kunne laves gruppearbejde. Og én plan hvis arbejdet skulle foretages med en lille gruppe på to. Det ”skoleagtige”, i form af interviewøvelser med færdige spørgsmål og krav om at skrive svarene ned, blev løbende anvendt om end i mindre grad.

I begyndelsen indeholdt dagens program både morgenmad med hjemmebagte boller, og i slutningen af dagens program frokost anrettet i ”pauseafdelingens” køkken. Frokosten med det varierede tag-selv-bord blev dog taget af programmet efter ni gange. Trods det at deltagerne var glade for frokosten, måtte man konstatere at tiden var for knap til både morgenmåltid og frokost. Denne beslutning blev truffet i samråd med deltagerne, som også følte tiden gik for hurtigt. I stedet blev måltidet lavet om til en brunch, bestående af forskelligt slags brød, pålæg, frugt, mv. der stod fremme mellem kl. 9.30 –11.00. Senere blev lidt sødt og frugt sat på bordet. Kaffe og te var der hele tiden adgang til.

Ud fra erfaringerne med projektets deltagere, de afprøvede metoder og deltagernes kommentarer til dette, formede en endelig programstruktur sig, hvilket i det følgende vil skitseres:

Deltagerne kom mellem 9.30 og 11.00. Nogle gange ringede en deltager for at høre om vedkommende kunne komme selvom det blev efter kl. 11, hvilket altid kunne lade sig gøre. I løbet af den løse snak omkring brunchen, fortalte projektmedarbejderne altid, hvem der kunne komme, hvem der var forsinkede, hvem der havde meldt afbud osv. Omkring kl. 11 begyndte projektmedarbejderne at introducere dagens mulige ideer, i det program de efterhånden introducerede som en fast "menu". Siden februar blev bestemte metoder til faste punkter i menuen. F.eks. "Det personlige brændpunkt", der blev fremhævet som det første mulige punkt for dagen. Under dette punkt kunne deltagere få plads, hvis de havde et aktuelt problem, de gerne ville tale om. Herefter blev andre alternativer skitseret. Der kunne f.eks. være tale om muligheden for at følge op på en tidligere øvelse, som ikke var blevet færdigbehandlet. Eller der var mulighed for et "tema", som typisk tog udgangspunkt i et emne udsprunget af den fælles morgensnak. Sidste mulige punkt for dagen begyndte projektmedarbejderne at kalde "noget i ærmet". Denne formulering hentydede en ny øvelse/metode, som ingen endnu havde prøvet.

Denne form for planlægning tog både hensyn til det deltagerne måtte komme med, til muligheden for nye øvelser, samtidig med at selve rammen for dagens forløb var synlig og genkendelig.

Når introduktion af "dagens menu" var overstået, holdt deltagerne som regel en rygepause, hvorefter dagens program startede. Et af punkterne fra "menuen", der var skrevet op på tavlen, blev valgt og øvelsen kunne gå i gang. Alt efter hvad deltagerne valgte, forklarede projektmedarbejderne, hvordan metoden skulle foregå. Når der var blevet arbejdet ca. en times tid, var der igen en rygepause. Det var som regel en af deltagerne, der spurgte efter en pause. Efter pausen arbejdede man videre evt. med en ny opgave. Dagen blev rundet af til kl. 14.

De gange, hvor der kun har været én deltager, har tilbuddet om at slutte tidligere været mulig. Tendensen har dog været, at jo flere gange dette forekom²⁰, des mere fyldte projektmedarbejderne og den pågældende deltager tiden ud.

Af praktiske grunde havde projektmedarbejderne deres mobiltelefoner tændt på kontoret, hvilket var en tilbagevendende afbrydelse næsten hver gang i projektets startfase på holdene, hvor en af projektmedarbejderne måtte gå fra et stykke tid for at tale i telefon. Ofte drejede det sig om en deltager som enten ringede afbud, var forsinket, eller en ny deltager, der havde fået kendskab til

²⁰ I alt forekom det fire gange ud af 35 gange på Hold 1 og to gange ud af de 18 på Hold 2.

projektet og gerne ville høre nærmere om det. Det forekom (mest i starten af projektets levetid på Hold 1) at behandlere ringede for at give beskeder til, eller tale med, en af deltagerne på holdet. Dette blev afvist af projektmedarbejderne af hensyn til frizone princippet, med mindre deltageren selv havde aftalt det med behandleren. Omkring februar blev telefonsamtalerne sjældnere, dels som følge af at projektmedarbejderne hyppigere ringede rundt til deltagerne inden dagens start. Dette var imidlertid ikke konsekvent til alle, men som regel til dem, som ikke kom sidst eller havde en aftale med projektmedarbejderne om at blive vækket. Dels fordi der ikke længere blev rekrutteret nye deltagere, da projektets afslutning nærmede sig.

Mobiltelefoni syntes at være den mest afbrydende faktor i ForældreVinklen, i forbindelse med projektmedarbejdernes korte samtaler, men også blandt deltagerne, som i stigende grad havde deres mobiltelefoner tændt og indimellem skulle besvare opkald, sende/modtage sms-beskeder eller ringe. Tilsyneladende virkede alle i ForældreVinklen vant til denne type afbrydelser, nogle deltagere deltog i gruppesamtalen samtidig med at de modtog/sendte en sms-besked. Denne mobilpraksis blev aldrig diskuteret.

Opsummerende fik programmet, som det ovenover er skitseret, først denne endelige form, i midten af februar 2003. Indtil da gennemgik projektets program og struktur en forandring fra at have et stramt og meget fastlagt program, til den endelige form, hvor programmet fik en fast ramme kaldet ”menu”, under hvilken flere faste punkter muliggjorde de spontane indslag og emner, deltagerne kom med. Dette program blev muligt med tiden, efter at deltagerne og projektmedarbejderne havde ”lært hinanden at kende” og havde fået erfaringer med ForældreVinklens form og indhold, samt hvilke metoder der var anvendelige til hvad. I interviewene blev det fremhævet, at det havde stor betydning for deltagerne, at spontant opståede emner fra morgenmadens uformelle snak, blev taget alvorligt. På samme måde værdsatte deltagerne, at emner de selv bragte op blev vist opmærksomhed. Med tiden fandt projektmedarbejderne den mere strukturerede måde, hvorpå disse spontane emner kunne håndteres: Nemlig under de punkter i ”menuen”, der blev kaldt ”temaer” eller under ”det personlige brændpunkt”. Her kunne såkaldte ”her-og-nu” situationer undersøges og arbejdes med.

3.4. Metoder i ForældreVinklen

Af de emner som arbejdsgruppen lagde til grund for ForældreVinklens indhold, er nogle blevet indfriet, andre valgt fra. Den del af ForældreVinklen som decideret skulle bestå af undervisning, har

ikke været tilstede. Det svingende deltagerantal i ForældreVinklen gjorde, at projektmedarbejderne prioriterede en mere terapeutisk tilgang end undervisning. Deres ræsonnement var, at undervisning krævede et hold, mens f.eks. ”supervision” ikke var afhængigt af et bestemt deltagerantal. Desuden oplevede projektmedarbejderne, at deltagerne var mest optagede af konkrete ”her-og-nu” situationer. Af samme årsag har arbejdsgruppens idé om flere eksterne gæsteundervisere heller ikke været prioriteret. Dog havde deltagerne glæde af ét gæsteoplæg den 20. marts 2003 af to repræsentanter fra ”Forældre Støtten” (Københavns Kommune). Disse fortalte deltagerne om rettigheder vedrørende paragraffen om støtteperson (i Lov om Social Service §40A)²¹, samkvem, anbringelse, økonomi, tavshedspligt med videre. Deltagerne fik desuden mulighed for at stille konkrete spørgsmål i forhold til deres egen situation.

Af udflugter er der blevet arrangeret én tur til Fisketorvet med biograf og frokost, på det første hold. Derudover blev et fælles arrangement afholdt på *Hotellet*²² på Vesterbro for begge hold. Her afsluttede man ForældreVinklen med frokost og et lille foredrag af *Hotellets* leder Jannie Pedersen, om baggrunden for dette nytænkende aktiveringsprojekt.

I det følgende vil samtlige grundøvelser anvendt i ForældreVinklen blive kort skitseret, herudover henvises der til projektmedarbejderne Louise Grønbæk Østergaards og Mie Daverkosens egen rapport over projektet, hvor metoderne for disse øvelser vil blive nærmere forklaret.

3.4.1. ”Den gode vilje”

”Den gode vilje” blev i stigende grad et vigtigt begreb og metode i ForældreVinklen. Ideen med ”den gode vilje” var at anlægge et perspektiv på en deltagers oplevelse eller fortælling, så vedkommendes gode intentioner kom frem –også selvom der umiddelbart var tale om meget svære problemer og følelser af utilstrækkelighed. Med ”den gode vilje”, søgte projektmedarbejderne sammen med deltagerne at finde de bedste intentioner frem i de handlinger og valg som lå til grund for den pågældende situation.

I begyndelsen var der fokus på deres børn, forældreskab eller dem selv, men med tiden blev det også brugt til at forstå andre aktører i deltagernes liv. Begrebet blev introduceret første gang til ”det personlige brændpunkt”, men blev siden benyttet generelt i ForældreVinklen, til at trække ressourcer frem hos deltagerne og til at forstå andre i deres omgangskreds, frem for at fokusere på ne-

²¹ Lov om Social Service § 40A, blev vedtaget i januar 2001 og omhandler forældrenes ret til at få en støtteperson i forbindelse med et barns anbringelse udenfor hjemmet. I Københavns Kommune er de økonomiske midler til sådanne støttepersoner kanaliseret over i ”Forældre Støtten” som bl.a. varetager denne funktion for borgere med bopæl i Københavns Kommune.

²² ”Hotellet er opstået som idé til jobtræning af ledige med andre væsentlige problemer end ledighed [...] i denne forbindelse har Projekt Menneske og Center for Aktivering og Beskæftigelse, under Familie- og Arbejdsmarkedsforvaltningen, indgået et samarbejde” (fra stedets folder).

gative sider eller udelukkende se på problemer og barrierer, for derved at komme videre med den situation deltageren befandt sig i. Denne metode blev modtaget meget positivt og gav i følge deltagerne indsigt i nogle ting, de ikke tidligere havde lagt mærke til. Metoden syntes også at gøre de forskellige synspunkter som deltagerne måtte være uenige med hinanden i, mere forståelige for hinanden.

3.4.2. Præsentation af sig selv via mnemo teknik

Denne teknik blev anvendt på Hold 1 så længe, der kom nye deltagere til og i mindre grad på Hold 2. Øvelsen gik ud på, at deltagerne præsenterede sig selv vha. et selvvalgt fortalt billede, men også at de pga. billederne ville kunne huske hinandens navne bedre. Alle deltagere, projektmedarbejdere, samt evaluator præsenterede sit navn og sig selv på denne måde. Billederne kunne være farver, dyr, kælenavne, begreber etc. Kort sagt, hvad der uvilkaarligt faldt deltageren ind, og som også kunne sige lidt om den person, man var. Evaluator blev af projektmedarbejderne opfordret til at bruge billedet ”en flue på væggen”, hvortil evaluator kunne knytte historien om sin tilstedeværelse, arbejdsmetode (deltagerobservation og interview) og funktion (at undersøge hvad deltagerne fik ud af projektet, udarbejde en rapport til KABS etc.)²³.

For dem der mødte stabilt blev øvelsen til sidst trivial:

”Jeg tror det er tredje gang, jeg har fortalt, hvem jeg er. Lige i øjeblikket synes jeg det er okay, men hvis det fortsætter sådan flere gange til, så synes jeg... nej så kan det være nok, nu gider jeg ikke blive ved med at fortælle, hvem jeg er.”

Selvom øvelsen blev gennemført mange gange, bevirkede det ikke at folk blev bedre til at huske hinandens navne eller billeder af den grund. Det er dog sandsynligt, at øvelsen fungerede som ”isbryder” i f.t. at deltagere skulle lære hinanden at kende, ligesom alle på holdene kom i gang med at sige noget fra starten.

3.4.3. ”Drømme/ønsker/forventninger til ForældreVinklen” (”forventningsøvelsen”)

Metoden gik ud på, at deltagerne den første gang, og mens der kom nye deltagere til, interviewede hinanden om deres forventninger til projektets indhold og deres ønsker vedrørende forholdet mellem deltagerne indbyrdes og mellem projektmedarbejderne og deltagerne. Når det var muligt interviewede deltagerne hinanden to og to, men ofte kunne deltagerantallet ikke gå op, hvorfor øvelsen flere gange blev udført med tre i en gruppe. Projektmedarbejderne havde struktureret interviewet ud

²³ Kun i denne navnepræsentationsrunde var evaluator aktivt med i en øvelse. Ellers var evaluator kun med i samtalen ved morgenmaden inden dagens arbejde gik i gang, samt i pauserne.

fra flere fastlagte spørgsmål. Alle svarene skulle efter interviewet fremlægges af intervieweren i plenum, hvorefter svarene blev skrevet ind på computeren som et fælles arbejdsprodukt til deltagerne.

Øvelsen havde i første omgang til hensigt at klarlægge deltagernes forskellige forventninger og ønsker til projektet. Dernæst havde den til opgave at få nye deltagere med fra starten, så de kunne føle sig som en del af gruppen og bidrage gruppen med noget nyt i forhold til ForældreVinklens muligheder. Opgaven havde således til hensigt at få alle såkaldte ”vinkler” med og dokumentere variationen i forskellige holdninger. På Hold 1 kom det dog hurtigt til at bære præg af *idealer* for adfærd og mødepligt. Nogle deltagere oplevede således, at bestemte holdninger blev dominerende og styrende for, hvad man måtte mene og gav dermed *ikke* plads til forskellige meninger/vinkler:

”Det var da vi sad med hende, ... Michael og jeg, og lavede interviewet... og skulle snakke om tingene. Så var det hende, der kørte det hele. [...] Jeg havde nok svært ved de spørgsmål, der blev spurgt om den dag, hvor vi skulle snakke om **hvordan gruppen skulle eksistere**. Det havde jeg meget svært ved at tage stilling til, og det fløj bare ud af ærmet på hende [...] hvor hun sagde, at det skulle være sådan og sådan og at vi skulle bum, bum, bum! Det syntes jeg var alt for firkantet, for det kan man ikke forvente af os.”
[markering tilføjet]

Allerede her er der en opfattelse af, at øvelsen er en opbygning af regler frem for forskellige vinkler og muligheder. Da evaluator i interviewet påpeger denne forskel, siger deltageren om en decideret *forventningsøvelse*:

”Jamen der tror jeg, at man skulle have siddet *alene*, der tror jeg ikke man skulle have siddet *sammen*, der skulle man have siddet for sig selv og tænkt ”hvordan kunne jeg tænke mig det?”

I flere interview og samtaler med evaluator, samt løbende i ForældreVinklen henviser deltagerne og i enkelte tilfælde projektmedarbejderne til denne forventningsmetodes fælles arbejdsdokument, som en *aftale*: ”vi var enige om”. Her er det karakteristisk, at det er de dominerende holdninger folk refererer til. Flere deltagere har givet udtryk for, at øvelsen på den måde gav indblik i, hvem de andre var, men også hvordan det *forventedes*, at man opførte sig i ForældreVinklen.

På den måde blev forventningsøvelsens fællesdokument refereret til som en form for fælles *regelsæt* for adfærd i ForældreVinklen. Det viste sig at få stor betydning for deltagerne på forskellig vis, og resulterede også i nogle problemer, projektmedarbejderne ikke var forberedte på (Dette udbygges i 4.6.).

For nogle deltagere blev forventningsøvelsen –og de dominerende holdninger, der kom frem i denne øvelse en barriere for at komme eller deltage på lige fod med de øvrige. For andre blev det en form for sikkerhed, at man vidste hvad man kunne forvente. Endelig beskriver nogle deltagere, at denne øvelse gav dem en oplevelse af, at projektmedarbejderne ønskede at drage omsorg for dem,

dvs. at projektmedarbejderne i kraft af sådan en øvelse gerne ville vide, hvad der kunne gøre det mindre svært at deltage i ForældreVinklen.

For de personer, der fulgte ForældreVinklen stabilt, blev metoden hurtig triviell. Et andet problem angående denne type øvelse var, at nogle deltagere faktisk ikke var lige vel rustede til at skrive og læse. Dette gav problemer idet der lå et pres i at skulle præsentere interviewet i plenum, og resulterede i at en deltager f.eks. undskyldte sine læsefejl og fremlæggelse af den nye deltagers udtalelser.

3.4.4. Billedfortællinger i forhold til børnene

Som i førnævnte metode vedrørende præsentation af sig selv med et billede, skulle deltagerne i denne opgave, sætte et sprogligt billede på deres barn/børn og ud fra dette fortælle lidt om barnet/børnene. Projektmedarbejderne spurgte ind til de valgte billeder, så et navn som ”banditten” eller ”prinsessen” blev til små historier om det pågældende barns egenskaber og udviklingstrin, men også til historier om den pågældende deltagers relation til barnet.

Netop denne øvelse resulterede i en meget følelsesladet diskussion på det ene hold, da nogle af deltagerne ikke kunne se pointen i billedernes anvendelse. For nogle deltagere blev øvelsen pludselig meget alvorlig og ubehagelig, da navne og billeder blev skrevet op på tavlen. Deltagerne kunne ikke se, hvad formålet med metoden var og nogle følte ikke, de var gået med på opgaven på de rigtige forudsætninger. En deltager forklarede, at vedkommende var usikker på om billederne på børnene ville signalere, hvorvidt man var en god forælder eller ej.

Kritikken udsprang af projektmedarbejdernes manglende/utydelige forklaring af, hvad øvelsen gik ud på. Faktisk havde ingen af deltagerne helt forstået hensigten med denne øvelse. Flere af øvelserne i ForældreVinklen var da også svære at forklare, fordi de ofte bestod af flere deløvelser, der til sammen udgjorde et hele. I denne øvelse nåede holdet ikke at gøre hele øvelsen færdig på grund af den diskussion, der opstod på holdet. Konsekvenserne af, at en metode ikke forklares så konkret, at deltagerne forstår intentionen med den, uddybes senere.

3.4.5. ”Forskellige øjne på dig selv som forælder”

I denne øvelse skulle deltagerne interviewe hinanden om to sæt typiske situationer, de kunne opleve med deres børn. I den ene situation skulle de ”se sig selv med tilfredse øjne” og i den anden med ”utilfredse øjne”. Når deltagerne talte ud fra deres tilfredse øjne, skulle den enkelte deltager nævne ”tre positive sider af sig selv som forælder”, mens der kun måtte nævnes én ting, når de så med de-

res utilfredse øjne. Projektmedarbejderne forklarede holdet, at man ofte ser alle de negative ting ved sig selv, men at de her primært skulle have fokus på det positive, på ressourcerne.

Evaluator fulgte den ene af de to grupper, som udførte opgaven. Den ene deltager fandt tre positive sider af sig selv som forælder, og gav dermed eksempler på situationer, hvor vedkommende gjorde noget godt i relation til sit barn. Den anden deltager var imidlertid låst fast i, hvor dårligt det gik, og hvor magtesløs vedkommende følte sig. Denne deltager kunne derfor kun se på sig selv med ”de utilfredse øjne”. Dialogen mellem de to deltagere blev præget af den sidstnævnte deltagers triste billede af sig selv som forælder, og resulterede i at begge endte med at se negativt på deres forældreskab. Da tiden til øvelsen stoppede, skulle alle deltagerne mødes i plenum. På dette tidspunkt var stemningen hos de to omtalte deltagere meget trykket, og de havde ikke fundet ”tilfredse øjne” på den ene deltager.

I plenum blev der imidlertid ikke samlet op på selve *indholdet* af det, grupperne interviewede hinanden om. I stedet lagde projektmedarbejderne vægt på en generel snak om øvelsen som metode fungerede, og der blev talt generelt om det svære i at udelukke utilfredse øjne, uden at diskussionen dog fik de to deltageres samtale på banen. Episoden kom derfor til at stå ubearbejdet hen for disse to. Det problem de havde talt om, fik de ikke hjælp til at håndtere af den simple grund, at projektmedarbejderne ikke vidste, hvad der foregik under interviewet. Deltageren med ”de tilfredse øjne” fortalte i et senere interview, at vedkommende følte sig magtesløs over for sin meddeltager, og bekymrede sig for personen, da denne på et tidspunkt ikke kom i ForældreVinklen. Denne øvelse blev anvendt én gang på det første hold, mens selve idéen med at se med forskellige øjne på en bestemt situation, blev anvendt senere til andre opgaver på begge hold på en mere konstruktiv måde.

3.4.6. ”Det personlige brændpunkt”

”Det personlige brændpunkt” var en metode, hvor deltagerne selv bragte et personligt emne/problem op. Typisk opstod der emner til ”brændpunkter” under morgenmadens løse snak, og blev ellers af projektmedarbejderne beskrevet som ”noget der brænder på eller fylder meget”. Et eksempel på et brændpunkt kunne være, hvordan en deltager fik en bedre aftale med sin ekspartner om mere samkvem med sine børn. Når brændpunktet var valgt, interviewede den ene projektmedarbejder deltageren omkring problemet, mens resten af holdet lyttede. Siden interviewede den anden projektmedarbejder resten af holdet om, hvad de kunne genkende fra sig selv og hvor ”den gode vilje” lå. Når gruppen ikke havde mere at sige til brændpunktet, interviewede den første projektmedarbejder deltageren med brændpunktet om, hvordan det havde været at høre gruppens kommentarer og om vedkommende kunne bruge noget af det, der blev sagt. Det blev ofte understreget,

at hovedpersonen kun skulle tage det vedkommende kunne bruge og lade resten ligge. Projektmedarbejderne lagde også meget vægt på, at interviewet kun foregik mellem interviewer og de(n) interviewede. Dvs. at deltageren som havde et brændpunkt, f.eks. ikke måtte se på/tale til de øvrige på holdet og omvendt. På den måde skabtes en distance mellem den, der havde brændpunktet og de som kommenterede, for at deltageren kunne føle fri til at vælge/fravælge det de andre deltagere var kommet frem med.

I starten værgede deltagerne sig for at prøve at være hovedperson i et brændpunkt, selvom projektmedarbejderne ofte understregede mulige brændpunkter i det deltagerne vilkårligt tog op til morgenmaden. Nogle deltagere mente ikke, at deres emne var passende til et brændpunkt, at det var for småt eller for svært at tage op. Direkte adspurgt havde de simpelthen ikke lyst til at prøve det. Sandsynligt var årsagen den at deltagerne ikke kunne gennemskue, hvad øvelsen gik ud på, og derfor ikke ville inddrage sig på at være hovedperson i en sådan øvelse. En deltager valgte dog til sidst et mere "neutralt" emne, som ikke var så emotionelt præget, men mere gik på nogle praktiske og økonomiske overvejelser, der fyldte meget hos vedkommende.

Det blev en slags gennembrud for ForældreVinklen, fordi alle deltagerne den pågældende dag fik en positiv oplevelse omkring en øvelse, som på forhånd var svær at forstå ud fra forklaringer. Konkret kunne de se, at projektmedarbejderne tog hånd om personen med brændpunktet, ved at spørge nænsomt og interesseret. Den interviewede følte sig bekræftet i sin forælderrolle, og mødte imødekommenhed og anerkendelse fra gruppen. Gruppens deltagere følte, de kunne bidrage med nogle gode ideer og råd, og var på den måde glade for at hjælpe. Siden tog flere deltagere forskellige emner op på denne måde af meget forskellig indholdsmæssig karakter og de fleste gavede udtryk for, at de rent faktisk fik gjort noget ved de situationer i praksis, som de havde fået hjælp til at se på vha. denne øvelse.

Det er dog ikke alle som følte sig lige berigede af "det personlige brændpunkt". En deltager havde mest lyst til at gå, under sit meget svære og emotionelle brændpunkt. I det hele taget brugte deltagerne kun sjældent ForældreVinklen, hvis der virkelig var store, svære problemer i deres liv. I disse tilfælde trak nogle af deltagerne på andre behandlerrelationer.

Det må også siges at de brændpunkter, hvor begge projektmedarbejderne var tilstede, fungerede bedre, end de gange hvor én af projektmedarbejderne varetog opgaven alene. Deltagerne har generelt været meget positive over denne metode, imidlertid krævede det meget at være hovedperson, hvorfor deltagerne ikke altid har haft lyst til denne form.

3.4.7. Temaer ("her-og-nu")

Flere deltagere gav udtryk for, at det var rart at vide, at man godt kunne komme i ForældreVinklen, selvom man bare ville sidde og lytte. I forhold til "brændpunktet", betød det indimellem, at aktuelle emner, som "brændte på", ikke blev til et brændpunkt, men til et "her-og-nu" tema. Et tema virkede ikke så voldsomt som brændpunktet, fordi der ikke var krav om én hovedperson. Derimod blev temaet bredt ud på hele gruppen og var fra starten en fælles opgave. Et eksempel på et sådant tema var, da deltagerne på det ene hold en dag talte om forskellige situationer, hvor de følte angst. Nogle fælles formulerede spørgsmål blev skrevet på tavlen: "Hvornår kom angsten ind i livet? Hvordan ser angsten ud? Hvornår kommer den og hvordan mærkes det? Hvilke strategier bruger I hver især på at håndtere den?"

Det var et meget svært emne, der blot ved at blive omtalt fik angstfølelsen til at dukke op. En deltager formulerede sig på følgende måde:

"Det er også svært at snakke om, for man skal indrømme nogle mærkelige ting. Noget sindssygt"

Denne deltager led af angst, når hun var omgivet af andre mennesker, fordi hun følte, at der altid blev set mærkeligt på hende. Samtidigt mente hun, at det var "sindssygt at tænke sådan". Dette genkendte de øvrige deltagere, og personen fik sat ord på noget svært, vedkommende aldrig havde talt med andre om før, selvom det næsten var en daglig hændelse.

3.4.8. Netværksbilleder

I øvelsen "netværksbilledet" skulle deltagerne med forskellige farver tegne deres netværk på et stykke papir. Deltagerne skulle skrive sig selv i midten og udenom personer, som havde haft/havde betydning i deres liv, forklaret af projektmedarbejderne: "Nogle man har følt noget varmt for, eller noget negativt for, på godt og ondt". Personerne kunne være i ens omgangskreds på nuværende tidspunkt, eller de kunne være ude af ens liv, måske døde. Det, der var afgørende, var at de personer deltagerne valgte, skulle have haft en eller anden indflydelse på deltagerens liv, "som har præget én og ens måde at se livet på". Med farverne kunne deltagerne symbolisere de følelser, de forbandt med de forskellige personer i deres netværk. Projektmedarbejderne opfordrede deltagerne til at tegne stregerne, fra deres eget midtpunkt ud til de forskellige personer på deres netværksbillede, med tykke eller tynde, stiplede eller fraværende streger. Dette var for at symbolisere den relation, man følte til den pågældende person. Når deltagerne havde tegnet deres netværk færdigt, skulle de hver især fortælle om de personer, de havde tegnet og deres relation til dem. Essensen af det der blev fortalt ud fra netværksbilledet, blev skrevet ind på computeren til deltagerne. Netværksbillederne

tog ofte meget tid, da de på en måde indeholdt hele personens livshistorie. På grund af dette tidsmæssige aspekt valgte projektmedarbejderne ofte denne metode, når der ikke var mødt så mange deltagere op. Som regel kunne man nå 1 – 2 netværksbilleder på samme dag.

Senere blev netværksbilledet til mere end personrelationer, da nogle deltagere valgte at tegne stofverdenen og stofferne ind på deres tegning, ligesom en deltager tegnede politiske og religiøse standpunkter ind i sit netværksbillede.

For de fleste deltagere var netværksbilledet en øvelse, de havde prøvet før i forskellige udformninger. Ofte var netværksbillederne prægede af brudte forhold og brudte familierelationer, hvilket var hårdt at tale om. Øvelsen blev brugt til fordybelse og indsigt i den enkelte persons baggrund og blev for projektmedarbejderne et redskab til at få mere kendskab til hver enkelt deltager.

3.4.9. ”Drømme, mål og forandring”

Under overskriften: ”Drømme, mål og forandring. Mine vilde, frie drømme”, udleverede projektmedarbejderne nogle spørgsmål til deltagerne, hvor de skulle reflektere over hvilke mål de kunne tænke sig at arbejde hen imod.

Deltagerne skulle på 1½ minut starte med at ”slippe alle de stærke og positive længsler løs” som en af projektmedarbejderne udtrykte det. Herefter forklarede projektmedarbejderne, at de ud fra deltagernes beskrivelse af drømmen ville ”lytte efter hvilke længsler, værdier, håb, forventninger og ønsker”, der var i drømmen. Et eksempel på en drøm var for en deltager, at få en familie i et lille idyllisk hjem i naturen. Der blev spurgt lidt ind til drømmen, hvem der var i familien, hvordan huset så ud etc. Derefter fokuserede projektmedarbejderen på mere konkrete elementer af drømmebeskrivelsen:

Projektmedarbejder 1:	”Du nævner at du gerne vil rejse med dine børn?”
Liva:	”Det er altid plejefamilien, der rejser med mine børn. Jeg ville gerne gøre det, for jeg er deres mor”
Projektmedarbejder 1:	”Er det noget med at vise børnene livet og være sammen med dem?”
Liva:	”Ja, det er faktisk min største drøm.... det er ikke det vildeste”
Projektmedarbejder 2:	”Det er faktisk ofte sådan at de vigtigste drømme, ikke er de vildeste”

En sådan ”fælles pointe” blev skrevet ind på computeren til et fælles arbejdsblad til deltagernes mappe: ”Måske er de vigtigste drømme ikke de vildeste”. Projektmedarbejderne opfordrede deltageren til at holde fast i den længsel, der fyldte noget i drømmen. Dialogen gik derefter videre til de øvrige deltagere og deres drømme.

Da ”de vilde drømme” var blevet ”vendt og drejet”, som projektmedarbejderne kaldte det, skulle deltagerne i denne opgave se et år frem. De skulle reflektere over, hvordan de kunne passe godt på de ønsker og drømme de hver især havde. En af deltagerne spurgte om det ikke var urealistisk, hvortil projektmedarbejderen svarede, at de ”ikke skal opfylde drømmen, men se på hvordan man kan passe på den”. Deltagerne skulle ud fra nogle udleverede spørgsmål se på ”hvilke mål de har i sig” og ”hvordan arbejder jeg med dem”. Dette var meget svært for deltagerne, de gav alle udtryk for, at de ikke kunne overskue det, men vha. projektmedarbejderne fandt hver enkelt frem til nogle mål, som var mindre dele af drømmen. F.eks. indeholdt en af deltagernes drøm, ønsket om at se mere til sine børn.

Metoden var meget voldsom for deltagerne, der var alvorlige og triste. En græd meget. Målene blev siden, meget diskret omtalt og arbejdet med under temaer eller brændpunkter, i den videre proces i ForældreVinklen. Selvom ingen af disse deltagere forbandt ForældreVinklen med, at de rent faktisk opfyldte nogle af de mål, de talte om her, så fik de deltagere som blev i ForældreVinklen, ført nogle af deres mål ud i livet. En fik f.eks. formuleret et brev til sin ekspartner om at se mere til sine børn. En anden fik taget kontakt til sin familie, og havde sine børn med på besøg hos dem. Selvom metoden var meget abstrakt og oplevedes som svær for deltagerne, nævnte en af ovenstående deltagere siden øvelsen som:

”Det var faktisk spændende den der leg, med mål og drømme om et år: ”Gud det er ikke en gang en illusion! Det kan fandeme lade sig gøre!” tænkte jeg”.

Denne metode blev kun brugt én gang, da deltagerne, når øvelsen blev nævnt som en programmulighed, valgte at lave noget andet.

3.4.10. ”Livslinie”

Dette var den sidst introducerede metode, som blev taget i brug i ForældreVinklen. I denne øvelse, skulle deltagerne se tilbage på deres liv og vælge 4-6 begivenheder, som enten: ”har været vendepunkter, krisetider, valgsituationer, højdepunkter. Noget man har kæmpet med, eller en skæbnesituation som har haft indflydelse på ens liv”. En skæbnesituation eksemplificeredes af projektmedarbejderne som: ”en ydre begivenhed, som man ikke har haft reel indflydelse på, men som har haft konsekvenser for ens liv”. Når deltagerne havde skrevet ovenstående begivenheder ned, spurgte projektmedarbejderne til ”hvad kom der ud af dit liv på daværende tidspunkt og hvad kom ind i dit liv?”. Et eksempel på hvad der ”kommer ind og ud af ens liv” var for en deltager en skilsmisse, hvor ekspartneren var det, der ”kom ud” af vedkommendes liv, mens kampen om at få samkvem med sit barn dermed ”kom ind”.

En deltager fortalte generelt om opgaver, der omhandlede at fortælle om sit liv:

Freddy: ”Ved du hvad, jeg har fortalt den historie *så* mange gange før, så jeg kunne bare sætte de samme punkter ind”.

På spørgsmålet om, hvordan det så følte at skulle fortælle den samme historie igen i ForældreVinklen, svarede Freddy, at det var anderledes her:

Freddy: ”Altså jeg har mange gange skullet fortælle om mit liv. Så har det været som om, man har stået og fortalt om et *helt* andet menneske. Det har ikke vedrørt mig. Men da jeg stod og fortalte det der [i ForældreVinklen], der var det *mig* det vedkom, fordi det rent faktisk *var* mig [...] Så det er en hel anden måde at blive spurgt på, en anden måde at skulle fortælle på.”

Det der bl.a. nævntes som anderledes, var især anvendelsen af ”den gode vilje”, hvilket gav indsigt både i forståelsen af sig selv, men også til at forstå andre personer, som spillede ind i den pågældendes liv.

3.4.11. Anvendelse af film i ForældreVinklen

I arbejdet i ForældreVinklen har projektmedarbejderne gjort brug af fire forskellige film: Fire film blev vist på Hold 1 og to film på Hold 2. Den ene film var en dansk dokumentarfilm omkring anbragte børn, set fra forældrenes synsvinkel: ”*Vi er stadig Far og Mor*”. Denne film havde en af deltagerne på eget initiativ taget med til ForældreVinklen. Den anden film: ”*Ladybird, Ladybird*” var en (engelsk) spillefilm med en autentisk historie om en kvindes kamp mod systemet for at beholde sine børn, og siden forsøge at få disse tvangsanbragte børn tilbage. Forskellen på disse to film som del i ForældreVinklen var, at den første blev brugt meget konstruktivt på holdet, dvs. at filmen blev vist i små bidder, hvor der i ”pauserne” blev talt om, hvad ”den gode vilje” var i det forældrene sagde osv. Derimod blev der ikke talt meget om den anden film, pauserne her blev brugt til at ryge og tale om andre ting, og her deltog projektmedarbejderne ikke. Siden var der ingen af deltagerne som følte behov for at tale om filmen.

De øvrige film var: ”*Du må ikke mærke*” og ”*For din egen skyld*”. Her var det lidt forskelligt, hvor meget deltagerne havde lyst til at snakke om filmene. Førstnævnte film anskuede barn-/forælder relationen ud fra terapeuten Alice Millers arbejde: Hvordan mangel på kærlighed og anerkendelse som barn, kan gøre livet som voksen meningsløst. Denne film resulterede, på det ene hold, i en diskussion om deltagerens egne tanker omkring deres opdragelse af og omsorg for deres børn. Samtidig fik de også fremhævet ressourcer og styrker i deres forældrerelation. Den sidstnævnte film pegede på, hvordan straffe i barndommen ”for barnets egen skyld” kan få konsekvenser i barnets

voksenliv. Her talte deltagerne om deres egen barndom og hvilke erfaringer de kom til at tænke på ved at se filmen.

Film som metode var for nogle deltagere svært at koncentrere sig om, for andre var det måden, hvorpå andre af ens synspunkter kom frem.

3.5. Midtvejsevaluering på Hold 1

I starten af november 2002 lavede projektmedarbejderne en midtvejsevaluering på Hold 1. Der blev arbejdet med spørgsmålene: ”Hvad er du glad for, Hvad vil du gerne have mere af, Hvad er dine barrierer for at bruge ForældreVinklen, Hvad kan du bekymre dig om (konsekvenser), Hvad vil du gerne ”skrue op for” i din egen deltagelse” .

Af det deltagerne var glade for i ForældreVinklen var frizonen, som fik ”tilliden til at vokse” og gjorde det ”lettere at tale om tingene, når der ikke er samarbejde med andre behandlere”. Det blev også fremhævet på skrift, at deltagerne var glade for, at man:

”Her er i samme båd (misbrug/afhængighed) –tryghed at vide, at her kan man ikke ryste nogen. Her bliver man ikke set ned på eller fordømt” (citat fra det skriftlige produkt fra midtvejsevalueringen).

Deltagerne fremhævede ligeledes frivillighedsprincippet i tilbuddet, at deltagerne selv havde valgt, om de ville komme eller ej. Sidst, betød engagementet hos projektmedarbejderne og blandt deltagerne indbyrdes, meget. Deltagerne nævnte, at omsorgen for hinanden og fra projektmedarbejdernes side, oplevedes som ”ægte” og nogle deltagere oplevede, at de havde fået nye venner blandt deltagerne. Disse svar gik igen i de fleste interview evaluator foretog.

Det deltagerne gerne ville have mere af, var plads til det personligt aktuelle; personlige brændpunkter og støtte til at se på mål og drømme; at se muligheder. Her er det interessant at bemærke, at nogle deltagere her henviste til den øvelse om mål og drømme, som de netop havde oplevet som meget svært i praksis og som de derfor siden havde fravalgt.

Deltagerne ønskede også mere materiale til deres mapper, ”til, når projektet er afsluttet”. Materialet de efterlyste var dels i form af de metoder, de gennemgik i ForældreVinklen, dels ønskede deltagerne ”opsamling af dagens pointer/guldorn”. Det sidstnævnte blev senere også efterlyst på Hold 2. Derudover var der ønsker om at få en gæst fra Mødrehjælpen og/eller gå til arrangementer i byen (f.eks. foredrag eller biograftur).

I forhold til bekymringer i relation til ForældreVinklen, var flere deltagere bekymrede for, hvad der skulle ske, når projektet sluttede: ”Vil der komme andre tilbud?”, ”Kan man komme i en ny gruppe?”. Derudover blev det diskuteret, hvorvidt deltagerne på Hold 1 måtte fortsætte på det planlagte Hold 2, da man på daværende tidspunkt regnede med at afslutte Hold 1 i januar 2003.

Blandt de punkter som deltagerne ”gerne ville skrue op for i min egen deltagelse” nævntes bl.a. mod til at vise sider af sig selv, de normalt ikke røbede for andre. Dette krævede i følge deltagerne tillid, respekt og mod. Nogle reflekterede over at tage/give mere plads i gruppen, at vise større forståelse for andre i gruppen og få erfaringer på den måde. De mente også at det kunne være godt, hvis de hver især fulgte op på forskellige emner, og kom med tilbagemeldinger på det, de havde behandlet i ForældreVinklen. Mht. hvilke barrierer der kunne forhindre deltagerne i at møde op i ForældreVinklen, blev der talt mest om påvirkethed (dette uddybes senere i afsnit 4.6.).

3.6. ”Deltagernes personlige mappe” og pointer i metoderne

Projektmedarbejderne forestillede sig i deres arbejdsrapport, at deltagerne i ForældreVinklen skulle have en mappe, som ville udvikle sig over tid, og kunne anvendes som en ”værktøjskasse”, med de ideer, fælles pointer, redskaber etc., der måtte komme til udtryk i projektet. En mappe der skulle:

”[...] fastholde indholdet i arbejdet, skabe en fælles referenceramme, understøtte processerne med konkrete produkter, der afspejler det mere abstrakte udbytte. Et fælles sprog med dem kunne være: ”Hvad vil du nu gribe efter i din værktøjskasse?”” (Fra *ForældreVinklen –Refleksioner over formål, arbejds-spørgsmål og hypoteser, metoder* s. 4)

En sådan mappe blev udleveret til hver deltager, og de fælles skriftlige produkter, deltagerne lavede, blev printet ud til hver enkelt. Nogle har ikke vist særlig interesse for disse papirer, men de fleste af deltagerne har været glade for dette materiale. En deltager fortæller:

Tea: ”Altså her har vi også lært noget af jer. Der har vi jo haft undervisning på tavlen, hvor vi har fået papirerne med hjem. Det synes jeg er ret godt at få sådan nogle papirer med hjem. Så kan vi sidde og se det bagefter og specielt fordi man husker så dårligt. Og tænke lidt over det herhjemme”

Evaluators: ”Har du gjort det?”

Tea: ”Ja det har jeg da gjort. Jeg har nogle af papirerne herhjemme.”

Fælles var det imidlertid, at udbyttet aldrig nåede at blive anvendt som en tilbagereflekterende og konkret ”værktøjskasse”, som deltagerne skulle forbinde med nye øvelser eller emner. De af deltagerne efterlyste pointer, var heller ikke særlige tydelige for deltagerne, når de blev spurgt direkte om dette i interview og samtaler. Dette fremgår også af det videre interview med Tea:

Evaluators: ”Hvad er det så du lærer af de øvelser der?”

Tea: ”.... det er fandeme svært at sige... [...]”

Evaluators: ”Kan du prøve at fortælle, hvad du får ud af at se på papirerne herhjemme?”

Tea: ”Så får jeg det ud af det.... at jeg kan huske, hvad vi snakkede om [...] Som jeg så skal arbejde lidt på eller hvor jeg er god nok. Der er det rart at have papirerne at se tilbage på”

Selvom det var kendetegnende i interviewene at det var svært for flere af de interviewede helt at forklare, hvad de forskellige øvelser gik ud på og hvad de syntes de fik ud af det, følte flere af deltagerne alligevel, at metoderne generelt gav en form for indsigt, selv om det ikke stod helt klart hvordan. Tea udtrykker det f.eks. sådan her:

Tea: ”Altså jeg er da blevet styrket i, at jeg er god nok som mor. Et eller andet sted ved jeg det godt inde i mig selv. Men jeg har det bare sådan, jeg skal have det bekræftet af en anden [...] for min selvtilid er ikke så stor”

Selvom mange af metoderne sjældent blev fremhævet konkret af deltagerne, nævnte flere, at man i ForældreVinklen kom i dybden med emnerne, med den måde der blev arbejdet på:

”Jeg vil sige, det er bedre end at gå til psykolog en gang om ugen på den måde der bliver arbejdet her. Vi når jo *virkelig* ind til benet”

En anden deltager fortalte, at selvom det indimellem var svært at møde op i ForældreVinklen, så havde det stor betydning, at han kom alligevel:

”Det er ikke altid jeg har haft overskud til at tage derud [til ForældreVinklen], men det var fedt, når jeg gjorde det alligevel. Fordi bagefter så var man så glad af at have været i den gruppe. Det er enormt vigtigt for mig at blive glad på den måde. Det er et led til, at jeg så ikke får lyst til at tage stoffer, for så går jeg hjem med et nyt pust i mit liv og kan fortælle min kæreste det derhjemme.”

Af de øvelser/metoder der ofte virkede bedst, var når deltagerne selv var optagede af noget konkret i deres liv, og selv bad om at få talt om dette, ligesom disse konkrete emner lagde op til, at de øvrige deltagere kunne give råd og ideer til løsning eller håndtering af det specifikke emne. Her spillede deltagerens erfaring og kendskab til ForældreVinklens indhold og ramme, samt kendskabet til hinanden, også en rolle. Der er således tale om erfaringer, som udviklede sig over tid.

3.7. Indhold og ramme

Der blev i projektets forløb brugt meget tid på at finde balancen mellem indhold og ramme, hvilket gav anledning til en del frustrationer. Både deltagere og projektmedarbejdere ønskede at komme i gang med indholdet og tale mindre om *rammen* for dette indhold. Når det blev svært at komme i gang med indholdet, handlede det ofte om den måde opgaver og øvelser var opbygget og blev forklaret på. Mange af øvelserne var ret komplekse, ved at de bestod af mange enkeltopgaver som det kunne være svært at forklare uden at deltagerne mistede overblikket. Nye metoder skulle læres f.eks. måden at diskutere brændpunktet på, hvorfor projektmedarbejderne i sådanne situationer var meget styrende: Måtte afbryde deltagerne, korrigere dem mv. Problemet var blot, at når forældreskabet var så følsomt et emne, som det var for de fleste deltagere, så tøvede mange deltagere med at

gå i gang med en opgave, som de ikke helt kunne gennemskue konsekvenserne af. Desuden skulle deltagerne vænne sig til måden, de skulle arbejde på i ForældreVinklen:

”Første gang jeg var her [i ForældreVinklen], så tænkte jeg: ”De [projektmedarbejderne] afbryder mig hele tiden”. Det var skide irriterende: ”Nu vil jeg også sige noget”, for jeg er vant til, at det er mig der snakker. Så det har jeg faktisk lært meget af. [...] når de [projektmedarbejderne] vender tilbage til én og siger: ”Har du mere til det? ”, så synes jeg det er okay, man skal bare lige lære det.”

De observerede situationer peger også i retning af det, deltagerne fortalte i interviewene: At det tager tid at lære hinanden at kende og dermed at stole på hinanden. For at lægge følsomme emner frem i en gruppe, skal man have tillid til og stole på, at det ikke kan bruges imod én på et senere tidspunkt. Metoderne spillede her en vigtig rolle i relation til at lære hinanden at kende:

”Hvis jeg skal begynde at se nogle privat.... så skal jeg først lære dem at kende, nå at lære at stole på dem. Og er der noget vi lærer, så er det at lære hinanden at kende derude [i ForældreVinklen] med de ting, der bliver taget op, og den måde det bliver gjort på. Brændpunktet eller sådan noget, man kan jo mærke, at man hver gang får sagt lidt mere.”

Opfattelsen af hvad fokus skulle være i indholdet og rammen for ForældreVinklen ændrede imidlertid også karakter, som projektet udviklede sig. I starten fokuserede projektmedarbejderne på at få afprøvet de forskellige metoder og øvelser, og dermed vise projektets evne til at få erfaringer med denne forældregruppe. Men metoderne var i starten planlagt ud fra en forventning om, at man hurtigt kunne gå i gang med metoderne, og at alle holdets deltagere kontinuerligt mødte op, så alle, inden for en rimelig tidsperiode, kendte og kunne tale ud fra de samme afprøvede metoder (jf. idéen om ”værktøjskassen”). Den kontinuitet opgaverne lagde op til, kunne imidlertid ikke lade sig gøre, da deltagerne den ene gang ikke nødvendigvis var de samme næste gang. Endvidere kunne et lavt deltagerantal umuliggøre bestemte øvelser så som brændpunktet, der krævede mindst tre deltagere. Disse omstændigheder gjorde, at projektmedarbejderne, der i starten brugte meget tid på at få dannet en gruppe med en vis stabilitet, måtte ændre strategi. Senere i forløbet reflekterede projektmedarbejderne således selv kritisk i forhold til dette fokus omkring gruppefællesskab og –kontinuitet, og begyndte at tage udgangspunkt i de deltagere, der rent faktisk mødte op. Samtidig blev de mere opmærksomme på, at få plads til det deltagere var optagede af frem for udelukkende at holde sig til et fastlagt program.

3.8. Fravær og afbud

Som det fremgår, har der været en del fravær og afbud i ForældreVinklen. Der har været forskellige årsager til og undskyldninger for fraværet, som ikke vil blive diskuteret her. I det følgende vil det blot blive beskrevet, hvordan fravær og afbud blev tacklet i ForældreVinklen.

De deltagere, som mødte op, udtrykte især i starten irritation over det manglende fremmøde blandt de fraværende deltagere, mens reaktionen på fravær senere i forløbet affødte bekymring. I hele forløbet har også skuffelse været tilstede, dog med et forskelligt indhold undervejs. Reaktio-
nerne på afbudene har haft relation til måden, hvorpå projektmedarbejderne forventede projektet skulle forløbe (jf. at der i starten var lagt vægt på gruppedannelse og kontinuitet).

Projektmedarbejderne syntes at ville kompensere for deltagernes skuffelse og irritation ved at blive ved med at eksplicitere og uddybe alle forklaringer fra de fraværende og ved at tale med holdene om, hvordan man kunne række ud og modtage dem der havde fravær. Således begyndte projektmedarbejderne ved dagens start, omhyggeligt og detaljeret at skitsere for de fremmødte deltagere, hvilke årsager til afbud projektmedarbejderne havde modtaget. Årsagerne blev imidlertid i startfasen mødt med irritation og en bemærkning fra nogle af deltagerne om, at en anden grund til fraværet kunne være at ”det har lige været pengedag” eller at folk nok var ”faldet i vandet”. Som regel troede de fremmødte deltagere ikke altid på, eller interesserede sig for, projektmedarbejdernes status over deltagernes fremmøde og afbud/fravær. Tværtimod interesserede de sig mere for om holdet kunne forsætte, selvom nogle ikke kom. Flere gange forsøgte de fremmødte deltagere ligeledes at tale om noget andet, tage andre emner op og komme i gang med ForældreVinklen. Men projektmedarbejderne bad om at få lov til at gøre deres status færdig. På den måde forsøgte projektmedarbejderne og de deltagere som meldte afbud at leve op til ”aftalen” (jf. ”forventningsøvelsen”) om at melde afbud, når man ikke kunne komme.

Forklaringer på afbud, som fra projektarbejdernes side skulle have til hensigt at vise loyalitet og respekt for den resterende gruppe, kom i stedet til at udtrykke løgne og dårlige undskyldninger. Hvilket netop betød *manglende* respekt og loyalitet. Derudover skabte det ofte en lidt afmattet stemning fra dagens start, fordi det truede ForældreVinklens arbejdsgrundlag og selve gruppedannelsen: Blev man nødt til at tage nye deltagere ind igen for at få det til at fungere? Adspurgt vidste deltagerne heller ikke helt, *hvad* de skulle bruge afbudsforklaringerne til. Som regel syntes deltagerne, det var uvæsentligt at høre afbudsgrundene, mens de alligevel selv refererede til de fælles forventninger, de sammen havde udarbejdet, bl.a. at man meldte afbud, hvis man ikke kunne komme.

Antropologen Vibeke Steffen²⁴ beskriver i sit arbejde med alkoholmisbrugere, hvordan snyd omkring indtagelse af antabus inkorporeres af både behandlere og klienter og hvordan snyd er med til at opretholde anerkendelse af de fastlagte rammer – det aftalte regelsæt. På samme måde kan

²⁴ Vibeke Steffen *Challenging control: antabuse medication in Denmark* (nd.)

man anskue forklaringerne på afbud i ForældreVinklen. De der ringede og måske sagde det som det var, eller måske ”opfandt” en god undskyldning for deres afbud, viste at de accepterede rammen for projektet. I det lå også et signal om, at man stadig ønskede at være med i gruppen. Men fordi fokus fra projektmedarbejderne i starten lå på at få en stabil gruppe til at fungere, før ForældreVinklen kunne folde sig rigtigt ud, blev afbudene mødt med irritation og skuffelse, og det bekræftende signal der lå i afbudene fra de fraværende deltagere, om at man gerne ville være med, kom til at stå utroværdigt og som årsag til at man igen skulle tage nye deltagere ind.

Årsagerne til afbudene og status over, hvordan projektmedarbejderne ville eller kunne gribe fraværet an, kom således til at fylde meget på begge hold, hvorfor projektmedarbejderne lagde en ny strategi, hvad angik deres holdning til fravær på holdet. Fra at hedde: ”Hvad gør vi for at få etableret en fast gruppe”, til at være: ”Det skal handle om, at de som kommer, får noget ud af det”. Selvom denne nye strategi blev implementeret på holdene, dvs. at projektmedarbejderne fortalte deltagerne, at det ikke handlede om, hvem der *ikke* kom, men at det skulle give mening for dem som *kom*, så fortsatte de med at bruge meget tid på afbud og årsager til disse. Skiftet i strategi fik dog alligevel betydning, idet projektmedarbejderne begyndte at planlægge dagens metoder ud fra dem som mødte op. De fremmødte deltagers irritation mindskedes i kraft med, at de selv fik mere ud af at gå i ForældreVinklen, selvom skuffelsen over at man ikke kunne regne med, hvem som kom, stadig var synlig. Efterhånden som gruppen blev mere stabil, her forstået som at der ikke kom nye deltagere ind, der først skulle lære ForældreVinklen at kende, og i takt med at de deltagere som gik på holdene, begyndte at kende hinanden, blev fravær i højere grad mødt med bekymring og omsorg end med irritation og frustration.

3.8.1. Ophør og kontakt til de fraværende

Der blev også brugt meget tid på at beslutte, hvornår en deltager ikke længere kunne betragtes som deltager i ForældreVinklen. I op til to måneder blev fraværende deltagere nævnt ved dagens start med en status over, hvorvidt projektmedarbejderne havde fået fat i vedkommende eller ej, samt hvilke metoder projektmedarbejderne havde anvendt for at komme den udeblivende i møde (breve, telefonopringninger, tilbud om ene samtale og lignende).

Fordelen ved denne meddelsomhed var, som evaluator fortolker det, at de øvrige deltagere kunne høre, at projektmedarbejderne virkelig gjorde noget for at få folk til at komme tilbage på trods af (flere) afbud: At man skulle føle sig velkommen og velset. Dette skal ses i forhold til, at

mange deltagere fortalte, hvor svært det var at komme tilbage efter fravær, pga. dårlig samvittighed og usikkerhed over for gruppens og projektmedarbejdernes håndtering af dette.

Ulempen var, at meget tid gik med at tale om en person, som måske ikke kom igen, ligesom de gentagne afbud blev til ”dårlige undskyldninger”, når en person stadig ikke mødte op.

Telefonopringningerne blev af projektmedarbejderne dels brugt til at opmuntre folk til at komme, huske dem på det, eller fortælle om sidste gang, hvis man ikke havde været der. Opringninger blev også brugt til at følge op på et emne, hvis en deltager f.eks. havde været berørt af det, der blev talt om. Endvidere blev telefonopringningen tilbudt som en ”frizone i frizonen” som projektmedarbejderne kaldte det. Her fik deltagerne mulighed for at fortælle ting, de ikke havde lyst til at dele i gruppen. Så vidt vides er denne ”telefon-frizone” kun brugt ganske lidt.

Det er forskelligt hvad deltagerne har ment om projektmedarbejdernes breve, telefonopringninger etc. Nogle enkelte har givet udtryk for, at det var direkte generende. I ét tilfælde stoppede en deltager, fordi vedkommende følte telefonbeskederne som en manglende anerkendelse og tillid til, at man var et voksent menneske, som selv kunne passe sine tider i ForældreVinklen. De fleste har dog set utrolig positivt på den vedvarende kontakt:

”[...] de skrev jo breve til mig, om jeg ikke kom. Det var jeg meget glad for [...] jeg synes det er rart [...] det viser at de er interesserede i én, at de ikke er ligeglade.”

Nogle deltagere har undret sig, hvis der ikke blev ringet, da projektmedarbejderne ikke konsekvent ringede til alle. Denne manglende konsekvens i deltagernes øjne, gjorde til gengæld nogle usikre på, om det var fordi de så ikke var helt så velkomne som andre.

3.9. Opsummerende

Projektmedarbejderne har, som det fremgår af deres metoder, hele tiden vekslet mellem at have fokus på hhv. det fælles og det individuelle. Denne form har dels gjort det muligt for projektmedarbejderne og deltagerne imellem at lære hinanden at kende. Samtidig er genkendelsen i hinandens situationer blevet understreget, hvorved deltagerne kunne føle sig ligestillede. Forskellen på gruppearbejdet på egen hånd og det fælles holdarbejde har været at førstnævnte arbejdsform kunne være svær, hvis ikke deltagerne fik talt om de emner, de havde diskuteret i enerum. Her har fællesarbejdet kunne håndteres i situationen støttet af projektmedarbejderne.

Fra at projektmedarbejderne var optagede af at prøve mange forskellige metoder og få erfaringer med disse, blev de mere optagede af at finde metoder til at rumme det deltagerne var optagede af.

Overordnet kan det siges at enkelte metoder direkte har omhandlet forældreskabet, mens hovedparten af metoderne har fokuseret på deltagerne som enkeltindivider og taget udgangspunkt i deres livsforløb. Her har forældreskabet som emne, indirekte været til stede i nogle af metoderne. Fælles for alle metoderne var at de som udgangspunkt søgte at fokusere på ressourcerne og mulighederne hos hver enkelt deltager. Metoderne kan lidt forenklet deles op i to kategorier: De metoder som tog udgangspunkt i ”her-og-nu” situationer, og de metoder som undersøgte deltagernes fortid, for at trække paralleller frem til nutiden.

Nogle gange har deltagerne følt, at metoderne har været brugbare, andre gange har deltagerne ikke kunnet se, hvad der konkret skulle komme/kom ud af en given metode. Her har det vist sig at være afgørende, at projektmedarbejderne har skitseret, hvad metoden skulle bruges til meget indgående, før man gik i gang, samt tydeligt ridset nogle pointer op efter en opgave. De gange hvor en metode blev fremlagt abstrakt, og resultatet af metoden efterfølgende var åben for alle fortolkninger, har deltagerne været mest tilbageholdende og usikre på, hvad de kunne bruge resultatet af opgaven til. Her kunne idéen om en ”værktøjskasse” have givet mulighed for at konkretisere og synliggøre metodernes anvendelighed over for deltagerne og dermed tydeliggjort de ”pointer og guld-korn” deltagerne efterlyste i forløbet og til den midtvejsevaluering projektmedarbejderne satte i værk på Hold 1.

Projektets program og struktur har gennemgået en forandring fra at have et stramt og meget fastlagt program, over til den endelige form, hvor programmet overordnet havde en fast ramme, men samtidig gav plads til de spontane indslag og aktuelle emner, deltagerne kom med. Dette program er blevet muligt med tiden, efter deltagere og projektmedarbejdere havde lært hinanden at kende. En proces der tog tid, fordi der over meget lang tid kom nye deltagere til.

I det følgende kapitel uddybes deltagernes erfaringer med det samlede projekt.

4. DELTAGERNES ERFARINGER MED FORÆLDREVINKLEN

I dette kapitel tages der udgangspunkt i deltagernes overordnede erfaringer med ForældreVinklen, sådan som de er kommet til udtryk i samtaler og interview, sammenholdt med deltagerobservationen på holdene. Deltagernes forskellige erfaringer bliver udgangspunktet for at vurdere, hvad der har været ForældreVinklens stærke og svage sider. Baggrunden for dette kapitel er knap 200 timers deltagerobservation på de to hold fra medio august 2002 til ultimo april 2003, mange samtaler og ikke mindst de 13 kvalitative interview foretaget under projektperioden med deltagere fra begge hold. Til dataindsamlingen hører desuden uformelle samtaler, et enkelt gruppeinterview (med tre tidligere interviewede) samt deltagerobservation i selvhjælpsgruppen fra primo maj til ultimo juni 2003. Interviewene har dels foregået i Bolig 11 og 12, dels i deltagernes hjem.

Det har været svært at få arrangeret interview med deltagere, som hurtigt valgte ForældreVinklen fra, hvorfor det må nævnes, at de fleste interview er foretaget med deltagere som havde et længere forløb i ForældreVinklen og som alle blev interviewet mens de stadig havde tilknytning til projektet. Hvor det er muligt, lægges der også vægt på at forstå erfaringerne hos dem, der valgte projektet fra, bl.a. ved at nogle af de interviewede gav udtryk for erfaringer, som fik dem til at overveje at stoppe, hvoraf nogle senere stoppede.

4.1. Deltagernes forventninger til ForældreVinklen

Deltagernes indtryk af ForældreVinklen fra forsamtalerne var præget af deres tidligere erfaringer med andre tilbud. Flere havde bemærket, at det var et tilbud til en lille gruppe og specifikt rettet til forældre i KABS:

”Jeg hæftede mig ved, at det var en lille gruppe, som alligevel havde to psykologer ansat. [...] Det var også det nye, at man kiggede på forældrene, dem som havde børn”

At projektmedarbejderne var psykologer, havde flere af de interviewede noteret sig, hvilket også skabte nogle forventninger om, at man derved ville lære at forstå nogle ting om sig selv, og den situation man befandt sig i. En deltager hæftede sig ved, at ForældreVinklen var et nyt projekt, der ikke var prøvet før, hvilket virkede tilløkkende:

”[...] det var noget jeg selv kunne være med til at præge. [...] Det er ikke noget som har fungeret i flere år, i modsætning til noget man ikke kan lave om på, fordi det bare er sådan”

Flere deltagere havde også bemærket og værdsat at projektet var adskilt fra den øvrige behandling og at personalet var eksternt ansatte og ikke indgik i den almindelige normering på afdelingerne.

Dette skal ses i forhold til tidligere erfaringer, hvor tilbud ikke forløb regelmæssigt pga. generel travlhed i afdelingen, sygdom blandt personalet eller manglende fremmøde blandt deltagerne:

”Det [ForældreVinklen] er seriøst, fordi det er noget man kan forholde sig til, det bliver ikke aflyst. Det er sådan et fast ståsted.”

For mange var ForældreVinklens forældrefokus et meget velkomment tilbud:

”Min store søn er ved at komme i puberteten og der er mange ting; ”hvorfør gør han det? ”, fordi jeg kan ikke snakke med andre om det vel. Hvornår fortæller man et barn om metadon, og hvordan gør man? Det har jeg tænkt meget over”

Der har været mange forskellige grunde til at deltagere tog imod tilbuddet om at starte i ForældreVinklen. Ud over at de var forskellige som mennesker, forskellige i alder, køn, behandlingsforløb mv., gik de også ind til ForældreVinklen med forskellige ønsker og forudsætninger. Nogle var ensomme og rådvilde:

”Jeg var ensom og isolerede mig selv. Jeg havde bare brug for at snakke, lige meget om næsten hvad. Bare snakke med nogle mennesker om, hvad der foregik inden i mig, fordi jeg havde det faktisk så skidt på det tidspunkt. De [projektmedarbejderne] samlede mig faktisk op”

andre havde brug for at fylde tiden ud:

”Altså det var lige meget, jeg meldte mig til så meget som muligt [heriblandt ForældreVinklen]. Prøvede at få min hverdag udfyldt”

Mens atter andre decideret ønskede at tale med andre forældre om det at have børn:

”Jeg ville gerne snakke med andre, der havde børn. Man lærer jo nogle ting omkring sit barn, ved at snakke med andre.”

Fælles har det været for samtlige deltagere, at de har værdsat, at der blev skabt et tilbud rettet til forældre som dem.

4.2. ”Her kan jeg være mig selv” –om det levede dobbeltliv

Når deltagerne i ForældreVinklen har fortalt, hvad de syntes var godt ved projektet, har flere givet udtryk for, at her kunne man være sig selv. Dette har de forklaret ud fra det dobbeltliv de normalt føler sig nødsaget til at leve:

”Det er frygteligt....Man lægger nogle forskellige facader. Selvom det er ens egen mor, så skal man lave en ny facade. Fordi der er man en anden [...] Også med min datters klasselærer, og med Henrik [søn], han har en pædagog, som han er sammen med. At kunne fortælle ham *det* [at fortælle pædagogen, at man er stof(mis)bruger], det ville bare være *så* lækkert, men det kan man ikke, nej.”

Det levede dobbeltliv beskrives af samtlige deltagere som utrolig anstrengende:

”Det der dobbeltliv ... det er jo en lettelse, når man ikke behøver at lyve. Fordi man skal jo bruge *utrolig* meget energi på det, fordi du skal huske, hvad du sagde sidst, for at du ikke dummer dig.”

Alle har de erfaringer med at skulle skjule deres stofbrug og tilknytning til stofmisbrugsbehandlingen enten over for familie, bekendte eller i andre sociale relationer, såsom når de møder andre forældre i skolen eller til fritidsaktiviteter med deres børn. Fra især projektmedarbejdernes side var det netop tanken, at frizonen kunne give deltagerne mulighed for at få et pusterum fra det levede dobbeltliv.

4.2.1. Frizonen

Der er blevet talt og tænkt meget om frizonen i forbindelse med ForældreVinklen, eftersom det i KABS var en hel ny måde at organisere et tilbud på. Undervejs i ForældreVinklens udviklingsproces har frizonen af projektmedarbejderne og behandlerne fået en bestemt betydning, og et bestemt indhold, som dog ikke helt har svaret til de ting deltagerne har lagt vægt på. Den umiddelbare betydning af ”frizonen” for deltagerne, var at projektet rummede et ”fristed”, ”frit forum” o. lign. En deltager kaldte det ligefrem ”et hvilested”, mens en anden mente det handlede om ”et frit emne” under ForældreVinklens øvrige metoder. Indholdet af et fristed blev blandt flere beskrevet i stil med følgende citat:

”ForældreVinklen det var sådan et frit forum, hvor man kunne snakke frit om, hvad for nogle følelser, man havde omkring det [at have børn] ... Jeg kunne i hvert fald mærke på mig selv, at man har et behov for at snakke om de ting der, det man ligesom har indeni sig.”

I første omgang handler det om at kunne tale frit om sine *følelser* og *tanker*, hvilket ingen af de interviewede mente, der rigtig var mulighed for andre steder. Her eksemplificeret med to deltagers udsagn:

”Men her [i afdelingen] ville jeg aldrig nogen sinde åbne mig om sådan noget der [om sit barn mv], *aldrig* nogen sinde. Jeg ville *aldrig* fortælle folk *det*, som jeg gør i ForældreVinklen.”

”Og de ting man snakker om her [i ForældreVinklen], det er ting som jeg aldrig ville snakke om andre steder. Og mange af tingene burde jo være ting, man burde kunne snakke med sin behandler om, men alligevel så... Jeg ved ikke om, det er fordi man er misbruger, men man har forsvarsmekanismerne oppe.”

Som bruger i behandling er man altså meget omhyggelig med ikke at åbne for meget op for betydningsfulde sider af sig selv.

For projektmedarbejderne betød frizonen, som beskrevet i kap. 3, at der var tale om en kontrol- og vurderingsfri zone. Direkte adspurgt om denne betydning af frizonen, understregede deltagerne at dette havde stor betydning. De brugte ord som at frizonen var ”altafgørende”, ”det betyder alt”, ”alfa og omega”. Men denne betydning af frizonen, at der ikke var tilbagemeldingspligt til afdelingerne, og at projektet var udenfor behandlingens kontrol og vurderinger, har i praksis været

noget deltagerne først har måtte undersøge. I nogle situationer har deltagerne således forsigtigt fortalt om det, de gerne ville fortælle om, nu også kunne rummes af sådan en frizone. Det vil sige, om det man sagde ville kunne få konsekvenser i ens liv. Forbrug af stoffer har helt sikkert været det største problem, som for deltagerne lå i gråzonen af, hvad de muligvis kunne og derfor turde fortælle om. Her har usikkerheden været rettet mod projektmedarbejderne og deres håndtering af frizonen. Projektmedarbejderne har imidlertid kunne rette sig efter den beføjelsesramme *Maj 2002* rapporten gav projektet:

”Der er selvfølgelig en grænse for hvad man kan lægge øre til – for eksempel omsorgssvigt – uden at handle, men *grænsen må dels være tydelig for enhver og meget vid*. Projektet henvender sig til folk med prekære problemer, så det nytter ikke noget, at de bliver indberettet i samme øjeblik, de lever op til *adgangskriteriet*. ” (*Maj 2002* s. 9, markering tilføjet)

Der ligger et paradoks i den første markerede sætning idet grænsen for, hvad man kan sige er et stort spørgsmål som projektmedarbejderne selv måtte fortolke. Den anden markerede sætning understreger imidlertid, at ForældreVinklen blev givet muligheder for at få erfaringer i en frizone. Dette blev ligeledes understreget på de møder, projektmedarbejderne havde med ledelsen i KABS, som projektmedarbejderne fik supervision af i tvivlstilfælde. ForældreVinklen fik således mulighed for at rumme deltageres tanker om stofproblemer, stoftrang, og deres samvittighedsnag over sådanne, hvilket deltagerne i disse situationer værdsatte:

- Freja: ”Det [frizonen] er nok altafgørende, vil jeg sige [...] Det er jo, når jeg har taget noget, selv om jeg har børn, det sidder jeg jo ikke og fortælle min sagsbehandler derovre vel, eller min kontaktperson. Det tør jeg godt sige her [i ForældreVinklen]. Også fordi det går mig på og jeg bliver ked af det og banker mig selv”
- Evaluator: ”Hvad betyder det så, at du kan sige det? ”
- Freja: ”Jeg får det der med, jeg tør sige det højt. Og... jeg bliver ikke set ned på som et dårligt menneske af den grund, eller som mor...”

Pointen i det som deltageren siger er, at det største problem ved at indrømme et forbrug af stoffer over for behandlerne ikke er de konsekvenser en sådan indrømmelse kan få (f.eks. skærpet kontrol), men den fordømmelse som man oplever at blive mødt med. Der ligger implicit i flere af interviewene en forventning om, at det får konsekvenser for ens behandling at man indrømmer/bliver taget i at have taget stoffer, men det værste er at man oplever at blive set på som et dårligt menneske. Det drejer sig altså om, hvorvidt man bliver fordømt for den man er eller ej.

For deltagerne er betydningen af ikke at blive fordømt, påpeget flere gange:

”Altså det er så vigtigt for mig, at der ikke er den der fordømmelse [...] Jeg er ikke noget værre menneske af den grund [fordi jeg er stof(mis)bruger]. Det er ligesom det jeg arbejder med, og som jeg synes er godt ved at være i ForældreVinklen.”

Oplevelsen af fordømmelsen udspringer af, at det man siger om ens brug af stoffer får konsekvenser, og bliver set strengt på i forvaltningen og medfører øget kontrol. Alt dette opleves som om der bliver stillet spørgsmålstegn ved om man nu er en god eller dårlig forælder.

Det var tilsvarende vigtigt for deltagerne i ForældreVinklen, at de dér ikke skulle opleve at blive mødt med fordømmelse. Mest specifikt kom det til udtryk i ”forventningsøvelsen” i forhold til relationen deltagerne imellem.

4.2.2. Betydningen af at føle sig ligestillet

Flere af deltagerne har erfaringer fra tidligere med andre grupper eller med venskaber, hvor de har følt sig svigtet. En dårlig erfaring fra andre gruppesammenhænge kunne bl.a. være, at det man havde sagt i en gruppe blev sagt videre i andre sammenhænge:

”[...] den gruppe [gruppe i behandlingen] har også total tavshedspligt. Men der tror jeg nok, at der er en del, der har følt sig *ret* svigtet, for så er der nogle ting, der er kommet ud alligevel”

Deltagerne bringer altså gode og dårlige erfaringer med sig ind i nye projekter, hvilket også forklarer en vis forsigtighed og tilbageholdenhed i starten af et forløb, sådan som det også viste sig i ForældreVinklens startfase:

”[...] det er jo også noget med en tillidssag, man sidder her og åbner sig om nogle ting, som man ikke fortæller nogen andre. Der er jo ting, som ikke engang min psykolog har hørt. Jeg ville ikke bryde mig om at høre det ude i byen eller ... det er også meget vigtigt, at man kan stole på de folk, der kommer her [i ForældreVinklen].”

En af de ting som spillede en væsentlig rolle for om deltagerne overvejende fik en god eller dårlig oplevelse af ForældreVinklen, har netop været relationen til de øvrige deltagere. At møde ligestillede har for alles vedkommende været væsentligt. Men det er også her, der har været mest usikkerhed og sårbarhed: Ud over at holde viden om hinanden *fortrolig*, har følelsen af *anerkendelse* fra de andre deltagere og det at føle sig *ligestillet*, været utrolig afgørende for, om man havde lyst til at komme i ForældreVinklen eller ej.

Betydningen af at føle sig i en gruppe af ligestillede blev mere og mere synlig som projektet skred frem. Ofte betød de øvrige deltageres meninger mere end projektmedarbejdernes. Flere udtrykte f.eks. i de indledende ”forventningsøvelser”, og i de plenum diskussioner der fulgte på disse, at det ville betyde mere, at en af de andre deltagere ringede, hvis man havde været fraværende, og sagde at man skulle komme igen, end hvis projektmedarbejderne gjorde det. Deltagerne genkendte vanskeligheder hos hinanden, f.eks. at det kunne være svært at komme til et projekt, hvis man først havde haft fravær. De vidste hvilke barrierer, man kunne have for at møde op. I den forbindelse havde de en fælles baggrund som stof(mis)brugere, som havde betydning for at kunne *forstå* hinan-

den. En deltager forklarede således en dag i ForældreVinklen, hvad det betød for hende at være med i sådan et projekt:

”Det er rart, at jeg ikke er den eneste, der er misbruger. Jeg er ikke alene, som f.eks. hvis man er i en forældregruppe med normale forældre.”

Men at være ligestillet er ikke *kun* et spørgsmål om at være stof(mis)bruger. Det at møde ligestillede, defineret af deltagerne som *forældre* med en anden baggrund end ”normale forældre”, har haft en meget stor betydning. Flere deltagere forklarer i interviewene, at andre tilbud man havde erfaringer med, ikke altid var særlige brugbare, da deltagerne her var for blandede på tværs af alder, køn, problemstillinger, interesser og/eller behandlingsanamnese, så man netop *ikke* følte sig som ligestillede.

Flere deltagere mente, at det var denne anden *specifikke* fællesbetegnelse for målgruppen, der gjorde ForældreVinklen til et seriøst tilbud:

”Så synes jeg også, jeg kan mærke på dem, jeg har mødt derude [i ForældreVinklen], at ... vi har det der lidt mere seriøse. Her kommer vi, fordi vi gerne vil tale om vores børn.”

Det at kunne deltage i et projekt, hvor stof(mis)bruget ikke var den eneste fællesnævner, men noget man var sammen *på trods af* frem for *på grund af*, var en af de ting, deltagerne hæftede sig ved, da de valgte at tage imod tilbuddet. Med andre ord: At være ligestillet blev som udgangspunkt *ikke* defineret som det at have relationer/erfaringer med stoffer, men snarere det at være *forældre*. I fællesbetegnelsen ”forældre” fremhæves ressourcer og muligheder, mere end definitionen stof(mis)bruger, der er stigmatiserende og negativt ladet. En definition alle deltagere netop ønskede at *fjerne* sig fra.

4.3. ”At kunne sige alt” – anerkendelse versus fordømmelse

For nogle deltagere blev bekendtskabet med ForældreVinklen, og de andre deltagere man mødte, imidlertid ikke til en anerkendende følelse af, at man var ligestillet. I disse situationer kom følelsen af fordømmelse fra andre deltagere til at være afgørende.

Når deltagerne er blevet spurgt, hvilken betydning frizonen har haft, var svaret gennemgående ”at her kunne man sige alt”. I det følgende bliver deltagernes udsagn vedrørende dette ”alt” nærmere belyst. Som det fremgik i det foregående, drejede de forskellige eksempler vedrørende frizonen sig om at kunne fortælle om et eventuelt forbrug af stoffer (ud over det ordinerede). Indtrykket fra de mange timers deltagerobservation på holdene, er dog at det var meget *lidt* deltagerne brugte frizonen til netop dette emne. Til gengæld har det været andre, meget familiemæssige emner som deltagere har taget op: Børn, partnere, familierelationer, ens egen barndom, forskellige former for

angst, bekymringer mv. Det essentielle i at kunne tage disse emner op hænger, som nævnt tidligere, sammen med følelsen af, hvorvidt man føler sig mødt med anerkendelse eller fordømmelse. Et hyppigt aspekt blandt deltagerne har været deres oplevelser af ikke at kunne være sig selv på afdelingerne over for behandlerne, ligesom næsten alle eksplicit konstaterede, at der var ting de aldrig ville sige på afdelingen til de andre brugere:

” [i ForældreVinklen har vi] de samme problemer, det har folk jo ikke *her* [på afdelingen], ikke alle sammen. Det er jo ikke dem alle sammen der har børn her, så folk har det, der betyder noget, i deres hjerter. Og ... det kan godt være at nogen går ud og siger noget om mig, men folk kender bare ikke *mig*, men det gør de *der* [i ForældreVinklen], hvis du forstår hvad jeg mener? ”

”Folk kender bare ikke *mig*” –denne oplevelse af ikke at give sig selv helt til kende eller ikke at blive *set* som det menneske man er, var gennemgående både i interviewene, i de samtaler vi havde i pauserne, og i nogle af temaerne der blev taget op i ForældreVinklen. Som det fremgik lever mange en dobbelttilværelse – også i behandlingen og det hænger sammen med følelsen af at blive fordømt på grund af ens liv som stofbruger.

I ForældreVinklen var den grundlæggende præmis at møde deltagerne med anerkendelse og lydhørhed. Dette er på sin vis ikke anderledes end ønsket fra de sædvanlige behandleres side. Forskellen er at i ForældreVinklen var det *muligt* at fortælle alt (også om forbrug af stoffer), fordi det blev mødt med (fordomsfri) *forståelse*. Forståelsen for at stoffer også var en mere eller mindre aktiv del af deltagerens liv, uden at dette resulterede i kontrolforanstaltninger (f.eks. urinprøver) eller sanktioner (f.eks. dagligt fremmøde), blev påpeget af mange deltagere. På den måde blev forståelsen troværdig: Fraværet af kontrol og vurdering i ForældreVinklens frizone betød, at deltagerne følte de kunne stå frem som hele mennesker. Dette fremgår også i det følgende citat:

Sif: ”Jamen det er... f.eks. den der øvelse [jf. ”Forskellige øjne på dig selv som forælder”], hvor jeg skulle øve mig i at fortælle lige *nøjagtig*, hvordan det forholder sig, uden at pynte på det, og uden at undlade at sige det *hele*, fordi så bliver det for voldsomt. Altså jeg skal lære at være ærlig og sige ”sådan og sådan *er* det” uden at skulle fremstå som den der *pæne* pige. Og ikke lade være med at fortælle noget, fordi jeg tænker; ”*Nej!* Mit liv det er *kaos!*”, og så prøver jeg at sidde og sige en halv løgn. Altså... det jeg får ud af det vi gør i ForældreVinklen, det er at finde den der tillid frem, jeg kan være *lige nøjagtig* som jeg er og fortælle hvordan det forholder sig.”

Flere deltagere har beskrevet situationer de ikke kunne tale med deres behandlere om, tidspunkter hvor de har ”pyntet lidt” på situationen enten på grund af frygt for konsekvenser eller som værn mod fordømmelse. På samme måde følte nogle deltagere, at de blev nødt til at pynte lidt på deres forklaring, for at forsvare den situation de befandt sig i. Det interessante med dette citat er imidlertid ikke, hvad det er Sif plejer at skjule, men at hun bl.a. skjuler det, fordi det er *for voldsomt for andre at forstå*. Deltagerne beskriver således, hvordan de også på afdelingerne må varetage et dob-

beltliv, fordi andre ikke-stofbrugere ikke forstår, hvad livet som stofbruger indebærer. Denne pointe bliver også tydelig, da Sif i afslutningen af interviewet siger:

Sif: ”Men jeg tror stadigvæk, at når man aldrig har *prøvet* det [at være stof(mis)bruger], så vil der altid være en lille del, som du aldrig nogensinde forstår. [...] fordi det er jo ubegribeligt at forstå for andre mennesker sådan noget, når jeg sidder og snakker om den *kamp* det har været, at jeg først får børnene fjernet og så får jeg dem hjem og så *stadigvæk* ikke kunne lade stofferne være... altså det... det kan almindelige mennesker ikke forstå. Jeg kan jo dårligt selv forstå det!”

De to ovenstående citater rummer således betydningen af at være i en gruppe med andre, som kender til de kampe man, som stof(mis)bruger og forælder, må slås med. Det er andre ligesindede som anerkender ens anstrengelser og forstår den afmagt man ofte står overfor. I ForældreVinklen blev metoden ”den gode vilje” den måde projektmedarbejderne kunne vise anerkendelse og forståelse, på trods af at have en rolle som (ikke ligestillede) behandlere.

”At kunne sige alt”, handlede således mere sjældent om stofbrug, men oftere om enten meget nære dagligdags ting eller store følelser, hvor gruppens fælles erfaringer med et liv som stofbrugere var *baggrunden* for, at man forstod, hvad der var på spil hos hinanden. F.eks. kunne det omhandle den svære sorgfulde situation, man som forælder gennemlevede, hvis ens børn var blevet anbragt. Eller sorgen efter ens partner var gået bort. I disse situationer handlede det ikke så meget om at sætte mål for, hvordan ”man kom videre” eller ”hvad der skal til”. I følgende citat fortæller en deltager, der overvejede at komme i døgnbehandling, at det har en betydning bare ”at tale om det”:

”Jeg ved jo egentlig godt, hvad der skal til, hvis jeg gerne vil have mine børn tilbage. Så jeg er godt klar over *hvad* der skal til, men det er ikke så nemt at gøre det vel? Men det at få snakket om det, og også det at man er sammen med andre, der er lidt i samme situation, det hjælper også.”

Vedkommende arbejdede i sin afdeling på at sætte mål og arbejde hen mod disse i forhold til at kunne få sine børn hjem igen. Samtidig oplevede hun en værdi i, at kunne bruge ForældreVinklen til at tale åbent om sine modsatrettede følelser og overvejelser for og imod en døgnbehandling, –noget vedkommende mødte forståelse for og genkendelse af i gruppen.

Evaluators bad endvidere tre deltagere om at føre dagbog i en kortere periode over deres tanker, dagligdag og ForældreVinklen. Evaluator blev således venligst delagtiggjort i en af disse deltagers tanker. Ud fra denne dagbog kan deltagerens tanker følges og sammenholdes med det vedkommende tog op i ForældreVinklen. Det fremgår heraf at deltageren brugte projektet til at vende de ting hun spekulerede over i sin dagligdag –både de ting som omhandlede dagligdags hændelser, men også emner der var følelsesmæssigt svære og krævede tillid og imødekommenhed for at blive italesat.

De deltagere som således oplevede, at ForældreVinklen var et sted, hvor man ikke blev mødt med fordømmelse, erfarede projektet som en støtte for dem: Et sted hvor man kunne sige alt. Omvendt følte nogle, at de netop *blev* mødt med fordømmelse, hvorfor det blev svært at komme frem med sine oplevelser og dermed bruge projektet. Den fordømmelse nogle af disse deltagere syntes, de blev mødt med, kom fra andre deltagere og ikke fra projektmedarbejderne:

”Det er det eneste som kunne gøre, at jeg ikke ville komme. Altså det er, at jeg føler, at de to er så intolerance. De kigger aldrig på mig. Når de snakker, kigger de kun på de andre. De kigger aldrig på mig. Og jeg prøver virkelig at behandle dem med respekt og tale pænt til dem. Og jeg tænker: ”Hvad fanden har jeg gjort?” [...] Der er ikke nogen andre, jeg har problemer med. Det går mig virkelig meget på, må jeg indrømme. Hvor jeg virkelig føler mig såret.”

En anden deltager beskriver direkte følelsen af at blive lukket ude:

”Man føler man bliver frosset ud, lige meget *hvad* man siger og lige meget *hvad* man har gjort, og så *bliver* man ked af det”

Dem der syntes at have sværest ved at få plads i ForældreVinklen var forældre, hvis børn enten var anbragte eller som havde meget lidt samkvem med deres børn. Selvom det ikke blev sagt direkte i relation til oplevelsen af nogle af de andre deltageres fordømmelse, synes den skam og bedrøvelse en forælder kunne føle ved at ens barn/børn var anbragt, måske født med abstinenser, at blive forstærket af den manglende anerkendelse fra de andre deltagere. Problemet med at få plads til sine holdninger eller fremføre kritik i ForældreVinklen blev også synlig i relation til den forskellige holdsammensætning, der var på de to hold (jf. 3.2.2). På Hold 1 blev kritiske synspunkter ikke særlig ofte fremført, trods det at deltagerne hver især i interview kunne fremføre sådanne punkter. På Hold 2 var kritik mere direkte og åben, selvom der også her forekom ting, deltagerne ikke fik sagt på holdet men kun til evaluator. Forskellen på de to hold syntes at have med den tidligere omtalte forskel i holdsammensætning at gøre: De deltagere som faldt uden for den homogene gruppe på Hold 1, det vil sige at de ikke var kvinder, havde hjemmeboende barn i skolealderen mv. til gengæld var meget forskellige. Den homogene gruppe delte mange af de samme synspunkter, hvorfor det for de øvrige deltagere på Hold 1 indimellem kunne være svært at komme frem med andre meninger. På Hold 2 var der omvendt stor spredning på gruppens deltagere, således at disse deltagere fremstod mere som enkeltindivider (hver var repræsentant for sin egen mening) end som en gruppe.

4.4. Tillid og ikke tillid

Det har haft stor betydning for deltagerne, hvilke reaktioner de har mødt på de valg, de havde truffet i deres liv og de erfaringer de havde med sig. Det at føle sig accepteret eller ej, afgjorde om de følte sig trygge nok til at fortælle om deres liv og deres forældreskab. Her følte ikke alle deltagere

at deres synspunkter kunne få plads, hvorfor projektet ikke syntes anderledes end så mange andre tilbud, hvor man heller ikke talte om det væsentligste.

Både blandt de deltagere som ophørte og de som fortsat kom i ForældreVinklen, blev *tillid til* og trygheden ved de andre deltagere fremhævet som vigtige. Deltagerne understregede betydningen af at kunne stole på hinanden, fordi man i ForældreVinklen kom ind på emner og situationer, man ikke havde fortalt andre om før.

Sociologen Niklas Luhman²⁵ beskriver, hvorledes det at vise tillid også er at turde løbe en risiko. For at vise tillid overvejer man hele tiden fordele og ulemper ved at udvise denne tillid og dermed løbe risikoen. Ofte havde deltagerne erfaringer med, at det at stole på andre havde bragt skuffelser med sig. Af samme grund havde kun meget få af deltagerne knyttet venskaber og gensidig fortrolighed med hinanden inden ForældreVinklen. I relation til dette nævnes det flere gange i interviewene, at det tager *tid* at lære hinanden at kende:

”[...] jeg skal først lære dem at kende, nå at lære at stole på dem. Og er der noget vi lærer, så er det at lære hinanden at kende derude [i ForældreVinklen] med de ting der bliver taget op, og den måde det bliver gjort på. Brændpunktet og sådan noget, man kan jo mærke, at man hver gang får sagt lidt mere.”

For flere var det imidlertid svært holde fast i det kendskab, man begyndte at få til hinanden, så længe der konstant kom nye deltagere ind, som man skulle forholde sig til. En deltager beskriver det sådan:

”Det er jo fordi, man vil godt have, når man endelig har lært folk at kende, jamen så er det *dem*, du sidder i *gruppe* med. Men så kommer der nye og nye.... ikke fordi at jeg ikke vil byde nye *velkommen*, men jeg synes man må stoppe på et tidspunkt.”

Den lange startfase spillede således også ind med hensyn til at lære folk at kende og få tillid til at man kunne stole på hinanden. Tilliden til at man kunne åbne sig, og at det man sagde, ikke fik nogle negative konsekvenser for en, blev mulig fordi ForældreVinklen skabte en bestemt *ramme*, for at deltagerne kunne gå i gang med denne proces. Samtlige interviewede forklarede således, at de ikke talte med andre brugere om deres børn, selvom de måske godt vidste hvem i afdelingen der var forældre.

Men tillid omhandlede ikke kun de andre deltagere, det handlede lige så meget om tillid til projektmedarbejderne. Således tog det også tid for deltagerne at få tillid til, at projektmedarbejderne på betryggende vis kunne varetage de opgaver og øvelser deltagerne indlod sig på og at de ikke for-dømte dem, når de fortalte om deres liv og følelser.

²⁵ Niklas Luhman 1999 [1968] *Tillid - en mekanisme til reduktion af social kompleksitet*. København.

Deltagerne refererede ofte til erfaringer med behandlere, der havde misbrugt den tillid, man viste dem. F.eks. ved at give informationer, som deltageren havde oplevet som fortrolige, videre til eksempelvis kommunen. I ForældreVinklen tøvede deltagerne med at give sig i kast med en øvelse, hvis de kun havde fået abstrakte, unøjagtige forklaringer på denne. Det var forklaringer som deltagerne ikke kunne gennemskue hensigten med, og dermed heller ikke konsekvenserne af. De blev skeptiske og gav udtryk for, at de ikke kunne gennemskue intentionerne med den givne metode. I disse situationer syntes risikoen for, at informationer blev brugt på en anden måde, end deltagerne havde lyst til, større end tilliden til, at projektmedarbejderne kunne tage vare på det, deltagerne skulle fortælle.

Rammen for projektet var dels den måde, der blev arbejdet på i ForældreVinklen, en proces der først skulle læres og erfares. Dels var frizonen med til at gøre anerkendelse og imødekommehed mulig og frizonen blev af nogle deltagere beskrevet som tillidsvækkende i sig selv. En deltager forklarede dog ved projektets afslutning, at tilliden til frizonen ikke var fuldstændig:

”Jeg tror ikke, der er nogen af os på mit hold, der rigtigt har stølet 100% på den der frizone endnu.”

For nogle deltagere blev det tidligere omtalte ”regelsæt”, som ”forventningsøvelsen” skabte, en ramme eller en sikkerhed for at turde risikere at vise tillid (f.eks. at vide at man ikke skulle fortælle noget til eller kunne risikere at møde påvirkede deltagere i ForældreVinklen). For andre deltagere blev selv samme ”regler” barrieren for at komme i ForældreVinklen, fordi de netop ikke havde tillid til, at deres holdninger ville blive anerkendt som ligeværdige med andre meninger.

4.5. ”At give noget af sig selv” –sociale relationer og personligt engagement

Som ForældreVinklens program blev mere tilpasset de aktuelle emner deltagerne bragte op, blev også de metoder, som indbefattede de andre deltageres aktive indlevelse og erfaringer, hyppigere anvendt. Deltagernes forskellige gode råd til hinanden blev betegnet som ”gaver” i overført betydning. Men også i mere bogstavelig forstand begyndte projektmedarbejderne at gøre disse ”gaver” fysiske, ved at deltagerne f.eks. efter et brændpunkt, skulle skrive små anerkendende stikord ned til den, der havde haft sit emne oppe. Deltagerne blev indimellem lidt generte over det, der stod på de små sedler, som man skulle læse op og selv vælge om man kunne bruge eller ej. Flere har dog efterfølgende fortalt, hvordan de tager disse sedler frem derhjemme, og glæder sig over dem. At det var en rar fornemmelse ”at give gaver” eller føle man gjorde nytte, kom også til udtryk i flere interview:

”Der var virkelig meget jeg kunne give ham og *fortælle* ham og det var *rigtig* godt for mig. Fordi før havde jeg bare modtaget, jeg har aldrig før *givet* noget information, eller været med til at hjælpe andre vel. Og det gjorde simpelthen, at jeg var *så* glad. Virkelig glad for at jeg kunne give andre noget.”

At betyde noget i forhold til og møde anerkendelse fra de andre deltagere gav selvværd og selvtilid. Forskellige erfaringer fra ens liv blev således udnyttet som ressourcer i forhold til de andre deltagere, som nu befandt sig i en lignende situation. Deltagerne følte at de kunne give noget af sig selv.

En anden opfattelse af at ”give noget af sig selv” blev beskrevet i forhold til deltagernes syn på projektmedarbejderne. Det personlige engagement og fordybelsen i deltagerne, blev oplevet som at de var ”ægte” og at de var ”virkelig interesserede”. Det personlige engagement oplevedes til dels ved at projektmedarbejderne gjorde noget *ud over* det, man som deltager/bruger normalt forventede af projektmedarbejderen eller behandleren. I princippet synes det at handle om, at man som projektmedarbejder var synlig som *person* og ikke udelukkende som behandler. Dette bemærkede flere deltagere om behandlerrelationer, hvor det netop var et mere personligt engagement, der afgjorde om deltagerne syntes behandleren var god.

Den positive betydning af at komme ud over den almene behandler-bruger relation, påpeges også i andre sammenhænge indenfor stofmisbrugsbehandlingen. Antropolog Sally Anderson²⁶ beskriver således i sin evaluering af idræt og marginaliserede brugergrupper, hvorledes idræt og sport er med til at rykke ved den traditionelle behandler-bruger relation og skabe nye sociale relationer. Her er det personlige engagement kendetegnende. Tilsvarende beskriver antropolog Steffen Jöhncke²⁷ i sin evaluering af projektet FRAM, vedrørende indsatsen overfor metadonbrugeres muligheder for beskæftigelse og aktivering, betydningen af sociale relationer, men tilføjer hvorledes det at have et *fælles mål* ud over den sociale relation, forhindrer skuffelse og desillusion, når et tidsafgrænset projekt slutter. Dog understreges det videre, at det at behandle hinanden ordentligt har en betydning:

"Sociale relationer kan ikke kun vurderes på, om de opfylder et formål -sociale relationer er afgørende for hvordan vi overhovedet lever og opfatter os selv som mennesker. Det er derfor ikke ligegyldigt om man søger at fundere det sociale arbejde på almenmenneskelige principper for gode relationer - såsom respekt, respons, troværdighed og bekræftelse. At deltagerne værdsætter det, fordi de ikke er vant til at blive behandlet sådan, gør det ikke mindre væsentligt - vel snarere tværtimod: Vigtigheden og virkningen kan være så meget desto større. På den måde kan gode, sociale relationer være afsæt for overhovedet at tænke sig selv og sit liv på en ny måde." (Jöhncke 2001 s. 37).

²⁶ Sally Anderson : *At bevæge sig - fra klient til individ. Evaluering af Det Idrætspolitiske Idéprogram III* Institut for Idræt, Københavns Universitet 2002

²⁷ Steffen Jöhncke: *Evaluering af Projekt FRAM (1999-2001)* Københavns Kommune, Familie- og Arbejdsmarkedsforvaltningen, Kontoret for Særlige Grupper 2001

Relationen mellem deltagerne og projektmedarbejderne i ForældreVinklen handlede netop om at engagere sig personligt og dermed mødes som ligeværdige mennesker. På den måde blev det personlige engagement deltagerne oplevede projektmedarbejderne havde, at sætte sig ud over den almindelige behandler-bruger relation.

Det personlige engagement blev netop synligt ved de ”ekstra opgaver” deltagerne oplevede projektmedarbejderne tog sig af. F.eks. fik to deltagere hjælp til at skaffe forskellige informationer fra nettet, andre fik samtaler ud over ForældreVinklens almindelige ”åbningstid” vedrørende emner af mere personlig karakter. Men at vise personligt engagement synes også at komme til syne ved at projektmedarbejderne tog de hverdagsproblemer alvorligt som deltagerne kom med og ikke blot fortsatte deres eget program for dagen. En deltager fremhæver således forskellen mellem behandlingens indhold og ForældreVinklens:

”Jamen her [ForældreVinklen] handler det jo om noget andet. Det handler jo om min *familie*. Mig og min familie, hvor det andet [behandlingen] det er kun mig, mig, mig ikke: ”Hvad vil du med dit liv? ”, ”Vil du være stoffri?”. ” [...] og det handler om stof, stof, stof.”

En anden deltager beskriver behandlingens fokus som anderledes end ForældreVinklens ved at:

”Man [i behandlingen] taler til sig selv, om sig selv og for sig selv.”

At gå ud over rammen i projektmedarbejder-deltager relationen var vigtig og gjorde projektmedarbejderne troværdige. Men dette kunne først lade sig gøre et stykke henne i projektets forløb, fordi de involverede først skulle have en fornemmelse af, hvad projektet stod for og hvordan rammen var/skulle struktureres. Man kunne altså ikke gå ud over rammen, før denne ramme var fastlagt.

4.6. ”Kan jeg overhovedet være her?” –konflikter i ForældreVinklen

Som beskrevet blev projektmedarbejderne af flere deltagere set som engagerede og ”ægte”. Der har dog været enkelte konflikter, som har afstedkommet en mindre positiv holdning overfor projektmedarbejderne. I det følgende fremhæves de to deciderede konfliktsituationer som opstod i ForældreVinklen. Når disse inddrages er det især fordi måden konflikterne blev tacklet på, forekom problematisk, selvom episoderne blev håndteret på forskellig vis.

Den ene konfliktsituation omhandlede nogle deltagers irritation og skuffelse over, at andre deltagere kunne få lov at deltage i ForældreVinklen, selvom de var påvirkede:

”Det [at der er påvirkede i ForældreVinklen] er pisse irriterende at sidde og kigge på [...] Det er følelsen af, at de sidder i en hel *anden verden*. De er jo ikke *med!* De er ikke med i det, vi sidder og snakker om, de sidder bare og tegner med hovedet nede i bordet.”

Reaktionerne omkring påvirkede deltagere på holdet handlede for nogle om følelsen af at blive provokeret: Manglende respekt for de fælles aftaler (jf. ”forventningsøvelsen”), at man selv kunne blive fristet, eller at det mindede én om ting, man selv havde gjort, og som man var flov over. Derudover blev nogle deltagere nervøse for, om man kunne stole på én, der var påvirket. Hvad enten man følte sig provokeret af den ene eller den anden årsag, var der flere som i samtaler og interview fortalte, at de ville stoppe, hvis det fortsat skulle være muligt for deltagere at møde påvirket på holdet:

”Hvis hun er påvirket næste gang, så vil jeg sige det til hende [...] Fordi det er sådan noget der kan få mig til at lade være med at komme her, og det ville jeg være *drønked* af. Det er selvfølgelig også synd for hende, at hun skal lade være med at komme her. Men så må man sige, hvis man vælger at være påvirket, så er det ikke her man skal være.”

Samtlige deltagere som har følt sig generede af påvirkethed, har nævnt at de ville gøre noget ved det ”hvis det skete igen”, her ville de snarere end at gå til projektmedarbejderne og føle sig som stikkere, gå direkte til den pågældende person, de fandt påvirket. Dette skete imidlertid aldrig. Hvad der mere fremgår af ovenstående citat, er at løsningen på problemet i følge disse deltagere, var at: ”Enten stopper vedkommende, eller også holder jeg op med at komme”. Projektmedarbejderne syntes tilsyneladende ikke at lade sig mærke med, at der enkelte gange var deltagere som var påvirkede. Senere, i den tidligere omtalte ”telefon-frizonen”, blev problemet påpeget af mindst én af deltagerne.

I denne situation valgte projektmedarbejderne at diskutere problemet om påvirkethed åbent på holdet, dog sådan at det udelukkende var idealet fra ”forventningsøvelsen”, der kom til udtryk. En af de deltagere som følte sig ramt af kritikken forsøgte at påpege, at det kunne være svært at deltage, hvis ikke man tog lidt beroligende inden man mødte op. Når påvirkethed blev så svært et problem at diskutere på holdet, var det fordi man fra starten via de førømtalte ”forventningsøvelser”, skabte en forestilling om nogle fælles regler for adfærd i ForældreVinklen, hvor det deltagerne forventede og ønskede af hinanden, blev til et regelsæt man søgte at imødekomme, men som ikke alle kunne efterleve. Samtidig var ForældreVinklen en frizone der ikke varetog kontrol og vurderinger, hvorfor det blev svært for projektmedarbejderne at finde en løsning. Projektmedarbejderne kunne imidlertid have søgt påvirkethed klarlagt mere detaljeret: Hvilke nuancer der lå i at møde påvirket op, både i forhold til de øvrige deltagere, men også i forhold til de(n) påvirkede selv. Regler om at man ikke måtte møde påvirket op, virkede omsonst et sted, hvor man ikke ønskede sanktioner og kontrol, hvilket projektmedarbejderne også selv gav udtryk for i diskussionen. Nogle deltagere nævnte som en løsning, at man skulle sende påvirkede hjem, og sove rusen ud, men da ville den pågældende i dette eksempel ikke være bedre hjulpet. En større åbenhed over for påvirkethed, kunne

måske have været en del af den diskussion som udeblev under ”forventningsøvelsen”, således at spørgsmålet om grænser og måder var blevet klarlagt.

Den anden konfliktsituation drejede sig om en diskussion vedrørende nogle deltageres kritiske spørgsmål til metodernes relevans og mening. Her efterlyste nogle deltagere pointer med metoderne i ForældreVinklen, f.eks. siger Rosa:

”Altså jeg forstår ikke, hvad vi skal bruge sådan en øvelse til. Vi får da ikke noget ud af at sige, at Emils søn er en vaskebjørn og min er et dådyr?”

Det var imidlertid svært for projektmedarbejderne at komme med svar på en øvelse førend den var udført. Projektmedarbejderne forklarede evaluatoren dette på følgende måde:

”Det er svært at tale om, fordi vi ikke skal bestemme, hvad de oplever. Vi ved jo ikke på forhånd, hvad det [metoderne] sætter i spil”

Ovenstående citat viser dilemmaet i konflikten: Projektmedarbejderne ønsker ikke at præge deltagerne i en bestemt retning, da øvelserne netop skal sætte det i gang deltagerne selv er fyldt med. Omvendt er Rosa i eksemplet i tvivl om, hvad projektmedarbejderne vil med deltagerne og har derfor ikke lyst til bare at gå i gang (jf. afsnittet om manglende tillid: 4.4). Projektmedarbejderne valgte at stoppe diskussionen på holdet efter et stykke tid. I stedet tilbød de at afrunde diskussionen uden for den normale ForældreVinkel-tid, med den deltager som havde bragt emnet op på vegne af flere af deltagerne. Det endte med at to deltagere mødte op til en samtale om emnet, for ”at blive gode venner” med projektmedarbejderne, som den ene deltager udtrykte det.

Fælles for de to metoder til konfliktløsning var, at projektmedarbejderne, uagtet deres bedste intentioner, lagde et pres på de personer, som blev skilt ud. I diskussionen om påvirkethed følte enkelte deltagere sig ramt og havde svært ved at komme igennem med deres meninger. I den anden episode gav deltageren senere udtryk for, at vedkommende havde været bekymret for hvorvidt projektmedarbejderne ville bede vedkommende om ikke at komme mere i ForældreVinklen. Dette var i sig selv ubehageligt for deltageren, der gerne ville fortsætte i ForældreVinklen. Efter den fælles samtale med de to deltagere, forklarede projektmedarbejderne, at de syntes de fandt en måde, hvorpå de kunne komme disse to deltagere i møde og vise at de anerkendte deres kritik. Begge deltagere fortsatte også efterfølgende på holdet og der var ikke siden lignende episoder. Spørgsmålet er imidlertid om deltagerne efter sådanne diskussioner blev mere tilbageholdende med at rejse en kritik eller blev i tvivl om hvordan det kunne gøres. Med tiden blev metoden ”Den gode vilje” indført på holdene som en fast måde at tale om forskellige synspunkter, hvilket gav mere plads til andre og forskellige synspunkter. Metoden syntes at afstedkomme en større forståelse for hinandens problemer.

4.7. Selvhjælpsgruppen

Selvhjælpsgruppen, der startede i forlængelse af ForældreVinklens ophør den 24. april 2003, er i sig selv en succes, da flere deltagere netop understregede, at det de alle mest ønskede af ForældreVinklen, var at få opbygget et netværk, man kunne trække på uden for behandlingen. Flere deltagere håbede, at et sådan netværk kunne bruges til at foretage sig aktiviteter med børnene. Netværket blev til på baggrund af det kendskab deltagerne fik til hinanden i ForældreVinklen og den anerkendelse man følte sig imødekommet med.

Selvom der gik lang tid inden projektmedarbejderne gjorde tiltag til støttende aktiviteter eller diskussion om opstart af netværksgrupper, nåede deltagerne til slut at få nogle retningslinier til, hvordan sådan en selvhjælpsgruppe kan varetages. Faktisk synes projektmedarbejderne at være tilbageholdende, når deltagerne gav udtryk for at styrke samværet med hinanden ud over ForældreVinklen, eksempelvis når de efterlyste telefonlister for at kunne kontakte hinanden udenfor ForældreVinklen.

Af de deltagere som var tilbage i slutningen af ForældreVinklens forløb, mødes seks på tværs af holdene fortsat i selvhjælpsgruppen og diskuterer glæder og bekymringer med hensyn til behandling, børn og fremtid. Selvhjælpsgruppen har fået mulighed for at fortsætte gruppen i Bolig 11 og 12, ligesom ForældreVinklens budget hidtil har skulle dække deres udgifter til brød og kaffe.

Deltagerne i selvhjælpsgruppen har, ud fra de skriftlige retningslinier de fik fra projektmedarbejderne, diskuteret nogle regler for det videre forløb. Her er gruppen især blevet enige om, at selvhjælpsgruppen ikke skulle være åben for andre brugere, der ikke var i ForældreVinklen. Som en af deltagerne sagde i gruppen:

”Vi skal passe godt på det vi har sammen.”

Projektmedarbejderne har støttet dem i denne beslutning, de to gange de har været på besøg i gruppen. Selvhjælpsgruppen benytter en telefonkæde til afbud og forsinkelser, ligesom de netop har aftalt, at de skal ringe til dem, som har været fraværende, og fortælle hvad de diskuterede den pågældende gang. Behandlerne fra Glostrup afdelingen har nøglen til boligerne og der er endnu - i skrivende stund - ingen helt klar aftale vedrørende den låste hoveddør. Indtil videre har kun én ansvarlig deltager eller evaluator kunnet låne nøglen, hvilket har været besværligt for alle implicerede og ikke virket særligt befordrende for gruppen.

Selvhjælpsgruppen planlægger et loppemarked i sensommeren og taler indbyrdes om forskellige aktiviteter, de overvejer at foretage sammen med deres børn i selvhjælpsgruppen.

4.8. Opsummering: “Behov for et sted for os”

KABS ønskede, at få erfaringer med et tilbud til de brugere i KABS som havde børn, samt erfaringer om de behov og ønsker denne gruppe brugere har. Næsten alle deltagere, evaluator har talt med og interviewet, har betonet at der *er* et behov for et tilbud specielt rettet til stofbrugende forældre, da de ikke føler, de har et sted, hvor de kan tale sammen om det at være forældre. Således tilkendegav alle deltagere en positiv indstilling overfor *idéen* om et tilbud til forældre i KABS. Anderledes var det imidlertid, når nogle af deltagerne konkret gjorde sig erfaringer med netop *dette* specifikke forældretilbud. Her var problemet især den lange startfase, før projektet fik sin endelige form og før deltagere og projektmedarbejdere tilsammen havde fundet de bedste metoder og rammer for ForældreVinklen. Den lange startfase tog modet fra nogen, ligesom forløbet den sidste måned var præget af at nærme sig sin afslutning. Her valgte nogle givetvis at stoppe, og ikke investere kræfter i et projekt som alligevel var ved at slutte.

Betydningen af at være i et projekt specifikt rettet mod dem, der havde børn, blev i særdeleshed fremhævet blandt deltagerne, fordi deltagerne i et sådan tilbud havde noget vigtigt tilfælles: at være forældre. At være sammen med ligestillede og føle sig som en del af denne gruppe blev både ForældreVinklens styrke og svaghed. For dem som følte dette sammenhold, blev selvværd og selvtillid styrket, ligesom nogle fortsatte i en selvhjælpsgruppe efter projektets ophør. For dem som imidlertid *ikke* følte sig anerkendt i gruppen, blev det svært at fortsætte.

De deltagere som forblev i ForældreVinklen, har ikke overraskende været overvejende positive over for projektet. Vigtigt er det i denne forbindelse at nævne, at disse deltagere også over tid har tilpasset sig og vænnet sig til projektmedarbejderne, rammen og metoderne. Tilsvarende har projektmedarbejderne i kraft af deres erfaringer med deltagerne, de forskellige metoder og rammen i dette projekt, fundet en arbejdsform, hvor de kunne møde deltagerne og deres behov. Tilliden og trygheden har været væsentlige størrelser i denne proces, ligesom det, at ForældreVinklen har fungeret i en frizone, har spillet en afgørende rolle for hele projektet.

Oplevelsen af at være ligestillede betød noget for om man *kunne* bruge frizonen. At kunne fortælle ”alt”, betød i denne sammenhæng ikke, at man fortalte om mange alvorlige problemer med at være forældre, som ville være blevet indberettet af behandlerne, men at man kunne fortælle om alt lige fra hverdagsproblemer til store følelsesmæssige svære emner vedrørende ens børn, partnere, familie, baggrund etc. Her var det essentielle, at deltagerne på grund af frizonen oplevede, at de blev accepteret som *hele* personer, for den de er. Frizonen betød ikke ”frihed” til at tale om sit stof(mis)brug - eller med andre ord, at tale om de ting der ellers i en behandling er underlagt kontrol

og vurderinger. At man har brugt eller måske (lejlighedsvis) bruger stoffer var en underforstået præmis, som man derfor netop kunne slippe for at tale om, og dermed være fri til at fokusere på andre sider af sig selv og sit liv. Frizonen blev dermed et præmis for at kunne fortælle ”alt” –det nære og det svære i et projekt, hvor man følte sig set som et ligeværdigt menneske. Flere af deltagerne følte, at de i frizonen blev mødt uden fordømmelse og mødt af nogle projektmedarbejdere som udstrålede personligt engagement og ”ægthed”.

Projektmedarbejdernes personlige engagement blev især synligt for deltagerne efter at de metoder, der kunne behandle de aktuelle emner som deltagerne bragte op, regelmæssigt blev taget i brug. Her oplevede deltagerne at de virkelig ”fik noget” og at de blev hørt og set. Sandsynligt er det også at deltagerne foretrak ”her-og-nu” emner, frem for de mere abstrakte metoder. Nogle deltagere savnede et mere undervisende indhold, som handlede om det projektet i sit oprindelige udgangspunkt havde foreslået vedrørende undervisning om børneopdragelse o. lign.

Frizonen og placeringen af ForældreVinklen har været af stor positiv betydning for deltagerne og for deres tillid til at kunne tale om både negative og positive sider af forældreskabet og om sig selv som mennesker. Netop frizonen og den fysiske adskillelse gjorde det meget synligt, at ForældreVinklen var adskilt fra den øvrige behandling.

Det manglende samarbejde var da også det mest gennemgående kritikpunkt fra behandlerne, hvilket i det følgende kapitel vil blive behandlet.

5. BEHANDLER ERFARINGER MED FORÆLDREVINKLEN

For behandlerne i KABS var ForældreVinklen et meget anderledes projekt end det de tidligere havde været vant til. Når de i interviewene blev spurgt om, hvad de havde været mest optagede af med hensyn til ForældreVinklen, nævnte alle afstanden mellem behandlingen og projektet:

”Det er så anderledes i forhold til, hvad vi er vant til. Vi er vant til, at de projekter vi har, det er en del af os på en eller anden måde. På den måde at vi ved, hvad der foregår. Vi er vant til, at der er en tavshedspligt imellem os, men stadig sådan [...] at informationerne flyder. Selvfølgelig kun de relevante, sådan skal det i hvert fald helst være. Så for os har vi været meget optagede af det der med, at vi visiterer folk til noget, men vi ved ingenting.”

De manglende informationer var resultatet af projektets frizonekarakter. Dette kapitel omhandler behandlernes oplevelser af dette, deres positive forventninger til projektet og de problemer og frustrationer de undervejs fik i praksis i kraft af frizonen.

5.1. De vandtætte skodder/frizonen

”Jeg synes jo i virkeligheden, jeg har hørt meget *lidt* om ForældreVinklen. Med mindre jeg har spurgt direkte til dem, jeg nu *ved* kommer derovre. Og de tilbagemeldinger jeg har fået derovre fra, de har været sådan ”jamen det er godt at gå derovre, det er smadder dejligt og det er rart at snakke med nogen, der står i samme situation” Men jeg har *oplevet* ForældreVinklen som meget *løsrevet* i forhold til vores dagligdag. Jeg ved stort set ikke *hvem*, der har gået derovre, jeg ved ikke om de overhovedet er *mødt op* derovre, jeg har en hel konkret bruger, som siger hun kommer derovre. Siger hun er kommet derovre. Men jeg tvivler på, om hun overhovedet har været der”

De vandtætte skodder mellem ForældreVinklen og behandlerne betød, at der ikke skulle være nogen tilbagemelding fra projektmedarbejderne til behandlerne, hverken angående deltageres møde-sekvens eller de forløb deltagerne havde i projektet. Som det ovenstående citat viser, så behandlerne dette som et problem, fordi de ikke vidste om de forskellige deltagere brugte projektet, eller om de overhovedet havde været der.

Det følgende citat viser at behandleren, der spurgte til projektet hos én af de henviste brugere, begyndte at undre sig og tvivle på sandheden i det deltageren sagde:

”De tilbagemeldinger hun er kommet med, lyder som om hun ikke har været der, hun siger hun *har* været der. Og det syntes jeg i virkeligheden har været en frustration, vi har givet dem medicin med hjem til at de skulle gå derovre, men vi ved faktisk ikke om de er kommet derovre.”

Behandleren begynder at få en mistanke om, at denne bruger lyver, og begynder i stedet en slags testning af personens kendskab til ForældreVinklen. For behandleren er det frustrerende, da hun på grund af de vandtætte skodder ikke kan få bevis for sin mistanke og dermed ikke kan konfrontere den pågældende direkte med ”snydespillet”. I citatet handler det om at få medicinen med hjem til flere dage, men som det vil fremgå, er der mere på spil i denne situation set fra behandlernes synspunkt.

Problemet med de vandtætte skodder bekymrede også behandlerne med hensyn til, hvad der skulle ske, når ForældreVinklen stoppede:

”[...] jeg forstår nok *ideen* i det, jeg kan godt forstå ideen i at det er *deres* [brugernes], og det synes jeg er en flot tanke... men... det bliver så også bare *der*, de har vundet det, de har vundet *der*, og det bliver hos dem, og så tænker jeg, når ForældreVinklen ikke er der mere, så er det kun hos brugeren. Så har de ikke delt den med nogen, vi kan ikke følge op på det, vi kan ikke gøre noget ved det, det er *der*.”

For behandleren hindrer de vandtætte skodder ligeledes ”at informationerne flyder”. Behandlerne ønsker ikke at vide alt om *indholdet* af det brugeren har sagt i ForældreVinklen, men informationer om, hvilket forløb brugeren har været igennem, hvad det har givet den enkelte, hvor vedkommende er henne, og hvad der skal følges op på. Samtidig fremgår det også af ovenstående citat, at behandleren, pga. de vandtætte skodder, ikke mener at det brugeren har opnået, (”har vundet”) er tilgængeligt i behandlingen. De indsigter og ting der er blevet diskuteret i ForældreVinklen er ikke delt med behandlerne, hverken af deltagerne og især ikke af projektmedarbejderne, hvorfor behandlerne ikke kan følge op på det.

Denne problematisering af tavsheden om, hvad der måtte være kommet frem i ForældreVinklen, er et mere eller mindre gennemgående træk hos alle de interviewede behandlere, en oplevelse af at projektmedarbejderne og deltagerne selv fik noget *viden* om deltagerne, som nu ”går tabt”;

”Det er lidt ærgerligt, at man ikke kan have en sparring af, om det så havde været psykologerne der henvendte sig; ”nå men ved du hvad, vi kører et forløb med den gældende... og vores fornemmelse er helt klart, at vi støtter op omkring det her” og sådan noget, så synes jeg, så ville der være *pointe* i det, og at man måske kunne bruge det, få noget *viden* der. Jeg synes der går for meget tabt.”

En viden der ikke er delt med behandlerne er altså gået tabt. Men til hvilken gavn er viden, hvis brugeren ikke selv vil fortælle det? En behandler forklarede:

”[Det handler jo om] hvad er det, vi sætter i fokus i det her forum [...] her kan du godt snakke om, hvordan du har det, og hvordan din relation er til den ene og den anden, men det der bliver ført til journal, det kan være interessant at arbejde videre med for ham [brugeren selv], eller for kommunen, hvor dokumentationen kan blive vigtig, det er jo netop; hvordan er fremmøde pligten, hvordan er hans sociale kompetencer. Altså igen det der med, at netop fordi der er jo stor udskiftning i personalegrupperne og der har man i mange år påstået at behandlingsformerne ikke har *virket*, men der er også enormt meget viden, der er gået tabt, fordi der ikke er *dokumenteret* noget”

Behandleren varetager her to opgaver: Dels hvad der i behandlerens øjne er interessant for brugeren at arbejde mere med, dels hvad der er interessant for andre at arbejde videre med, eller *vide* noget om. Det handler måske også om, at behandleren har det overordnede overblik over brugerens situation og behandlingsplan og dette overblik ikke nødvendigvis er kommet som en følge af tæt kontakt til den pågældende bruger, men gennem det skriftlige materiale fra flere professionelle, der ligger i journalen, samt via den dialog behandleren har med disse andre professionelle personer:

” [...] *alt* det koordinerende arbejde det laver vi som socialrådgivere. Men vores kontakt [med brugeren] er så også tit lidt *perifer*”

Udover den viden der normalt kommer via kontakten til andre instanser, står ”den tabte viden” også i modsætning til ønsket om øget registrering, måling og dokumentation som KABS følger (jf. kap. 2):

”[det er et problem for] målbarheden, jamen har det så givet noget til brugeren ikke? Når man ikke får nogle tilbagemeldinger, så er det lidt svært at bruge det i forhold til den fremtidige plan. [...] så selvfølgelig er det lagt over til hende [brugeren], og det er jo også bare en anden situation, for vi er vant til at have fingrene med i bolledejen [ler lidt] hele tiden og hvad der sker og være en del af det. Og det kan godt være, at vi kan klare os på den måde, men jeg tror alligevel også det stiller krav til at man [brugeren] er lidt ressourcestærk.”

Behandlerne påpeger ligeledes at deltagelsen i ForældreVinklen ikke kan noteres i journalen og handleplanen, da resultaterne fra projektet og om deltagerne overhovedet går der, ikke kan registreres:

Behandler 1: ”Det kan jo heller ikke nytte noget, at man siger, at det er et led i en behandling, når vi rent faktisk ikke ved om de bliver behandlet. Og vi kan heller ikke skrive det ind i en behandlingsplan, det kan ikke lade sig gøre, sådan som vi faktisk skal. Det kan vi ikke”

Evaluators: ”Hvorfor kan I ikke skrive det ind?”

Behandler 1: ”Vi aner slet ikke om de går der... altså vi kan jo ikke følge op på det”

Behandler 2: ”måle effekten af det”

Behandler 1: ”vi skal kunne *dokumentere* det”

Samlet er viden om brugeren noget, der både skal kunne måles og dokumenteres, som ofte skal deles mellem behandlere, sådan at det overordnede, eller det som ”er interessant” for andre behandlere at vide, gives videre, også selvom brugeren ikke selv er budbringeren. Det en bruger måske har fortalt i et bestemt forum til en bestemt behandler, kan andre behandlere også have interesse i at have kendskab til:

” [...] hvis man nu har siddet og haft en samtale med en klient, hvor de har åbent op for nogle ting. Sådan som de er berørt af, opfyldt af, så syntes jeg, så gør vi jo gerne *det*, at vi lige skriver et *lille bitte* notat i journalen, ikke sådan indholdet og... man kan *sagtens* holde diskretionen, hvis det er nogle ting, som man ikke synes behøver tilflyde andre. Men viden om at *her er en* der er flosset lige op omkring de her følelser. Og det er meget, meget rart, for den næste [behandler] der tager over, eller som er kollegaen, at hun kan læse det og sige; ”det er jeg orienteret om, jeg behøver ikke gå *ind* i det. Jeg skal bare *vide* det i min tilgang til den klient, at der er noget der er aktualiseret”.

Journalisering, videregivelse af relevante oplysninger, dokumentation, samt det at stykke enkeltdele i brugernes historier –både det de selv fortæller og det behandleren får viden om fra andre professionelle– sammen til et samlet hele, fremgår alle som nogle af de vigtige enkeltdele, ud fra hvilke behandleren tilrettelægger og legitimerer sin behandlingsplan eller udformer den hjælp og

støtte, som behandleren i kraft af sin erfaring og faglighed mener vil gavne den enkelte bruger bedst.

ForældreVinklen udfordrede således den gængse praksis i form af den manglende mulighed for at samle enkeltdelene og lade behandlerne udføre deres arbejde i form af støtte, kontrol og journalisering.

5.1.1. ”Vi er også en frizone”

Alle behandlere understregede i interviewene, at indberetningspligten også gjaldt for ForældreVinklen:

”Egentlig er det ikke så forskelligt, hvis ForældreVinklen får oplysninger om, at der er et barn, der bliver *dybt* omsorgssvigtet, så har de jo også oplysningspligt. Så... man kan sige, der er ikke så stor forskel alligevel på det, tænker jeg på. Det vi er underlagt her, er de jo også et eller andet sted underlagt i ForældreVinklen, men det er klart, vi har et tættere samarbejde med kommunen her, det har vi jo i og med vi tillægger urinprøver [...] osv. Så selvfølgelig er vi en kontrolperson på en anden måde, men man kan ikke sidde *alt* overhørig heller.”

Det har desuden været et gennemgående træk at behandlerne ikke mener, at ForældreVinklen nødvendigvis var så anderledes end det øvrige behandlingstilbud. Behandlerne forestiller sig at ForældreVinklen måske endda har et problem. En behandler afslører nogle sådanne overvejelser i et eksempel (der ikke havde noget med ForældreVinklen at gøre), hvor et forældrepar i KABS fik anbragt deres børn:

”F.eks. hvis vi nu tager det der par, du ved [hentyder til kollegaen, hvem hun taler om], fordi de havde fra starten haft deres børn hjemme på et tidspunkt, hvor der skete nogle *grufulde* ting, som vi ikke har vidst, fordi de ikke har fortalt det. Der kunne jeg godt forestille mig, at hun [moren] ville føle hun kunne sige sådan nogle ting der [i ForældreVinklen], som hun ikke kunne sige her”

Modsat de spørgsmål frizoneidéen har skabt blandt behandlerne nævner én, at heller ikke *det* måske er så anderledes fra den øvrige behandling:

”[...] nu ved vi jo ikke så meget om det, og det er jo det, der er sådan lidt, *frizonen*, for jeg oplever jo også *os* som en frizone, i forhold til at deres misbrug helt klart har en plads her, og at de ikke er specielt unikke her, frem for at være det i en ... en anden form, en anden sammenhæng; det kan bare være transporten herud. Men herude der er de ens, og her er det ikke farligt at snakke...”

”Frizone” betyder her at rumme stofmisbrugeren i modsætning til det omgivende samfund, hvor misbrugeren stigmatiseres.

5.1.2. Misforstået tavshedspligt -fridage

Projektmedarbejderne, ledelsen og afdelingerne indgik en aftale om, at deltagerne i ForældreVinklen kunne få medicin med hjem dagen i forvejen, for at kunne møde til tiden den efterfølgende For-

ældreVinkel-dag. Hertil skrev projektmedarbejderne en oversigtsliste på mødedagene i ForældreVinklen for en periode af ca. 2 måneder, som deltagerne kunne vise i afdelingerne, for at dokumentere datoerne, på hvilke de skulle have medicin med hjem. På en af afdelingerne kopierede behandlerne disse lister og satte dem ind i medicinkardex:

” [Deltagerne] har fået sendt nogle sedler med datoerne på, som vi så satte ind i medicinkardex og i det øjeblik de kom og sagde, ”I dag skal jeg have medicinen med”, så har de afleveret en seddel så vi kunne se; ”jamen det er sandt, i morgen er der en dato, hvor du skal i ForældreVinklen”.”

Trods denne sikkerhedsforanstaltning har samtlige behandlere understreget den snyd, der alligevel forekom:

”Men det er jo sådan noget med; ”den [dato sedlen] har jeg glemt” og ”jeg ved godt det der, men den har jeg da glemt og jeg tror faktisk slet ikke jeg har den mere” ”

Set fra behandlernes synspunkt har ForældreVinklen med sine vandtætte skodder givet deltagerne en mulighed for at bruge projektet til at dække over ikke-aftalte fridage. Løgnen og de vandtætte skodder besværliggør behandlernes mulighed for at kontrollere hvad brugeren foretager sig, og dermed få sandheden frem i lyset. Dette er problematisk fordi den rigtige behandling først kan begynde, når brugeren indrømmer løgnen:

”Men jeg synes tit, når de er i et sidemisbrug, og siger det, så har jeg det sådan, at jeg ånder lettet op. Fordi nogle gange siger de det ikke, og vi ved det godt alligevel. Altså så kan vi tale om tingene, som de er. Den der grimme ting med at vi siger; ”Årh! Vi kan jo godt se det” eller vi har *fornemmelsen* men det bliver... ikke til at have med at gøre og føle på, fordi det ikke bliver *sagt*. Når først det bliver *sagt*, så bliver det også til at håndtere sammen med dem på en anden måde.”

Behandleren ser brugernes løgne som en slags fortrængning af problemerne, at unddrage sig behandlingen.

Samtlige behandlere har på spørgsmålet om, hvordan ForældreVinklen kunne forestilles at fortsætte, også svaret, at det ville være fint, at det kørte videre, men at det krævede ændringer i relation til frizone-ideen, for at undgå ovenstående snyderi. Samtidig handler det igen om at samarbejdet mellem de forskellige behandlere skal stykke en helhed sammen om brugeren:

”[...] så jeg synes at hvis det skal *fortsætte*, så synes jeg vi skal gå ind og kigge på det der frizonebegreb, hvad ligger der i det, jeg synes godt vi kan samarbejde mere uden at vi ødelægger det rum”

Samarbejdet uddybes med:

”Altså det er fint, at vi ikke ved lige præcis hvad det indholdsmæssige i det er, men et eller andet sted gør det ikke noget, at vi får en overordnet vurdering på det; ”vedkommende har haft glæde af det her, og vil gerne fortsætte i endnu et forløb.” Altså et eller andet med, at det bliver et forløb på nogle måneder, så får man en tilbagemelding på at det går rigtig godt; ”vedkommende vil gerne fortsætte”, men at vi selvfølgelig ikke ved de konflikter i den og den sammenhæng, alt det der, det kan vi vide af dem [brugerne], men at vi får nogle tilbagemeldinger på; ”nå men hun er rimelig mødestabil og hun virker motiveret” alt sådan noget...”

På forespørgslen om hvordan de så ville reagere, hvis de fik en tilbagemelding om, at nu var der en, der ikke havde været i ForældreVinklen en måned, er svaret:

”Så ville de da selvfølgelig få inddraget deres fredags fri, det er da klart. Vi siger; ”nå men okay”. Vi ville evaluere på det og sige; ”jamen er du glad for det?”, vi ville ikke gå ind i, hvad der er blevet *talt* om. [...] selvfølgelig kan det godt virke som en sanktion, fordi de så skal komme igen om fredagen, men de fik jo også kun bevilliget i og med de blev inviteret dertil”

Mødestabiliteten og uvisheden omkring hvilke deltagere der gik i ForældreVinklen har været en frustration for behandlerne. En behandler kaldte ligefrem den praktiserede frizone i ForældreVinklen for ”det er en misforståelse af tavshedspligten” og uddyber dette således:

”Fordi tavshedspligten går ud på, at man ikke røber noget som helst om indholdet, og det er vi heller ikke det mindste interesseret i [...] vi skal nok få talt med dem [brugeren], om det vi selv har brug for, men der bør være en... et eller andet samarbejdsforum omkring sådan noget, og det har der slet ikke været.”

Problematikken omkring frizonen drejer sig imidlertid ikke kun om hvorvidt brugerne kommer eller ej, eller får noget ud af det eller ej. Det handler også i høj grad om det, at de får deres metadon med hjem, for at kunne møde til tiden den følgende dag (problemet var muligvis ikke så stort med deltagerne på torsdagsholdet, da de skulle/kunne møde igen om fredagen og hente til weekenden). De deltagere som stoppede med at gå i ForældreVinklen fortalte i nogle tilfælde ikke deres behandlere, at de var holdt op, men fortsatte med at få deres medicin med hjem, som om de stadig gik i projektet:

”Nej [de fortæller ikke, hvis de er holdt op] for de benytter sig jo af, netop det med at de er blevet indprentet fra starten; ”alt hvad der foregår her [i ForældreVinklen], er der ingen der får noget at vide om, heller ikke om I møder frem eller ej...”. Så har man lukket en dør. I stedet for at åbne en dør, til at man kan hjælpe dem til at komme videre og få snakket om de problemer”

I interviewene forsøger evaluator at indkredse, hvad problemet er omkring udleveringen og det at en deltager i ForældreVinklen måske fik nogle fridage på den bekostning:

Evaluator: ”Hvad betyder det egentlig, at de tager sig en fridag?”

Behandler: ”Det er da bare fordi, at jeg i hvert fald synes, at hvis de har brug for en fridag, jamen så snakker vi om det, hvorfor de har det. Og så får de den som regel bevilliget. Men *her* der er det så under dække af noget andet. Det synes jeg ikke [er godt], altså det er jo nærmest *det*, der ikke er en god idé. Det er jo ikke fordi, at de ikke må få en fridag, for det er der jo mange der har.”

Der synes her at være mere tale om manglende tillid fra bruger til behandler. Desuden uddyber samme behandler lidt senere, at der er andre og mere bekymrende årsager til at fridagen betragtes som ulovlig og problematisk:

”[...] hvis nogle af dem [der har snydt med ForældreVinklen] overhovedet skulle have *muligheden*, for at kunne være sammen med deres børn igen på nogle andre former, så handlede det i hvert fald om at holde sig væk fra sidemisbruget. Og de har i en *lang* periode brugt den fridag til at dyrke deres sidemisbrug.

[Det kan de] fordi fra torsdag til mandag der er det *ude* [af blodet], der kan vi tage nok så mange urinprøver, det er *væk*, det ved de. Så lige netop med dem, der har den fredagsfriday ikke været god.”

Bekymringen for at brugeren kommer ud i et eskalerende forbrug af stoffer på grund af “en ulovlig friday”, deles også af de øvrige behandlere:

”[...] man kan stille spørgsmålstejn *igen* ved begrebet frizone, [...] jeg har en formodning om at i hvert fald en del af dem, der kom herudefra, er der måske én som har et stabilt fremmøde. Uden at jeg ved det med sikkerhed. [...] og der tænkte jeg sådan lidt, så er det nogle gange en *bjørnetjeneste*, at vi giver dem fri, for så er de væk om fredagen, og så råder de over måske tre- fire dages medicin, og hvad kan der ikke ske der? Måske er de ikke i stand til at honorere det og måske ryger de ud i et andet, et større misbrug.”

5.2. Fra forventninger og interesse til skepsis og tilbageholdenhed

ForældreVinklen stod på mange måder i diametral modsætning til det øvrige behandlingssystem og til den praksis behandlerne arbejdede under. ForældreVinklen varetog kun den ene opgave projektet var berammet til: At udfolde deltagernes forældrevinkel. Der blev ikke ført journal, der var intet koordinerende arbejde, projektet varetog ikke medicinudlevering, der var intet krav om eller mulighed for sanktion eller kontrol:

”For at sikre en åben atmosfære i gruppen, skal der være skodder mellem projektet og den øvrige behandling. De betroelser og beretninger, der kommer frem i gruppearbejdet er ikke informationer til brug for kontaktpersonen. Det vil sige, at projektmedarbejderne ikke skriver i brugerens behandlingsjournal og ikke formidler informationer videre til den øvrige behandling” (Maj 2002 s. 9)

Behandlernes stigende erfaring med tvivlstilfælde om brugeres (u)regelmæssige deltagelse i ForældreVinklen fik behandlerne til at ændre holdning over for projektet. Fra at flere behandlere i starten imødekom ForældreVinklen som en rigtig god idé, bevirkede de manglende informationer om brugernes forløb i ForældreVinklen, at behandlerne blev skeptiske:

”Altså jeg var meget engageret i starten og henviste flere til at starte med. Et par af dem jeg henviste, meldte tilbage til mig, at de var meget begejstrede for det. Men det aftog hurtigt, og det aftog hurtigt i forhold til, at det gik op for mig, at de havde fået sig en friday og ikke kom ret meget i ForældreVinklen. Men det ville de jo ikke sige.”

Behandlerne savnede også information om projektets forløb generelt:

”Så alt i alt kan man sige, i starten, i hvert fald for mit vedkommende, var jeg meget, meget engageret i det, og syntes det var alle tiders idé, og jeg har *fuldstændig* mistet interessen for det. Fordi jeg synes ikke, at der er blevet fulgt op på den måde det skulle. Det må jeg sige... Og vi har ikke haft en ærlig chance for at gøre noget ved det. F.eks. hvor længe holdene varede?”

Ligeledes påpeger en behandler det beklagelige perspektiv i frizone-idéen:

” [...] det er frizonen igen; vi lukker rummet helt, og her har du et fri-rum. Det vil så sige et eller andet sted, hvis vi så går lidt videre, at det kun er i det skjulte, vi kan være os selv. At det er her vi *tør* og så kan vi godt snakke?”

Manglende information har givet grobund for skepsis og usikkerhed omkring det at anbefale ForældreVinklen til andre brugere. Projektet fik simpelthen et troværdighedsproblem i behandlernes øjne, der resulterede i manglende opbakning og henvisning af nye deltagere.

6. KONKLUSION

I dette kapitel præciseres de vigtigste konklusioner, idet resultaterne og forløbet af projektet sammenholdes med de centrale punkter i evalueringsplanen. Derudover peger konklusionen på nogle vigtige problemstillinger og erfaringer, som blev synlige i evalueringen og som lægger op til en videre diskussion om, hvordan man fremover kan arbejde videre med tilbud til de brugere i KABS, der har børn.

Fokus fra børn til forældre

Formålet med ForældreVinklen var at skabe et tilbud til brugere i KABS, der havde børn, fordi denne gruppes interesser hidtil har stået svagt, da fokus ofte er rettet på barnets tarv. Med projektet ønskede man fra KABS' side endvidere at høste erfaringer om denne gruppe brugeres behov og ønsker med henblik på et mere permanent tilbud til denne gruppe. Målgruppen var fra starten KABS' brugere med en eller anden form for forældre lignende relation til børn. Dvs. at disse brugere selv havde børn eller var ”stedforældre” og at deres børn enten var hjemmeboende eller anbragte eller udeboende på anden vis.

Det levede dobbeltliv – også i behandlingen

Samtlige deltagere der fik kendskab til ForældreVinklen understregede, at der faktisk er et stort behov for et tilbud til stofbrugere, der har børn. For de fleste deltagere er det svært at tale med andre om problemer, tanker og følelser vedrørende det at være forælder samtidig med at være i behandling for et stofmisbrug. Det er velkendt for de fleste i behandlingssystemet, at stofbrugere ofte lever et dobbeltliv i forhold til andre uden for behandlingssystemet. Stofbrugere forsøger således at skjule for deres omgivelser, at de har eller har haft tilknytning til stofmiljøet og/eller stofmisbrugsbehandling, for at undgå den stigmatisering og fordømmelse de har erfaring for følger med en sådan indrømmelse. Men netop dobbeltlivet vanskeliggør samtidig, at brugeren kan skabe et solidt netværk uden for behandlingen og stofmiljøet, f.eks. i forbindelse med deres børns skole, fritidsaktiviteter etc. fordi han/hun hele tiden skal passe på, at de halve sandheder ikke bliver afsløret. Af den grund beskrev flere deltagere deres tilbageholdenhed med at lære andre forældre at kende.

Mere overraskende er det måske, at evalueringen viste, at brugere med børn også lever et dobbeltliv i behandlingen. Over for behandlerne kan det være svært for brugerne at tale om de nære problemer og glæder i deres liv og om deres børn, fordi de oplever, at disse informationer af behandlerne som regel knyttes til det overordnede fokus for behandlingen, nemlig stof(mis)bruget. At

brugerne skjuler sider af sig selv over for behandlerne er foranlediget af, at der i behandlingen er skærpet opmærksomhed på dem som stofbrugende forældre. Denne opmærksomhed indebærer kontrol og vurdering af brugerens stofbrug, og kan få konsekvenser i forbindelse med metadondosis og –udlevering, og samkvem med eller anbringelse af ens barn. Den skærpede opmærksomhed i afdelingerne opleves af deltagerne sådan, at alt hvad man siger bliver vurderet i forhold til ens behandlingsforløb og ens stof(mis)brug. Selv almindelig dagligdags snak og kontakt i behandlingen, som deltagerne opfatter som irrelevant for behandlingen som sådan, har de erfaring for, at behandlerne kan inddrage som elementer i vurderingen af dem som misbrugere i behandling. Disse forskellige opfattelser af betydningen af samtale og kontakt skaber en agtpågivenhed og deraf følgende mistro i mødet mellem behandler og bruger.

Mange brugere bliver således tavse om store såvel som små betydningsfulde ting i deres liv og står derved også alene med tanker og følelser, valg og spørgsmål som de ikke har mulighed for at dele med andre. Den manglende inddragelse af behandlerne i disse tanker og problemer, skaber ligeledes en agtpågivenhed (og underliggende mistro) fra behandlernes side, der netop ønsker og forsøger at komme ind til ”kernen”, sandheden og følelserne i brugernes liv.

Der er derfor en risiko for at bruger og behandler taler forbi hinanden og brugeren kan ligeledes have en oplevelse af, ikke at blive set som ”det hele menneske” han/hun i virkeligheden er, ligesom behandleren ikke får en reel chance for at forstå, hvor hjælp skal/kan sættes ind, og ikke mindst hvad brugerens behov og ønsker i virkeligheden er.

Stofmisbruger i behandling – menneske i ForældreVinklen

Brugernes oplevelse af behandlernes konstante fokus på stofproblemer, hvorigennem også alle andre problemer og erfaringer forstås og forklares, er med til at øge risikoen for en yderligere stigmatisering. På samme måde bliver den kontrol og vurdering, behandlerne anvender i deres arbejde, oplevet af deltagerne som en fordømmelse af hele deres person. Det er i denne sammenhæng paradoksalt at stofferne og stof(mis)bruget samtidig bliver tabu-belagt; brugere oplever i hvert fald ikke, at de kan tale om stofferne så modsætningsfyldt, som de oplever dem, men kun beskrive dem som et problem, som de skal hjælpes med for at ”komme videre”.

At ForældreVinklen var fri for kontrol og vurdering i forhold til udlevering var en vigtig ramme for deltagerens oplevelse af projektet som ikke-fordømmende, og et sted hvor de følte sig set som hele mennesker og ikke blot som stofmisbrugere. Ligeledes oplevede deltagerne, at de tanker og erfaringer

ger vedrørende deres liv og deres børn, som de tog op i ForældreVinklen, ikke nødvendigvis blev knyttet til stof(mis)brug og –behandling. På den måde følte deltagerne sig anerkendt og hørt, hvilket resulterede i, at de følte sig mere fri til at fortælle om deres liv og de tanker, valg, problemer og glæder netop deres liv indebar.

Muligheden for i projektet at se og vise andre sider af sig selv end stofmisbruget - var noget deltagerne hæftede sig ved allerede fra starten, da de fik tilbudt at deltage i projektet.

ForældreVinklen: Positiv identitet og fokus på ressourcer

Da deltagerne hørte om ForældreVinklen, hæftede de sig først og fremmest ved, at dette projekt gav dem mulighed for at tale om det at være forælder i et forum af *ligestillede*. Definitionen af *ligestillede* indebar netop *ikke*, at man var stof(mis)bruger, men at man var forælder. Dermed oplevede de fra starten at have en positiv identitet i modsætning til den stigmatisering som stofmisbruger, som deltagerne normalt følte sig reduceret til. Betydningen af at tale med ligestillede blev mere og mere tydelig, som projektet udviklede sig. For deltagerne betød mødet med andre stof(mis)brugere, at man kunne fortælle ”alt”, fordi de andre deltagere kendte den baggrund, man talte ud fra og havde prøvet de samme (pinagtige) ting mht. et aktivt stofbrug.

Desuden hæftede de sig ved, at projektet var for en lille gruppe deltagere og at det skulle varetages af to eksterne psykologer. Interessant er det, at når deltagerne har beskrevet projektet, har hverken dets specifikke metoder eller dets ”frizone” (se nedenfor) været centrale. Det har derimod oplevelsen af projektet som en ny mulighed.

Oprindeligt lå der en ide om at ForældreVinklen skulle ”øge brugernes forældrekompetencer”, men betydningen af ”forældrekompetencer” flyttede sig fra de oprindelige planer om at være undervisning, der skulle give formel viden om børns udvikling, forældres ansvar osv. (jf. ideen om ”Forældreskolen”) til at være et spørgsmål om at få nye ”vinkler” på de emner, deltagerne selv bragte op vedrørende deres forældreskab.

ForældreVinklen har således ikke været et undervisningstilbud om forældre-børneproblematikker, men udelukkende et terapeutisk rum, der gennem forskellige metoder gerne ville rumme såvel positive som negative erfaringer, følelser, ønsker og emner, såvel problemstillinger som positive aspekter af forældreskabet. Udgangspunktet var forældreskabet, men det virkelige fokus var på den enkelte person som menneske. Mange af metoderne omhandlede derfor deltagerens liv og personlighed mere end selve relationen til barnet/børnene. Relationerne til børnene blev be-

handlet mere eller mindre indirekte ud fra deltagernes egne livsforløb og erfaringer. Her var deltagerne i stigende grad med til at præge indhold og ramme. Det terapeutiske rum ForældreVinklen tog sit afsæt i, fremhævede deltagernes ressourcer og muligheder, frem for at fokusere på eventuelle mangler og problemer.

I ForældreVinklen blev det muligt for deltagerne at dele erfaringer med hinanden uden at møde den fordømmelse de fleste deltagere frygtede at kunne blive mødt med, og uden at skulle skjule sider af sig selv. Før denne erfaringsudveksling kunne finde sted, måtte fortroligheden og tilliden til, at det man sagde i ForældreVinklen ikke kom videre, imidlertid først sikres. Her var frizonen og de metoder projektmedarbejderne anvendte i projektet, med til at skabe denne gensidige tillid og skabe rum for anerkendelse og imødekommenhed.

ForældreVinklen har således tilbudt et sted, hvor forældre i KABS kunne være til stede på *trods af* stoffer og ikke *på grund af* dem. Nogle deltagere har fortalt, hvordan ForældreVinklens fokus på ressourcer hos hver enkelt deltager har betydet, at deres stof(mis)brug er blevet mindsket, og at selvtilliden og troen på, at man havde nogle ressourcer med hensyn til sit barn/sine børn, er blevet styrket. Projektets metoder og øvelser har bidraget væsentligt til, at disse ressourcer er blevet synliggjort. Derudover har deltagere understreget, hvordan metoderne har øget kendskabet til de andre deltagere, og dermed gjort det muligt at tale om børnene og de glæder og vanskeligheder, der følger med forældreskabet, med andre der var i samme situation som en selv.

At ForældreVinklen fandt sted uden for afdelingerne og på tværs af dem, var for deltagerne et kærkomment afbræk i behandlingshverdagen. Men det fik også betydning for frizonen, som blev understreget af den fysiske (geografiske) adskillelse mellem afdelingerne og ForældreVinklen.

Frizonen: Fri for kontrol –og fordømmelse

Frizonen betød for deltagerne to ting: For det første betød frizonen, hvad også projektmedarbejderne og behandlerne tillagde begrebet, nemlig en kontrol- og vurderingsfri zone, hvor der ikke var udveksling af informationer mellem projektmedarbejderne og behandlerne om deltagerne i projektet. For det andet beskrev flere frizonen som et ”fristed”, hvor man kunne tale om følelser og tanker, som man ellers gik alene med. Det var et sted, hvor man kunne være sig selv, fordi fravær af kontrol og vurderinger af selve stof(mis)bruget betød, at man ikke følte sig mødt med fordømmelse af sin *person*.

For behandlerne blev frizonen mødt med skepsis og oplevet som problematisk, fordi behandlerne her forestillede sig, at deltagerne i sådan en frizone ville fortælle om stofmisbruget i deres liv, uden at dette medførte sanktioner eller øget kontrol.

Frizonen blev dog sjældent brugt til at tale om ens eventuelle stofbrug, fordi dette var et underliggende vilkår alle deltagerne kendte til, og som man derfor ikke behøvede at italesætte eller fokusere på. I stedet brugte deltagerne frizonen til at tale om det, der stod dem nær og det som kunne være svært i deres liv vedrørende børn, partnere, familie mv. I frizonen blev det netop legitimt at tale om disse emner, problemer og bekymringer, *uden* at fokus straks blev rettet mod deltagerens stofbrug og mod at sætte mål for behandlingen. Flere deltagere nævnte netop betydningen af ”bare” at kunne tale frit om de ofte modsatrettede følelser, man havde vedrørende valg og ønsker for ens fremtid. I ForældreVinklen blev disse tanker og følelser mødt med forståelse, fordi de andre deltagere kendte til de kampe, man som stof(mis)bruger og forælder måtte slås med. Deltagerne forstod hvilke stærke kræfter, som var oppe mod hinanden, uden at de af den grund anfægtede den kærlighed, man som forældre følte for sine børn.

Betydningen af de andre deltagers anerkendelse

De andre deltagers imødekommenhed og anerkendelse fremhævedes af deltagerne som afgørende for, om ForældreVinklen var et rart sted at komme. Flere deltagere har udtrykt glæde og lettelse over at møde anerkendelse fra de øvrige deltagere, når de har fremlagt en situation, de havde det svært med.

Modsat har andre deltagere ikke mærket denne anerkendelse, hvilket har været en barriere for at de kunne deltage og få plads til deres problemer, følelser og valg i livet. Nogle deltagere har følt at den skam og skyld, de selv kæmpede med i forhold til deres forældreskab, blev forstærket ved oplevelsen af de andre deltagers manglende anerkendelse af netop deres situation. Endvidere var bestemte idealer for samvær og adfærd i gruppen dominerende. Dette blev til dels manifesteret og vedligeholdt i kraft af den introducerende øvelse, der omhandlede ”forventninger til ForældreVinklen”.

For de deltagere som ikke følte sig mødt med forståelse og imødekommenhed fra de andre deltagere, blev det svært at være i ForældreVinklen. Det at blive mødt med anerkendelse fra og føle sig ligestillet med de andre deltagere i ForældreVinklen, var således meget centralt for deltagerens indtryk af projektet og blev dermed både projektets styrke og svaghed.

Det problematiske i projektets lange opstartsfasen

Den lange opstartsfasen i projektet bevirkede, at nogle deltagere ikke nåede at se, hvad de kunne bruge ForældreVinklen til før de holdt op. Fremmødet var varierende (fra 1 til 6 deltagere pr. gang) hvilket betød, at projektmedarbejderne helt frem til februar 2002 introducerede nye deltagere for at opretholde ideen om "et hold". Det var imidlertid svært for de "gamle" deltagere, at projektet hele tiden optog nye, fordi de selv stadig forsøgte at lære hinanden at kende. De følte det trivielt og frustrerende at skulle modtage og lære nye deltagere at kende.

Netop ideen om at ForældreVinklen skulle bestå af hold, gjorde at projektmedarbejderne i lang tid forsøgte at danne en gruppe med en vis stabilitet. Men dette fokus på gruppefællesskabet blev svært at opretholde pga. det varierende fremmøde, hvorfor projektmedarbejderne ændrede strategi til at tage udgangspunkt i de deltagere, som faktisk mødte op, i stedet for at fokusere på dem som ikke kom. Den ændring fik betydning for deltagerne, som oplevede at de fik mere ud af at komme på trods af eventuelle afbud fra andre deltagere.

Deltagernes tilbageholdenhed ved nye øvelser

Startfasen var også præget af, at projektmedarbejderne skulle gøre sig erfaringer med hvilke metoder og øvelser, der var hensigtsmæssige i projektet, og hvilken ramme projektet fungerede bedst i.

Programmet for ForældreVinkel-dagene ændrede undervejs karakter fra at være meget stramt og fastlagt fra dagens start, til en form hvor spontane emner, som deltagerne måtte bringe frem, fik plads og blev taget alvorligt. Her viste det sig, at de metoder, der kunne behandle de emner, deltagerne aktuelt var optagede af i deres liv, eller emner som spontant opstod ved dagens start, var dem, deltagerne var glædest for.

Mange af øvelserne var imidlertid svære og tidskrævende at forklare, fordi de bestod af flere enkeltdele, som til sammen udgjorde et bestemt hele. Det blev derfor vanskeligt at forklare deltagerne øvelsernes fulde omfang, uden at de mistede overblikket. Omvendt var det svært for deltagerne at gå i gang med en øvelse, som de ikke forstod til fulde, så længe de stadig ikke havde lært de andre deltagere og projektmedarbejderne at kende. Fordi forældreskabet netop er et meget følsomt emne for de fleste af deltagerne, tøvede mange derfor med at gå i gang med noget, som de ikke kunne gennemskue konsekvenserne af.

Flere deltagere har dog, på trods af at de ikke altid vidste, hvad øvelserne gik ud på, alligevel givet udtryk for at have følt et styrket selvværd i ForældreVinklen. For de deltagere som, efter eget

udsagn, blot tog imod tilbuddet om projektet ”for at fylde dagen ud”, og som blev i ForældreVinklen, blev det en kærkommen sidegevinst at opleve venskab, anerkendelse og genkendelse i både stof(mis)brugets vanskeligheder og det at have børn. De oplevede også, at deres selvtillid blev styrket.

Projektets begrænsninger

Fra begyndelsen var det projektmedarbejdernes intention med projektet at skabe et rum, der kunne imødekomme såvel negative som positive sider af forældreskabet. Men projektet havde sine begrænsninger i de tilfælde, hvor en deltager havde brug for konkret praktisk hjælp i forbindelse med svære og konkrete vanskeligheder. Det var karakteristisk, at deltagerne i sådanne situationer holdt op med at komme i ForældreVinklen, og i nogle tilfælde har trukket på andre behandlerrelationer. Materialet peger ligeledes på, at de forældre, hvis børn enten var anbragte eller hvor der kun var lidt samkvem med barnet, holdt hurtigere op i ForældreVinklen. På samme måde gjorde det sig gældende, hvis deltageren havde mere end to børn og kun lidt samkvem med mindst én af disse børn. Disse deltagere kunne ikke magte at sidde i en gruppe og det var således synligt, at projektet krævede et vist overskud hos deltagerne, for at man kunne deltage.

Det problematiske i tidsbegrænsede projekter

ForældreVinklen fik knap 9 måneder til at gøre sig forskellige erfaringer vedrørende stofbrugende forældres behov og tanker, og til at finde en hensigtsmæssig struktur og indhold for projektet. Det er ikke lang tid for et projekt at finde sin rutine, specielt ikke i betragtning af, at indhold og ramme løbende skulle gennemtænkes og justeres så meget som det har været tilfældet her. Det er generelt problematisk for tidsbegrænsede projekter, at netop som projektmedarbejdere, deltagere mv. har fundet den passende struktur og rutine, er den tidsberammede bevilling slut og projektet stopper.

I ForældreVinklen viste opstartsfasen på det første hold at vare til midten af februar 2003, hvor der endelig blev lukket for nye deltagere. Det andet hold startede først medio december 2002. Projektet sluttede 1. maj 2003.

Forældres behov for støtte fremover

Den løbende og meget foranderlige proces ForældreVinklen har fungeret i, har betydet at mange små fragmenter har været længe om at blive en helhed. En helhed, der til sidst syntes at komme til syne, og som sandsynligvis havde givet andre resultater, hvis projektet havde fortsat.

Frizonen fik såvel indirekte som direkte en stor betydning for ForældreVinklen og i kraft af denne blev nye behov og ønsker hos deltagerne synlige. Hvad projektet har vist er, at stof(mis)brugere, der er forældre, har et ofte overset behov for støtte i den situation, de befinder sig i. Det handler om behov for at blive anerkendt for, hvad de er og hvad de kan, men også et behov for at kunne tale om deres erfaringer som forældre, med henblik på at kunne være noget for deres børn. ForældreVinklen gjorde det muligt for brugere i KABS, der havde børn, at mødes og dele erfaringer med hinanden. Disse brugere føler sig ikke i stand til på eget initiativ at etablere en sådan ramme på afdelingerne. Projektet har således peget på begrænsningerne i den eksisterende behandling, og samtidig vist, at et sådan projekt faktisk kunne fastholde og interessere brugere i KABS. Dette kunne lade sig gøre, fordi det var et projekt adskilt fra den eksisterende behandling, hvilket var en forudsætning for, at deltagerne overhovedet kunne tale om deres glæder og sorger med at være forældre. Frizonen blev dermed et ”fristed” for disse brugere, hvor de fandt støtte og anerkendelse, ikke mindst fordi projektet tog udgangspunkt i en anden ”vinkel” til dem som mennesker, hvorved det styrkede og synliggjorde de ressourcer, de havde.

Projektet peger på at brugere med børn i større grad end tidligere antaget har behov for et sted, hvor de mødes på andre vilkår end i stofmisbrugsbehandlingen. Der kan være brug for et sted, hvor de mødes af uvildige (professionelle), der lytter til deres ønsker og behov, og hvor man som udgangspunkt prioriterer at varetage disse brugeres interesser som forældre. Kravene til et sådant peger på behovet for en kontrol- og vurderingsfri zone som supplement til den eksisterende behandling. Én mulighed for at virkeliggøre et sådant tilbud er at se nærmere på § 40 A i Lov om Social Service, der omhandler forældrenes ret til en støtteperson i forbindelse med et barns anbringelse uden for hjemmet. Her kunne det være interessant at undersøge mulighederne for at bygge videre på denne bestemmelse, så også andre forældre i KABS kunne drage nytte af ideen om uvildige støttepersoner.

LITTERATURLISTE

Anderson, Sally

At bevæge sig - fra klient til individ. Evaluering af Det Idrætspolitiske Idéprogram III Institut for Idræt. Københavns Universitet 2002.

Jöhncke, Steffen

Evaluering af Projekt FRAM (1999-2001), Københavns Kommune, Familie- og Arbejdsmarkedsforvaltningen, Kontoret for Særlige Grupper. 2001

Luhmann, Niklas

Tillid - en mekanisme til reduktion af social kompleksitet. København: Hans Reitzels Forlag A/S, 1999 [1968]

KABS' ledelse og Administration

Større forældrekompetance hos stofbrugere 21.05.2001.

KABS

Notat: Opgaver, vision og handlingsplan for KABS 12.09.2001

KABS

Procedure for behandling i KABS. September 2002

KABS

Virksomhedsplan 2003.

Københavns Amt

Status og Udvikling i KABS. November 2002.

Ry, Trine:

Ecstasy-gruppen. Københavns Kommune, Familie- og Arbejdsmarkedsforvaltningen, kontoret for intern service, marts 2001

Social- og Sundhedsudvalget i Københavns Amt

Sammenhængende analyse af stofmisbrugsområdet 2002

Steffen, Vibeke

Challenging control: antabuse medication in Denmark (nd.)

Østergaard, Louise G. og Daverkosen, Mie

ForældreVinklen -Refleksioner over formål, arbejdsspørgsmål og hypoteser, metoder. juni 2002

BILAG

- 1. Arbejdsgruppens kommissorium for projektet vedrørende tilbud til stofbrugere med børn.**
- 2. Arbejdsgruppens rapport *Pilotprojekt: Støtte til stofbrugere med børn. KABS Maj 2002***
- 3. Evalueringsplan juli 2002**

Bilag 1. Arbejdsgruppens kommissorium for projektet vedrørende tilbud til stofbrugere med børn.

BEHANDLINGSCENTER FOR STOFBRUGERE

Ledelse og Administration
12.09.2001

Kommissorium for arbejdsgruppen vedr. tilbud til stofbrugere med børn

Baggrund: Hjemmeboende børn unddrager sig ofte opmærksomhed, dels fordi misbrugsinstitutionerne ikke er gearret til børn, dels fordi de kommunale familieafdelinger ikke har ressourcer. Forældrene holder ofte lav profil, fordi de frygter at barnet bliver fjernet. - Når det sker indtræder sorg, tvivl og ofte urealistiske håb, som gør det vanskeligt for klienten at komme videre i sit liv.

SSU har maj 2001 bevilget 625.000 af satspuljemidlerne til et to-årigt projekt "Større forældrekompetence hos stofbrugere". Projektet afholdes fra 01.09.01-31.08.03. Formålet er at øge forældrekompetencen hos stofbrugere, hvor der opholder sig børn i hjemmet eller som er forældre til børn, der er anbragte. Projektet har således et dobbeltsporet sigte: dels at understøtte forældreevnen på det konkrete niveau, dels at afhjælpe de (ofte) svære traumer, der knytter sig at være adskilt fra et barn.

I forbindelse med satspuljeprojektet er nedsat en styregruppe, som med dette papir får udvidet sit kommissorium til også at beskrive behovet for et permanent tilbud til stofbrugere med børn (familieambulatorium). Arbejdsgruppen har således to opgaver:

Opgaver:

1) At etablere rammerne omkring satspuljeprojektet, "Større forældrekompetence hos stofbrugere", herunder konkretisere indhold og organisation samt identificere markører, som skal indgå i den løbende dataopsamling. Der er afsat midler til en projektkoordinator, og arbejdsgruppen skal afgrænse vedkommendes opgaver og kompetence. Den afsluttende rapportering skal bl.a. belyse brugertilfredshed, personaleengagement, organisation og proces.

Projektet afholdes i behandlingscentret og forventes at inddrage alle faggrupper, men der bør herudover inddrages børnepsykologisk ekspertise. På det konkrete niveau vil "forældreskolen" indholde:

- undervisning af forældregrupper, temadage etc.
- diskussion af problemer der knytter sig til opdragelse, daginstitution, børnesygdomme, skolestart, problemer med kammerater, mobning og stigmatisering
- angsten for at få fjernet et barn.
- bringe fokus på sorg og bearbejdelse af denne
- lære brugerne at mestre at have et anbragt barn med begrænset eller intet samkvem
- at indgå i relation til en plejefamilie
- understøtte dialogen og kontakten til den kommunale forvaltning.
- fremme netværksdannelse

2) Arbejdsgruppen har endvidere til opgave at beskrive mål, indhold og implementering af et ambulans tilbud (familieambulatorium) til stofbrugere, som er forældre til hjemmeboende

Bilag 1. Arbejdsgruppens kommissorium for projektet vedrørende tilbud til stofbrugere med børn.

eller anbragte børn eller samlever i forhold, hvor der opholder sig et eller flere børn i hjemmet. Arbejdsgruppen skal herunder belyse:

- snitfladen mellem det amtslige behandlingstilbud og primærkommunernes familieafdelinger
- forskelle i praksis på børnesagsområdet i de enkelte kommuner
- antallet af stofbrugende forældre, hjemmeboende og anbragte børn og samkvemsstatus
- balancen mellem behandling og kontrol
- tilbuddets image hos brugerne
- snitfladen til misbrugsteamet på KAS Glostrup og familieambulatoriet på Hvidovre hospital
- beskrive forudsætningerne for gennemførelsen af tilbuddet, herunder faglig ekspertise, normering og fysisk indretning

I arbejdet inddrages erfaringer fra sammenlignelige tilbud i andre amter.

Deltagere:

Konsulent Ingelis Langgaard (formand)

Socialrådgiver Mia Heick, visitationen

Socialrådgiver Berit Jonassen, Glostrup

Pædagog Hanne Moors, Gentofte

Afdelingslæge Gitte Plæhn, Socialmedicinsk Klinik

1 børnepsykolog el.lign.

Anden ekspertise kan efter behov inddrages i arbejdet.

Tidsfrist: Punkt 1 (forældrekompetence): Arbejdsgruppen skal inden 1. november udarbejde en plan, hvoraf fremgår projektets start samt forbrug af budgetmidler i indeværende år.

Punkt 2) (familieambulatorium) Arbejdsgruppen skal have færdiggjort sit arbejde inden 1. april 2002.

Pilotprojekt: Støtte til stofbrugere med børn

KABS
maj 2002

Børn, brugere og behandlingen

En del af brugerne i KABS - Københavns Amts Behandlingscenter for Stofbrugere - har børn. Dette projekt skal støtte disse forældre uanset om børnene er hjemmeboende, sammenbragte børn eller anbragte børn.

Dette projekt tager i stedet afsæt i forældrenes situation. Forældre med et stofforbrug er muligvis sårbare, men har ligeså legitime forældrefølelser som alle andre. Forskellen er, at de ofte har en kompliceret livssituation, der skaber svære betingelser for det at være forælder.

Problemerne er ofte usynlige, fordi forældrene holder lav profil af angst for (yderligere) restriktioner i forhold til deres børn og fordi behandlingen ikke har adækvate tilbud til denne gruppe af forældre.

Dette projekt skal forsøge at udfylde dette tomrum gennem konkrete tilbud til lindring af smerten og øget evne til at mestre forælderrollen. Tilbudene skal gives i en tryk ramme, som forældrene - med rette - kan have tillid til.

Ønsket er også at projektet giver erfaringer til KABS' fremtidige tilbud til forældre i behandlingen.

Maj 2002

Arbejdsgruppen

Mia Heick
Gitte Plæhn
Hanne Moors
Berit Jonassen
Ingelis Langgaard

Ledelse

Helge Elmskov
Thomas Fuglsang

Indhold

Målgruppe

Antallet af brugere med børn
Problemfelt og formål

Projektet

Praktisk ramme
Pædagogik
Temaer og viden
Projektmedarbejderne
Gæstelærere

Administrativ ramme

Indskrivning og rekruttering
Tidsplan
Evaluering
Økonomi

Bilag

- 1) Kommissorium
- 2) Inspiration fra andre projekter
- 3) Referat fra Rundbordsmøde

Målgruppe

Antallet af brugere med børn?

Målgruppen for projektet er brugere i KABS, der har børn, enten hjemmeboende, anbragte, eller på anden måde i tæt relation til børn, f.eks. samlevers børn. Antallet af brugere med børn er den potentielle målgruppe for projektets.

Antallet af brugere med børn er opgjort i forbindelse med udarbejdelsen af projektbeskrivelsen. Opgørelsen gælder for 2001 for brugere, der er i behandling på de ambulante afdelinger:

Bilag 2. Arbejdsgruppens rapport, KABS Maj 2002

• Brugere med egne hjemmeboende børn :	36
• Brugere med samlevers hjemmeboende børn:	11
• Brugere med anbragte børn:	31
• Brugere med børn hos den anden forældrepart:	29

Opgørelsen omfatter ikke brugere tilknyttet socialmedicinsk klinik.

I maj 2000 udgav Social- og Sundhedsforvaltningen i Københavns Amt "Undersøgelse af klienternes profil - data vedrørende alle i behandling 1998". Her af fremgår også tal for brugere med børn:

• Brugere med forældremyndigheden	163
• Børn af brugere med forældremyndighed	225
• Brugere med hjemmeboende børn	85
• Med antal børn:	121

Rapporten gør opmærksom på, at de nævnte tal af metodiske årsager er maksimumtal.

Forskellene i de to opgørelser kan forklares med metodiske forskelle, og/eller fordi der er en stor gruppe forældre tilknyttet socialmedicinsk klinik.

Sammenfattende kan man sige, at begge opgørelser kommer frem til, at der er 100-150 potentielle projektdeltagere.

Problemfelt og formål

Brugerne har generelt en række problemer af psykisk og social art som følge af misbruget. Misbruget i sig selv, medfører ofte adfærdsmæssige mønstre, som er svært forenelige med forældrerollen.

Forældre med misbrug har erfaringsmæssigt ofte nogle af følgende problemer:

- sorg og krise i forbindelse med fjernelse af børn
- vanskeligheder i samarbejde med plejefamilie
- angst for fjernelse af børn
- angst for at udstille svagheder, som i forældrenes øjne, kan indebære risiko for at barnet automatisk bliver anbragt
- smerten ved at erkende, at der kan være modstrid mellem egne og barnets behov
- magtesløshed i forbindelse med sagsgange
- usikkerhed på håndtering af "almindelige" børneproblemer

Det er disse problemer - plus de problemer, der bliver synlige i forløbet - som projektet skal gøre mere håndterbare for brugerne.

Det skal ske ved at understøtte deltagernes personlige ressourcer i forhold til det at være forælder. Det gælder for brugere, hvor der opholder sig børn i hjemmet eller som er forældre til børn, der er anbragte.

Det kan konkret betyde: at bearbejde negative oplevelser, give praktiske færdigheder i forhold til børn, kommunikere bedre med evt. plejefamilie, opnå erkendelse omkring sin forælderrolle, forlige sig med at ens barn er anbragt, afhjælpe ”faldet”, når et barn bliver anbragt.

Med projektet ønsker man også at afprøve muligheden for, at deltagerne - efter endt kursus - fortsætter i selvhjælpsgruppe eller fastholder netværket på anden vis.

Projektet

Praktisk ramme

Projektet løber over et år. Denne periode skal indeholde flere forløb á ca. tre måneders varighed, således at der kontinuerligt starter nye forløb op, enten i forlængelse af hinanden eller med mindre overlap.

Kernen i forløbene er fortløbende møder med grupper af stofbrugende forældre. Gruppemøderne er ledet af dertil ansatte projektmedarbejdere.

Forløbene foregår i KABS' eksisterende faciliteter. Det kan være i Stjernevang bolig 11 og 12 eller i en af de decentrale afdelinger. Forløbene bør fordeles ud over flere afdelinger, så brugere får mulighed for at deltage i et forløb i nærheden af deres bopæl. Et vandreprøje.

Forløbene bør være fleksible, så brugerne kan være med til at definere form og indhold. Som udgangspunkt kunne et forløb se således ud:

Mødefrekvens: To møder om ugen i en tre måneders periode.

Deltagerantal: ml. 4 og 10.

Mødeforløb: kaffe, te - hygge / runde, / gruppesnak om tema / frokost / snak om næste møde

Mødeudstrækning: 4 timer

Pædagogik

Medarbejderne må gennem omsorg og professionel kompetence skabe en tryk ramme i forløbet, for at kunne rumme de stærke følelser, der er på spil.

Til møderne må medarbejderne trække på erfaringer med gruppedynamik blandt ressourcetsvage grupper:

Bilag 2. Arbejdsgruppens rapport, KABS Maj 2002

- Runder i forskellige udformninger kan have stor terapeutisk effekt.
- Strukturerede snakke ud fra drømme, familietræer eller relevante temaer kan give selverkendelse.
- Rollespil kan være med til at opøve færdigheder.
- Gruppevejledning kan give mod på at kigge fremad.
- Gestaltøvelser kan give luft for indestængte følelser.
- Refleksionsrunder kan bidrage til erfaringsudveksling mellem ligesindede

Projektmedarbejderne bør sammen med deltagerne gøre sig erfaringer om hvilke rammer, der ville være brugbare som grundlag for en selvhjælpsgruppe efter det formelle forløb.

Temaer og viden

I arbejdet med at rede følelserne ud og opøve nye færdigheder, kan forskellige temaer blive aktuelle. Disse temaer kan fremdrages for at skabe et fokus og fremdrift i møderne. Temaerne kan kvalificeres af medarbejderne i form af (små)oplæg eller cases.

Temaerne bør komme i forlængelse af konkrete problemstillinger brugerne er fremkommet med, så de opleves som værende relevante. Temaer, der kan have relevans:

Kommunikation

- verbal og non-verbal
(film: John Cleese)
- Hvordan får jeg sagt det jeg gerne vil, så modtageren lytter og forstår mit budskab.

Børn

- børns udvikling
- hvad betyder det for mit barn, når jeg bruger stoffer
- omsorgsevne, hvad er det
- at være forældre på heltid/deltid
- skyldfølelse/svigt
- "at være god nok"
- hvorfor er det vigtigt at overholde aftaler
- hvornår og hvordan skal jeg fortælle mit barn, at jeg er i behandling / bruger stoffer

Forældreevne

- hvad er forældreevne
- hvad betyder min egen opvækst
- at være ene- forælder
- at være i parforhold
- hvad mener socialforvaltningen, når de taler om forældreevne

Retsstilling.

- hvordan behandles min sag i kommunen?
- når mit barn bor hjemme
- når mit barn er anbragt
- rettigheder/pligter
- hjælpeforanstaltninger
 - frivillige
 - uden samtykke
- underretningspligten
- tilbud om støtteperson til forældre i forbindelse med barnets anbringelse

Samarbejde

- samarbejde med
- offentlige myndigheder
- hospital
- daginstitution
- skole
- kommunal sagsbehandler
- familie plejen/anbringelsessted
- barrierer for samarbejdet

Projektmedarbejderne

Der ansættes to ½-tids projektmedarbejdere som er ansvarlige for den videre planlægning og udførelse af projektet. Projektmedarbejdernes opgave er at

- iværksætte pr-arbejde for - og rekruttering til – forløbene
- stå for planlægning, afholdelse og erfaringsopsamling af/fra forløbene
- udvikle kursets pædagogiske, terapeutiske indhold
- samarbejde med afdelingerne og orientere udviklingsleder

Projektmedarbejdernes faglige profil skal så vidt mulig matche opgaven. Det vil være ønskeligt, hvis de til sammen har kompetencer og erfaringer med misbrugere, familiarbejde, gruppeterapi og projektarbejde.

En kombination af en psykolog og en socialfaglig medarbejder med disse erfaringer vil være oplagt, men andre profiler kan også matche opgaven.

Projektmedarbejderne vil have base i "bolig 11-12". Her vil de kunne råde over kontorfaciliteter. Det vil også være muligt at afholde et eller flere forløb her, men intentionen er, at projektet bliver et "vandreprojekt" ude i de regionale afdelinger.

Projektmedarbejderne refererer til udviklingsleder Helge Elmskov. Projektmedarbejderne har udstrakt kompetence i afviklingen af projektet, men bør inddrage udviklingslederen i spørgsmål som:

- større økonomiske udlæg
- barrierer i.f.t. samarbejde med de regionale afdelinger
- dilemmaer omkring tavshedspligt og indberetningspligt

Gæstelærere

Projektmedarbejderne kan invitere gæstelærere ind, hvis det er relevant for at opnå et særligt pædagogisk formål eller få belyst et særligt emne. Det kunne være:

- en familieplejer (hvordan er det at arbejde sammen med forældre om et plejebarn),
- en socialrådgiver (hvilke paragraffer gælder for området forældre/børn),
- en psykolog (om børns behov).

Desuden kan man forestille sig deltagere fra tidligere forløb have en rolle i efterfølgende forløb. Det kan være til at rekruttere nye deltagere eller for eksempel indlede det første møde. "Bruger til bruger" kan både signalere troværdighed til modtagerne og give anerkendelse til afsenderen.

Administrativ ramme

Indskrivning og rekruttering

For at medarbejdere og brugere kan få kendskab til projektet, skal projektmedarbejderne sørge for, at projektet bliver synligt. Det kan f.eks. gøres ved at afholde informationsmøder på de enkelte afdelinger - herunder Støtte og aktivitetscentret i Ballerup - og indhente opbakning på afdelingsledermødet. Man bør supplere den personlige kontakt med en lille folder, som også kan videreformidles af medarbejderne.

Man kan håbe på en "snowball-effekt", når de første brugere har deltaget i et forløb og - forhåbentlig - reklamerer for det.

Alle brugere fra målgruppen, der er interesserede kan deltage i projektet, så længe der er plads (og pladsmangel på den type projekter er erfaringsmæssigt et luksusproblem). Der er ikke nogen formelle visitationsprocedurer. At deltage i projektet kan heller ikke påtvinges nogle brugere. Projektet er ikke en sanktion eller en forudsætning for privilegier, men et tilbud om støtte.

Bilag 2. Arbejdsgruppens rapport, KABS Maj 2002

For at sikre en åben atmosfære i gruppen, skal der være skodder mellem projektet og den øvrige behandling. De betroelser og beretninger, der kommer frem i gruppearbejdet er ikke informationer til brug for kontaktpersonen. Det vil sige, at projektmedarbejderne ikke skriver i brugerens behandlingsjournal og ikke formidler informationer videre til den øvrige behandling.

Der er selvfølgelig en grænse for hvad man kan lægge øre til - for eksempel omsorgssvigt - uden at handle, men grænsen må dels være tydelig for enhver og meget vid. Projektet henvender sig til folk med prekære problemer, så det nytter ikke noget, at de bliver indberettet i samme øjeblik, de lever op til adgangskriteriet.

Tidsplan

April 2002	Projektbeskrivelsen er færdig
Maj/juni 2002	Ansættelse af projektmedarbejdere
Juni 2002	Rekruttering
Juli/august 2002	Første forløb løber af stablen
August 2002 - august 2003	På hinanden følgende forløb

Evaluerings

Erfaringerne fra projektet skal indgå i det videre familiearbejde i KABS. Der er derfor brug for en kvalificeret vurdering af projektets værdi og organisering.

De overordnede evalueringsspørgsmål er:

- hvilken værdi har projektet haft for de deltagende brugere
- er projektet organiseret hensigtsmæssigt

Evalueringsspørgsmålene kan pindes ud:

- Hvilke af målene – og målgrupperne - i projektbeskrivelsen når man gennem kurserne?
- Hvilke når man ikke?
- Er der iøjenfaldende ikke tilsigtede effekter af kurserne – positive som negative?
- Hvordan er brugernes tilslutning (fremmøde), holdning til og vurdering af kurserne?
- Hvordan er interne og eksterne samarbejdspartneres holdning til og vurdering af kurserne?
- Er kurserne organiseret hensigtsmæssigt (tilgængelighed, tidspunkter, omfang, samarbejdsflader, indhold...)?

Der bliver indhentet evalueringsviden på to niveauer:

- Projektmedarbejderne vil løbende omsætte erfaringer og vurderinger. Denne viden vil hovedsaglig være til udvikling af projektet.

Bilag 2. Arbejdsgruppens rapport, KABS Maj 2002

- Der vil være en ekstern evaluering, med en mere uhildet vurdering. Evalueringen bliver ledet af antropolog Steffen Jöncke, som bliver sekunderet af en eller flere antropologistuderende.

Økonomi

Indtægt: Der er afsat 625.000, kr. fra satspuljemidlerne.

Udgifter:

Løn

2 Projektmedarbejdere ca. 2 x 18.000 pr. mdr i 12 mdr.incl.ferie og pension	kr. 432.000
Gæstelærere ca	kr. 20.000

Drift

Forplejning, kaffe/the og frokost ca.	kr. 20.000
Aktiviteter	kr. 10.000
Kontorhold	kr. 20.000

<u>Evaluering</u>	kr. 50.000
-------------------	------------

Buffer / diverse	kr. 73.000
------------------	------------

I alt, ca.	kr. 625.00
------------	------------

Bilag

Bilag 1: Kommissoriet, der lå til grund for udarbejdelsen af projektet

Arbejdsgruppens kommissorium for projektet vedrørende tilbud til stofbrugere med børn var:

At etablere rammerne omkring satspujleprojektet, "Større forældrekompetence hos stofbrugere", herunder konkretisere indhold og organisation samt identificere markører, som skal indgå i den løbende dataopsamling. Der er afsat midler til en projektkoordinator, og arbejdsgruppen skal afgrænse vedkommendes opgaver og kompetence. Den afsluttende rapportering skal bl.a. belyse brugertilfredshed, personaleengagement, organisation og proces. Projektet afholdes i behandlingscentret og forventes at inddrage alle faggrupper, men der bør herudover inddrages børnepsykologisk ekspertise. På det konkrete niveau vil "forældreskolen" indeholde:

- undervisning af forældregrupper, temadage etc.
- diskussion af problemer der knytter sig til opdragelse, daginstitution, børnesygdomme, skolestart, problemer med kammerater, mobning og stigmatisering
- angsten for at få fjernet et barn.
- bringe fokus på sorg og bearbejdelse af denne
- lære brugerne at mestre at have et anbragt barn med begrænset eller intet samkvem
- at indgå i relation til en plejefamilie
- understøtte dialogen og kontakten til den kommunale forvaltning.
- fremme netværksdannelse

Bilag 2: Inspiration fra andre projekter

Arbejdsgruppen, der har udarbejdet projektbeskrivelsen, har søgt inspiration rundt omkring i landet. Her er et resumé af informationerne, der er kommet ud af det:

I Fredericia Kommune kører Misbrugscentret et kursusforløb:

"Forældre på godt og ondt, men godt for børnene." Målgruppen i dette projekt er stofmisbrugere som har været i behandling og nu er ude af deres misbrug. Projektet startede i efteråret og kører over 7 måneder en aften om ugen.

Fyns Amt kører et projekt "Børn i Misbrugsfamilier"

Modelprojekt Børn i Misbrugsfamilier er et samarbejdsprojekt mellem Fyns Amt, de fynske kommuner Egebjerg, Marstal, Odense, Rudkøbing, Svendborg, Sydlangeland, Tranekær, Ullerslev, Ærøskøbing og Årslev samt Socialministeriet og Sundhedsstyrelsen.

Bilag 2. Arbejdsgruppens rapport, KABS Maj 2002

Modelprojektet tilbyder kurser og udvikler handlingsvejledninger til personale i de kommunale forvaltninger, institutioner, skoler o.l. samt i Fyns Amts Alkoholbehandlingscenter. Personalet skal herved blive bedre til at få øje på børn i misbrugsfamilier og få vurderet deres behov for støtte.

<http://www.fyns-amt.dk/default.asp?id=98980>

Udviklings - og formidlingscenter

Vi har været i kontakt med Udviklings - og formidlingscentret Børn og Familier

www.ufc-boern.dk

De kunne berette om de projekter, som de mente kunne ligge i nærheden af vores projekt. Det var Fredericia kommunes projekt og et i Århus Amt som havde alkoholmisbrugere som målgruppe.

Vi har talt med Københavns Kvindedaghøjskole og fået materiale fra dem www.cphfemale.dk

Vi har fået materiale fra Familiebehandlingsinstitutionen Birkebo www.birke-bo.dk

Bilag 3: Referat fra Rundbordsmøde

D. 7.2.02 afholdt arbejdsgruppen et møde med brugere og kommunale sagsbehandlere. Målet var at få tilbagemeldinger på de foreløbige idéer fra nogle af interessenterne.

I mødet deltog 2 brugere (1 udeblev) tilknyttet ambulante afdelinger, 2 sagsbehandlere fra henholdsvis Gladsaxe og Brøndby kommuner samt 3 personer fra projektgruppen. Formålet med mødet var et ønske fra projektgruppen om respons, kommentarer og evt. forslag til det foreliggende kursusforslag.

Der var afsat 2 timer. Program for mødet samt kursusforslag blev udleveret ved mødets start.

Det samlede forslag til kursus for forældre med børn blev modtaget meget positivt fra såvel brugere som sagsbehandlere. Den konkrete gennemgang af de enkelte temaer viste stor overensstemmelse imellem brugernes behov og ønsker.

Ud over konstruktive tilbagemeldinger, fremkom bl.a. forslag om, at hver deltager ved kursusstart beskrev personlige forventninger og ønsker til kursus og at disse blev fulgt op ved evaluering ved kursusafslutning.

Der var ønske om, at der senere skete formidling til kommunale sagsbehandlere med hensyn til, hvad kommunerne kunne lære af brugerne.

Såvel brugere som sagsbehandlere gav positivt tilsagn til fælles opfølgning med projektgruppen efter afslutning af første kursus.

Begge brugere spurgte uopfordret til egne muligheder for deltagelse i 1.kursus.

Bilag 2. Arbejdsgruppens rapport, KABS Maj 2002

Den afsatte tid på 2 timer viste sig, at være i underkanten. Det skal medtages, at der skal være tilpas tid til at indrage deltagernes personlige eller arbejdsmæssige erfaringer.

Beskrivelse af evalueringsgrundlag

Den eksterne evaluering af *Projekt Forældre Vinklen* vil blive udført i perioden mellem den 15.8.02 – 15.5.03, hvorefter den sidste periode, indtil den 1.juli 2003, forbeholdes den skriftlige udarbejdelse af evalueringsrapporten.

Evalueringsplanen (Appendix 1) viser det forventede forløb, dog sådan at planens aktiviteter og metoder løbende kan og vil blive evalueret og tilpasset i overensstemmelse med projektets generelle udvikling/forløb, samt i samråd m. medarbejderne på projektet. Ændringer vil altså ske undervejs, fordi projektet er et forsøgsprojekt og forløbet derfor ikke kan kendes med sikkerhed.

Det forventes at projektets tre faser vil blive fulgt og sammenholdt for at kunne udlede generelle træk for hele projektet.

Dataindsamlingen foretages dels udfra deltagerobservation under kurset og under møder mellem projektmedarbejderne, dels udfra interviews med projektdeltagerne, projektmedarbejderne, og behandlere i KABS.

I startfasen (fase 1) vil interviewene bære præg af at være åbne, såkaldt *ustrukturerede interviews*, hvilket betyder at interviewet udvikler sig i den retning informantens svar går. På den måde styrer informanten interviewet udfra det, vedkommende finder vigtigt i forhold til projektet. Der vil dog være et supplement af forberedte spørgsmål (en mindre interviewguide).

I fase 2 forventes det, at centrale temaer fra de forrige interviews er fundet og interviewene vil i højere grad blive *semistrukturerede*. Hertil anvendes en redigeret *interviewguide*, for at sammenligne informanternes svar på centrale områder. De fleste interviews vil blive optaget på bånd, med tilladelse fra den/de interviewede. Møder vil i noget omfang optages.

Hvad er det evalueringen vil vurdere?

Mål og baggrund for projektet:

Det overordnede mål for *Projekt Forældre Vinklen* er at skabe et tilbud til de personer tilknyttet Københavns Amt Behandlingscenter for Stofbrugere (KABS) som har børn.

Baggrunden for dette er, at specifikke tilbud til denne gruppe i Københavns Amt har været få, idet behandlingsinstitutionerne og de kommunale familieafdelinger ikke har ressourcer til at fokusere på hele familien. Fra kommunal side er det oftest barnets tarv der varetages, hvorfor forældre forholder sig tavse om problemer med deres børn, af frygt for at disse vil blive fjernet. Endvidere fremgår det i projektets arbejdsplaner at; ”behandlingstiltag overfor ”misbrugsfamilier, har primært børnene i familien som *mål*. I det omfang vi ser forældrenes perspektiv inddraget, indgår det for det meste som *middel* til at nå det vigtigere mål – netop børnene.” Dette er i sig selv så ressourcekrævende at ”forældreplejen som et legitimt mål i sig selv” tilsidesættes. *Projekt Forældre Vinklen* bygger på den betragtning, at de sociale familiemæssige problemer dog kan fylde så meget, at stofbrugeren ikke kan få det optimale ud af sin behandling.

I *Projekt Forældre Vinklen* ønsker man at skabe det rum, der hidtil har manglet. En ”*frizone*” hvor forældre med misbrugsproblemer kan tale frit om de problemer, der kan være i forhold til børn,

Bilag 3. Evalueringsplan juli 2002

børneopdragelse etc. uden at blive vurderet eller kontrolleret. Et sted hvor man kan møde "ligestillede".

Man ønsker endvidere med projektet at øge forældrekompetencen hos stofbrugerne, der enten har hjemmeboende børn eller børn som er anbragte. Der er et dobbelt sigte i projektet, dels at støtte forældreviden/-kompetencen, dels at støtte de forældre, hvis barn er anbragt uden for hjemmet til at håndtere de svære traumer, der kan være knyttet hertil.

Definition af projektet:

Projekt Forældre Vinklen defineres som et kursustilbud uafhængigt og isoleret fra al øvrig behandling. Der er således langt stor vægt på "vandtætte skodder" ml. det der foregår i projektet og den øvrige behandling. *Projekt Forældre Vinklen* ses som en *frizone*, hvor forældrene kan få lejlighed til at beskrive de problemstillinger, de som forældre oplever som vanskelige (eller positive), uden risiko for sanktioner i forhold til enten behandling eller samkvem med barnet. Man har af projektet intentioner om at håndtere indberetningspligten vedr. børns tarv, ved at understrege overfor deltagerne at "loven gælder også her".

Metode for projektet:

Det efterstræbes at *Projekt Forældre Vinklen* afvikles som et kursus, der forløber over tre måneder, 4 timer ugentligt. Kurset forventes at køre tre gange (fra medio august 2002 til medio maj 2003) og hvert hold består af 7-8 deltagere. To psykologer varetager opgaven med at planlægge og afholde dette kursus. Disse er hver ansat 1 år 18 timer om ugen.

Projektarbejderne har lagt vægt på, at det første hold er et "håndplukket hold, man ikke regner med vil blive så vanskelige at fastholde, for at få erfaringer med projektet". Afdelingerne er derfor blevet bedt om at invitere nogle kursusedtagere, som ville være "meget motiverede" for kurset og til at arbejde i gruppe. Endvidere kendetegnes første holds deltagere ved at have hjemmeboende børn/meget samkvem med deres børn. Samt at alle forældrene på første hold forventes at kunne møde stabilt til kurset.

De to næste hold forventes at optage dem, der selv tilmelder sig kursets 2. og 3. hold.

Succeskriterier:

På baggrund af det kendskab, det materiale og de beskrivelser evaluator på *nuværende* tidspunkt har til *Projekt Forældre Vinklen* opsummeres projektet til at rumme følgende målsætninger, som ligeledes vil være de områder evaluator vil være særligt opmærksom på:

Intensionen med *Projekt Forældre Vinklen* er:

- At skabe et trygt rum, en frizone, hvor deltagerne kan give udtryk for det, der er svært som forældre. En frizone hvor deltagerne ikke kontrolleres eller vurderes.
- At øge forældrekompetencen hos kursusedtagere, bibringe deltagerne nye "vinkler"/muligheder til at håndtere forskellige situationer som forældre.
- At støtte forældre med anbragte børn til at håndtere de traumer, der kan følge med dette.
- At kurset bidrager kursusedtagere med noget positivt.
- At kursusedtagere får en fællesskabsfølelse/mulighed for nye netværk.
- At kurset får en positiv afsmittende effekt på deltagernes øvrige behandling.

Bilag 3. Evalueringsplan juli 2002

- At kurset har fokus på deltagerne som forældre, frem for fokus på deres misbrug eller barnets tarv.

Dette forventes i projektet at forudsætte:

- kontinuitet på holdet
- tavshedspligt/fortrolighed overfor deltagerne (også mellem deltagerne)
- motivation (som defineres på forskellig vis).
- at der gives plads til holdets forskellige mennesker og synspunkter.

For at vurdere om projektet bidrager i den ønskede retning foreslår evaluator følgende indikatorer, hvori vægten lægges på egne observationer og kursusdeltagernes erfaringer:

Evaluering af projektet indebærer derfor en evaluering af følgende nedslagspunkter:

- Hvilke forventninger har kursusdeltagerne til projektet og hvordan bliver det opfyldt?
- Hvordan er det at være i *Projekt Forældre Vinklen* i forhold til andre projekter/anden behandling?
- Hvordan forenes kursets ”forældrebillede” med deltagerens ”forældrebillede” (taler de samme ”sprog”?)
- Hvordan virker undervisningen i forhold til ikke at ville vurdere deltagerne (En kontrol- og vurderingsfri zone)
- Hvordan defineres og fungerer kontinuitet og motivation på holdet og hvilke konsekvenser har det for kurset?
- Hvilken indflydelse har holdsammensætningen for kursets forløb? (Jf. ”at være ligestillede”?)
- Hvordan defineres og fungerer frizonetanken i praksis og hvordan ændrer det sig evt. over tid?
- Hvordan fungerer/opfattes frizonetanken (eller projektet som sådan) hos behandlere i KABS?
- Hvilke justeringer foretages der undervejs i projektets tre faser/tre hold? Hvorfor?